

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANA BİLİM DALI

145991

145991

TÜRKİYE'DE SEÇİM EKONOMİSİ

VE

KONSOLİDE BÜTÇE HARCAMALARI BOYUTU
(1950 – 2000 DÖNEMİ GENEL SEÇİMLERİ'NİN ANALİZİ)

ALPASLAN YAŞAR

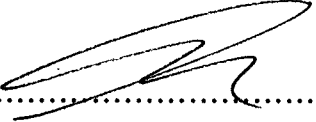
Danışman : Yard. Doç. Dr. İsmail GÜNEŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

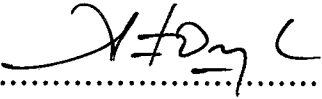
ADANA / 2004

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Maliye Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan :

Yard. Doç. Dr. İsmail GÜNEŞ
(Danışman)

Üye :

Prof. Dr. A. Fazıl ÖZSOYLU

Üye :

Yard. Doç. Dr. Yelda Bugay TEKGÜL

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını

onaylarım 21.11.2004

Prof. Dr. Nihat KÜÇÜKSAVAŞ

Enstitü Müdürü

Not : Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

TÜRKİYE'DE SEÇİM EKONOMİSİ VE KONSOLİDE BÜTÇE HARCAMALARI BOYUTU (1950 – 2000 DÖNEMİ GENEL SEÇİMLERİ' NİN ANALİZİ)

Alpaslan YAŞAR

Yüksek Lisans Tezi, Maliye Anabilim Dalı

Danışman : Yard. Doç. Dr. İsmail GÜNEŞ

Haziran 2004, 129 sayfa

Hükümetlerin performansını değerlendirmede ekonomik performans, seçmenler tarafından her zaman önemli bir kriter olarak görülmüştür. Bu nedenle, demokratik seçimlerle iktidara gelen hükümetler çoğunlukla, iktidara gelmelerini sağlayan seçmenlere uygun bir ekonomik ortam oluşturan maliye ve para politikaları yolu ile ekonomiyi manipüle ederler. Bu şekilde, iktidardaki hükümetlerin yeniden seçilmelerini sağlamak amacıyla seçimler öncesinde para ve maliye politikaları ile ekonomiyi manipüle etmelerine seçim ekonomisi yada yabancı literatürdeki karşılığıyla politik konjonktür devreleri olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle, politik konjonktür devreleri (dalgaları) modelleri, iktidardaki hükümetlerin seçim öncesinde genişleyici politikalar izleyeceğini ve seçimler sonrasında ise seçim öncesi oluşturulan bütçe açıklarının negatif etkilerini gidermek amacıyla daraltıcı politikalar izleyeceklerini varsaymaktadır.

Bu master tezinin ana amacı, 1950 – 2000 döneminde Türkiye'deki iktidar hükümetlerinin yeniden seçilme şanslarını arttırmak amacıyla, konsolide bütçe harcamalarını genel seçimlerde popülist amaçlarla kullanıp kullanmadıklarını tespit etmektir. Bu amaçla yapılan istatistiksel ve ekonometrik analiz, seçim ekonomisi uygulandığı konusundaki savı destekler nitelikte sonuçlar vermiştir.

Anahtar Kelimeler : Seçim ve Ekonomi, Politik Konjonktür Dalgalanmaları, Ekonomik Popülizm, Seçimler, Hükümet Politikaları.

ABSTRACT

**POLITICAL BUSINESS CYCLES AND
CONSOLIDATED BUDGET EXPENDITURE IN TURKEY
(THE ANALYSIS OF GENERAL ELECTIONS AT PERIOD OF 1950 – 2000)**

Alpaslan YAŞAR

The Master Thesis, Public Finance

Assistant of Professor : Yard. Doç. Dr. İsmail GÜNEŞ

June 2004, 129 page

Economic performance has always been an important criterion from voters' point of view to evaluate the performance of the government. For this reason, governments that come to power through democratic elections usually have incentives to manipulate the economy through fiscal and monetary policies to create a favorable economic environment for their supporters. So, manipulations of economy with monetary and fiscal policies before election in order to be reelected is called as populism or political business cycles. Hence, the political business cycle models assume that the incumbent follow expansionary policies just before the elections and reverse the trend after the elections in order to smooth the negative effects of preelection budget deficit.

This master thesis aims to find out that if incumbent governments applied populist policies concerned with the consolidated budget expenditures prior to general elections to increase their chances of reelection during the 1950 and 2000 period in Turkey. So, the statistical and empirical analysis yielded results that generally support the validity of views in this thesis.

Key words : Election and economy, Political Business Cycles, Economic Populism, Elections, Governmental Politics.

ÖNSÖZ

Demokratik rejimlerde, politik karar alma mekanizmasında yer alan politik aktörlerin (politikacı, seçmen, bürokrat, baskı ve çıkar grupları gibi) maksimizasyon anlayışları çerçevesinde, iktidar partilerinin seçimler öncesinde ekonomide manipülatif iyileşmeler meydana getirici politikalar izleyip, seçim sonrasında ise bunun karşıtı politikalar takip etmesi, seçim ekonomisi olgusunu ortaya çıkartmaktadır. Bu çerçevede, 1950 – 2000 dönemi genel seçimlerinde konsolide bütçe harcamalarının seçim ekonomisine yönelik olarak kullanılıp kullanılmadığı analiz edilmiştir.

Bu yüksek lisans tezi, bir çok değerli kişinin katkı ve destekleri ile yapılmıştır. Seçmiş olduğum tez konusu ile ilgili çalışmalarım süresince sürekli bir şekilde motivasyon sağlayan, yol gösteren, yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Yard. Doç. Dr. İsmail GÜNEŞ'e, yardıma ihtiyacım olduğunda ilgi ve desteğini esirgemeyen Maliye Bölüm Başkanı Prof. Dr. A. Fazıl ÖZSOYLU'ya, tez jüri üyelerimden Yard. Doç. Dr. Yelda Bugay TEKGÜL'e, araştırmam boyunca yardımını esirgemeyen Arş. Gör. Soner YAKAR'a, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Nihat KÜÇÜKSAVAŞ'a, yardımlarını esirgemeyen H. İbrahim AYKAN'a ve Sibel KOÇAŞ'a teşekkür ederim.

Yüksek lisans tez çalışmam süresince, beni maddi ve manevi destekleyen babam Mehmet YAŞAR'a ve annem Lütfiye YAŞAR'a, Mersin ili Bozyazı ilçesi Malmüdürü H. Bayram ÖZOĞLU'na, yoklama memuru Ayşe Tüzün TOKA'ya, muhasebe memuru Yılmaz YORULMAZ'a, İcra memuru Mehmet GÜĞÜL'e, aile dostlarım olan YILDIZ ailesine ve Vergi Denetmen Yardımcısı Tahir YILDIZ'a sonsuz teşekkür ederim.

Adana, Haziran, 2004

Alpaslan YAŞAR

İÇİNDEKİLER

SAYFA

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
EKLER LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

EKONOMİ – SİYASET PERSPEKTİFİNDE SEÇİM EKONOMİSİ VE TEORİK BOYUTLARI

1.1. İKTİSAT – SİYASET İLİŞKİSİ.....	5
1.1.1. Gelişim Süreci.....	6
1.2. SEÇİM EKONOMİSİ VE POPÜLİST EKONOMİ YÖNETİMİ OLGUSU.....	8
1.2.1. Seçim Ekonomisi.....	8
1.2.2. Popülist Ekonomi Yönetimi Kavramı ve Olgusu.....	9
1.3. SEÇİM – EKONOMİ İLİŞKİSİ ÇERÇEVESİNDE KAMU TERCİHİ VE POLİTİK KONJONKTÜR TEORİLERİ.....	11
1.3.1. Kamu Tercihi Teorisi.....	11
1.3.1.1. Tanımı ve Gelişimi.....	11
1.3.1.2. Teorinin Varsayımları.....	13
1.3.1.2.1. Metodolojik Bireyselcilik İlkesi.....	13
1.3.1.2.2. Rasyonalite ve Maximand İlkesi.....	13
1.3.1.2.3. Politik Mücadele (Catallaxy) İlkesi.....	14
1.3.1.2.3.1. Seçim ve Parti Rekabeti Teorileri (Siyasal Rekabet).....	15
1.3.1.2.3.2. Bürokrasi Teorisi.....	17
1.3.2. Politik Konjonktür Teorileri.....	17
1.3.2.1. Kavram ve Özellikleri.....	17

1.3.2.2. Politik Konjonktür Teorileri ve Gelişimi.....	18
1.3.2.2.1. Oportunistik Politik Konjonktür Teorileri.....	20
1.3.2.2.1.1. Geleneksel ve Rasyonel Oportunistik Politik Konjonktür Teorileri.....	20
1.3.2.2.2. Partizan Politik Konjonktür Teorileri.....	24
1.3.2.2.1.2. Geleneksel ve Rasyonel Partizan Politik Konjonktür Teorileri.....	24
1.4. MEDYAN(ORTANCA) SEÇMEN TEORİSİ.....	25

2. BÖLÜM

POLİTİK AKTÖRLER SEÇİM EKONOMİSİNİN KAMU HARCAMASI BOYUTU VE BU SÜREÇTEKİ POLİTİK AKTÖRLER

2.1. POLİTİK KARAR ALMA MEKANİZMASI.....	29
2.1.1. Politik Karar Alma Mekanizmasının Tarafları.....	30
2.1.1.1. Siyasi Partiler.....	30
2.1.1.2. Seçmenler.....	31
2.1.1.3. Bürokrasi.....	31
2.1.1.3.1. Downs'a Göre Bürokrasi Anlayışı.....	31
2.1.1.3.2. Niskanen'e Göre Bürokrasi Anlayışı.....	32
2.1.1.4. Baskı Grupları.....	32
2.2. POLİTİK KARAR ALMA MEKANİZMASINDA ORTAYA ÇIKAN YOZLAŞMALAR.....	33
2.2.1. Politik Yozlaşma.....	34
2.2.2. Ekonomik Yozlaşma.....	34
2.3. SEÇİM EKONOMİSİ SÜRECİNE SİYASAL EKONOMİK YAKLAŞIMLAR VE POLİTİK AKTÖRLERİN ROLLERİ.....	35
2.3.1. Siyasal – Ekonomik Yaklaşımlar.....	36
2.3.1.1. Politik Konjonktür Teorisi.....	37
2.3.2. Politik Aktörler ve İlişkileri.....	38
2.3.2.1. Seçmen – Politikacı İlişkileri.....	38
2.3.2.2. Politikacı – Bürokrat İlişkileri.....	39
2.3.2.3. Bürokrat – Seçmen İlişkileri.	40
2.3.2.3.1. Romer – Rosenthal Modeli.....	40

2.3.2.4. Politikacı – Baskı ve Çıkar Grubu İlişkileri.....	42
--	----

3. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE 1950 – 2000 DÖNEMİ GENEL SEÇİMLERİNİN KAMU HARCAMALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. 1950 – 1960 DÖNEMİ (1950 – 1954 – 1957 SEÇİMLERİ).....	43
3.1.1. Siyasal Gelişmeler.....	43
3.1.2. Ekonomideki Gelişmeler.....	44
3.1.3. Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi.....	46
3.1.4. Tarımsal Destekleme Alım Fiyatlarındaki Gelişmeler.....	51
3.2. 1961 – 1980 DÖNEMİ (1961 – 1965 – 1969 – 1973 – 1977 SEÇİMLERİ).....	55
3.2.1. Siyasal Gelişmeler.....	55
3.2.2. Ekonomideki Gelişmeler.....	57
3.2.3. Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi.....	58
3.2.4. Tarımsal Destekleme Alım Fiyatlarındaki Gelişmeler.....	65
3.3. 1981 – 1991 DÖNEMİ (1983 – 1987 – 1991 SEÇİMLERİ).....	71
3.3.1. Siyasal Gelişmeler.....	71
3.3.2. Ekonomideki Gelişmeler.....	73
3.3.3. Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi.....	74
3.3.4. Tarımsal Destekleme Alım Fiyatlarının Gelişimi.....	78
3.4. 1992 – 2000 DÖNEMİ (1995 – 1999 SEÇİMLERİ).....	83
3.4.1. Siyasal Gelişmeler.....	83
3.4.2. Ekonomideki Gelişmeler.....	85
3.4.3. Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi.....	86
3.4.4. Tarımsal Destekleme Alım Fiyatlarının Gelişimi.....	90

4. BÖLÜM

TÜRKİYE UYGULAMASI (1950 – 2000)

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	95
4.2. METODOLOJİ VE MODEL BELİRLEME.....	95
4.3. ANALİZİN VERİ KAYNAKLARI VE DEĞİŞKENLER.....	98
4.4. AMPİRİK SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME.....	99

4.4.1. Seçim Döneminde Konsolide Bütçe Harcamaları Üzerinde Seçimlerin Etkisi.....	99
4.4.2. Seçim Öncesi Dönemdeki Konsolide Bütçe Harcamaları Üzerinde Seçim Etkileri.....	102
4.4.3. Seçim Sonrası Dönemdeki Konsolide Bütçe Harcamaları Üzerinde Seçim Etkileri.....	103
SONUÇ.....	105
KAYNAKÇA.....	107
EKLER.....	116
ÖZGEÇMİŞ.....	129

TABLOLAR LİSTESİ

SAYFA

TABLO 1 : Politik Konjonktür Teorileri ve Gelişim Çizgisi.....	20
TABLO 2 : Borç Ödemeleri Hariç Konsolide Bütçe Başlangıç ve Kesin Harcamaları İle KBH / GSMH (1950 – 1960).....	48
TABLO 3 : Ekonomik Ayrıma Göre Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi (1950 – 1960).....	50
TABLO 4 : Tarımsal Destekleme Alım Fiyatlarının Gelişimi (1950 – 1960).....	52
TABLO 5 : Borç Ödemeleri Hariç Konsolide Bütçe Başlangıç ve Kesin Harcamaları İle KBH / GSMH (1961 – 1980).....	59
TABLO 6 : Ekonomik Ayrıma Göre Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi (1961 – 1980).....	62
TABLO 7 : Tarımsal Destekleme Alım Fiyatlarının Gelişimi (1961 – 1980).....	65
TABLO 8 : Borç Ödemeleri Hariç Konsolide Bütçe Başlangıç ve Kesin Harcamaları İle KBH / GSMH (1981 – 1991).....	75
TABLO 9 : Ekonomik Ayrıma Göre Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi (1981 – 1991).....	77
TABLO 10 : Tarımsal Destekleme Alım Fiyatlarının Gelişimi (1981 – 1991).....	78
TABLO 11 : Borç Ödemeleri Hariç Konsolide Bütçe Başlangıç ve Kesin Harcamaları İle KBH / GSMH (1992 – 2000).....	87
TABLO 12 : Ekonomik Ayrıma Göre Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi (1992 – 2000).....	89
TABLO 13 : Tarımsal Destekleme Alım Fiyatlarının Gelişimi (1992 – 2000).....	91

TABLO 14 : Seçim Döneminde Konsolide Bütçe Harcamaları Üzerinde	
Seçimlerin Etkisi.....	100
TABLO 15 : Seçim Öncesi Dönemdeki Konsolide Bütçe Harcamaları Üzerinde	
Seçim Etkileri.....	102
TABLO 16 : Seçim Sonrası Dönemdeki Konsolide Bütçe Harcamaları Üzerinde	
Seçim Etkileri.....	103

ŞEKİLLER LİSTESİ**SAYFA**

ŞEKİL 1 : Politikanın İktisadi Kuramının Gelişimi.....	8
ŞEKİL 2 : Parti Rekabeti.....	17
ŞEKİL 3 : İki Partili Sistemde Oy Dağılımı ve Medyan Seçmen.....	28
ŞEKİL 4 : Romer – Rosenthal Modeli.....	41

EKLER LİSTESİ

SAYFA

EK 1 : Türkiye’de 1950 – 2000 Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları	116
EK 2 : Türkiye’de Seçimler ve Hükümetler.....	119
EK 3 : Borç Ödemeleri Hariç Konsolide Bütçe Harcamaları İçin ADF Test Sonuçları.....	121
EK 4 : Konsolide Bütçe Gelirleri İçin ADF Test Sonuçları.....	122
EK 5 : Borç Ödemeleri Hariç Konsolide Bütçe Harcamaları (1950 – 2000).....	124
EK 6 : Konsolide Bütçe Gelirleri (1950 – 2000).....	125
EK 7 : Borç Ödemeleri Hariç Konsolide Bütçe Harcamalarının Tanımlayıcı İstatistikleri.....	127
EK 8 : Konsolide Bütçe Gelirlerinin Tanımlayıcı İstatistikleri.....	128

GİRİŞ

Piyasa ekonomisinde bireyler, özel bir mala yönelik tercihlerini o malı satın almak yada almamak şeklinde açıklarlar. Bu nedenle özel malların üretimi piyasa ekonomisinin işleyişi içinde cereyan eder. Kamusal mallara yönelik bireysel tercihler ise, ancak seçimlerle toplumsal tercih şekline dönüştürülebilir. Bu çerçevede, demokratik rejimlerde hükümetler seçimlerle göreve gelmekte ve yine seçimlerle değiştirilmektedir. Bu seçilme sürecinde iktidar ve muhalefet partileri arasında yoğun bir rekabet yaşanmakta ve bu süreçte özellikle seçim yıllarında kamu kaynakları yoğunlaştırılabilmekte ve popülist etkiler yaratmaya çalışılabilmektedir. Popülist etkilerle kendisini tanımlayan seçim ekonomisi, hükümetlerin yeniden seçilme olasılıklarını arttırmak için mevcut ekonomik kaynakları, çeşitli ekonomi politikaları ile seçim dönemlerinde kullanmaları ve bu sürecin ekonomi üzerinde meydana getirmiş olduğu etki olarak kendisini göstermektedir. Seçim ekonomisi politikalarının en önemli özelliklerinden birisi, seçim yıllarında tercihlerin siyasi iktidar lehine çevrilebilmesi için, kamusal kaynakların yoğun bir şekilde kullanılmasıdır. Bu şekildeki çıkar maksimizasyonu'na yönelik çabalar, genellikle kamu harcamalarının artışı şeklinde olmakta ve bu anlamda kamu ekonomisindeki denge anlayışı kaybedilmektedir. Bu süreçte seçmenlerin genellikle siyasi unutkanlık ve miyopluk davranışı sergileyerek geçmiş yıllardaki uygulamaları hatırlamamaları ve seçime az bir süre kalınca yapılan faaliyetlerle ilgilenmeleri dolayısıyla, hükümetler oy artışı sağlamaya yönelik olarak seçim yıllarında daha çok popülist etkiler oluşturmakta ve böylece kamu ekonomisi dengesi iyice bozulmaktadır.

Gelişmekte olan ekonomilerde en önemli sorunlardan biri politikacıların ekonomik yönetime egemen olmalarıdır. Yani, ekonomiyi yönetenlerle siyasetçiler arasında yaşanan ikilem ekonomi yönetimin politikayı yönlendirememesine neden olmakta ve bu ikilem en çok seçim dönemlerinde görülmektedir. Çünkü hükümetler seçimde başarılı olabilmek ve seçimi kazanabilmek için ekonomiyi kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye uğraşmaktadırlar. İktisat literatüründe bu olgu Politik konjonktür teorileri olarak tanımlanmaktadır. Politik Konjonktür Teorileri, Kamu Tercihi Teorisinde Pozitif Kamu Tercihi Teorisi'nin önemli bir unsurunu oluşturmaktadır. Kamu Tercihi Teorisi bu bağlamda, siyaset biliminin temel konularını iktisat biliminin kullandığı araç ve metotlarla incelemektedir.

Politik Konjonktür Teorileri, iktidar hükümetlerinin seçmenleri etkilemeye yönelik olarak seçimler öncesinde ekonomiyi manipüle etmeyi amaçladıklarını tartışmaktadır. Politik Konjonktür Teorilerinde, ekonomi politikası oluşturmada genellikle iki politik müdahale üzerinde durulmaktadır. Bunlardan birincisi; Hibbs (1977) tarafından başlatılan, hükümetlerin ekonomi politikasındaki belirgin farklılıkları, ideolojik tercihlere bağlayan Partizan Politik Konjonktür Teori'sidir. Bu çerçevede, hükümetler, yandaşlarını memnun edici maliye ve para politikaları uyguladıkları ve çıktı düzeyi, enflasyon ve işsizlik gibi ekonomik sonuçlar iktidardaki partinin ideolojisinin bir fonksiyonu olarak bu zaman sürecinde dalgalanma gösterir. İkincisi ise, Nordhaus (1975) ve McRae (1977) tarafından başlatılan Oportunistik Politik Konjonktür Teorileri'dir. Bu teoriler, bir hükümetin seçimler öncesinde iyi bir ekonomik performans göstermek isteyeceğini ve seçmenleri etkilemek ve de yeniden seçilme şansını maksimize etmek amacıyla genişleyici ekonomik politikalar uygulayacağını tartışmaktadır. Seçim öncesi dönemde yapılan bu oportunistik manipülasyonların seçim sonrası ekonomik performans üzerinde önemli etkileri olabilmektedir.

Bu çalışmada Türkiye'de seçim ekonomisinin konsolide bütçe harcamaları boyutu incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken de 1950 – 2000 dönemine ilişkin genel seçim yılları dikkate alınmıştır. Bu anlamda çalışmanın amacı; bu seçim yılları ile bağlantılı olarak konsolide bütçe harcamalarının seçim ekonomisine yönelik olarak kullanılıp kullanılmadığını tespit etmektir.

Konu dört bölüm altında incelenmiştir. Birinci bölümde, ekonomi – siyaset perspektifinde seçim ekonomisinin teorik boyutları incelenmeye çalışılmıştır. Bu bölümde ilk olarak, iktisat – siyaset ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede iktisat ve siyaset ilişkisinin gelişim süreci ve marjinalist yaklaşım kapsamında iktisat – siyaset ilişkileri kısaca açıklandıktan sonra seçim ekonomisi ve popülist ekonomi yönetimi olgularına değinilmiştir. Daha sonra seçim – ekonomi ilişkisi çerçevesinde önemli bir yer tutan Kamu Tercihi ve Politik Konjonktür Teorisi açıklanmıştır. Bölümün sonunda ise politikacıların yeniden seçilmesinde oy artışı sağlayabileceği medyan seçmen ve medyan seçmen teorisi üzerinde durulacaktır.

İkinci bölümde, seçim ekonomisi sürecinin daha belirgin bir nitelik alabilmesi için öncelikle, politik karar alma mekanizmasının nasıl işlediği ve bu mekanizma içinde

yer alan politik aktörlerin özellikleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca, bu mekanizma içerisinde yer alan tarafların çıkar maksimizasyonuna yönelik davranışlarının ortaya çıkardığı temel iki yozlaşma üzerinde durulmuştur. Daha sonra, seçim ekonomisi sürecinde yer alan aktörlerin kamu harcamalarının artışıındaki rolleri ve birbirleriyle olan ilişkilerinin bu sürece katkıları üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde, 1950 – 2000 döneminde seçim ekonomisinin konsolide bütçe harcamaları açısından değerlendirilmesi genel seçim yılları dikkate alınarak istatistiksel olarak yapılmıştır. Bu değerlendirmeye yön vermesi açısından siyasetteki ve ekonomideki gelişmeler dört dönem halinde ele alınıp değerlendirilmiş ve böylece her dönemin siyasi ve ekonomik yapısı ile konsolide bütçe harcamalarının seyrinde seçim ekonomisinin etkisi daha belirgin olarak analiz edilmeye çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde ise, Türkiye’de seçim ekonomisi sürecine ilişkin ekonometrik bir inceleme yapılmıştır. Bu çerçevede, Türkiye’de 1950 – 2000 döneminde görev yapmış hükümetlerin, seçim ekonomisi uygulamasına konsolide bütçe harcamaları açısından yönelip yönelmedikleri test edilmeye çalışılmıştır. Bu yapılırken ilk olarak metodoloji ve model belirlenmiş ve analizde kullanılan değişkenler açıklanmıştır. Sonuçta, model test edilmiş ve ampirik sonuçları değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümünde ise, çalışmanın genel bir özeti verildikten sonra, elde edilen sonuçlara göre Türkiye’de seçim ekonomisinin konsolide bütçe harcama boyutu ortaya koyulmuştur.

1. BÖLÜM

EKONOMİ – SİYASET PERSPEKTİFİNDE SEÇİM EKONOMİSİ VE TEORİK BOYUTLARI

Tercih yapma ve karar alma işlemi iktisat ve siyaseti birbirine bağlayan önemli noktalardan birisidir. Bu süreçte belirli amaçlara ulaşmayı mümkün kılan değişik araçlar vardır ve iktisatçı, aynı zamanda politikacı bu amaçlar ve araçlar arası seçim yapmak zorundadır. Fakat, hem amaçlar hem de araçlar arası tercih yapılmasında önemli sorunlardan birisi kıt kaynaklar, diğeri de bireylerin amaçlar ve araçlar arasında değişik tercihlere sahip olmasıdır. Bu amaç ve araç seçimini önemli kılan temel neden her amacın ve aracın toplumsal bir maliyetinin olmasıdır. Yani, her amaç ve araç, toplumun bazı kesimlerine belirli yükler getirirken, bazı kesimlerine belirli kazançlar sağlar. Mesela; işsizler için istihdam seviyesinin yükseltilmesi birinci derecede önemli iken, enflasyon hızının düşürülmesi dar gelirli için birinci derecede önemlidir. Görülüyor ki, araçlardan birinin tercihi, toplumun değişik kesimlerine değişik etkiler yapabilmektedir (Savaş, 1998, 113 – 114). İşte bu noktada, seçim ekonomisi olgusu ortaya çıkmaktadır. Çünkü iktidarlar yada siyasi partiler seçimi kazanma politikalarını belirlerken, oylarını en yüksek düzeye çıkarmak için hareket ederler ve bunu yapabilmeleri için de bireylerin (seçmenlerin) tercihlerini dikkate almak zorundadırlar. Bu bağlamda seçim ekonomisi, maliye ve ekonomi politikası araçlarının oy maksimizasyonunu sağlayacak şekilde kullanılmasıdır, şeklinde tanımlanabilir (Şener, 2001, 182).

Siyasal partilerin, kolektif çıkar açısından bakıldığında, kamusal kaynakları siyasi destek uğruna dağıtmamak, harcamalar üzerinde makro ekonomik istikrarı sağlayacak bir disiplini oluşturmak şeklinde hareket tarzı göstermesi beklenirken, bu amaçlar partilerin oy maksimizasyonuna yönelik öncelik ve amaçları ile çelişebilmektedir (Atiyas, 2001, 73). Seçim ekonomisi konusundaki bilimsel araştırmalar, iktidardaki ekonomi politikalarının bu şekilde kullanılmasının bir tür politik konjonktür dalgalanmasına yol açtığını göstermektedir.

Politik Konjonktür Teorileri, Kamu Tercihi Teorisinde önemli bir yer oluşturmaktadır. Politik Konjonktür Teorileri, kısaca, politikacıların yeniden seçilmek veya oy kaybını minimuma indirmek amacıyla, seçim öncesinde ekonomiyi çeşitli

politika araçları yoluyla uyarmaktır (Musgrave ve Musgrave, 1989, 105). Bu oy maksimizasyonu sağlama sürecinde hükümetlerin seçim dönemlerinde dikkate almak zorunda oldukları seçmen türü medyan seçmendir. Hükümetler genellikle seçim dönemlerinde medyan seçmenin tercihlerini karşılayacak ekonomi politikası uygulamayı amaçlarlar (Lizzeri ve Persico, 2001, 228).

Bu bölümde öncelikle, iktisat – siyaset ilişkisi, gelişim süreci ve marjinalist yaklaşım kapsamında ele alınacaktır. Sonra, seçim ekonomisi ve popülist ekonomi yönetimi olgularına değinilecektir. Daha sonra, seçim – ekonomi ilişkisi çerçevesinde kamu tercihi ve politik konjonktür teorileri üzerinde durulacaktır. Bu bölümün sonunda ise, medyan seçmen teorisi açıklanacaktır.

1.1. İKTİSAT – SİYASET İLİŞKİSİ

‘Kıt kaynakların yönetim ilmi’ olarak kısaca ifade edilebilen ekonomi ilmi, kıt kaynak – sonsuz gereksinim sorunsalı ile karşı karşıya olan bir ferdin, bir grup ferdin, yada toplumun tatmin düzeyini optimuma erişirme çabalarının kurallarının incelenmesidir (Dinler, 1994, 20). Bir başka ifade ile, servetin genel bilimi olarak ekonomi; servetin üretilmesi, elde edilmesi, dağıtılması ve tüketilmesini araştıran bir toplum bilimidir. Bu noktada siyaset önemli bir fonksiyon yüklenmektedir.

Günümüzde siyaset yada politika sözcüklerinin farklı tanımlarına rağmen, genelde geçerli olan ve çalışmamızın konusunu oluşturması açısından siyaset; siyasi iktidarın ele geçirilmesine yönelik eylemlerin tümüdür. Bu anlamdaki siyasetin temel amacı, özellikle de siyasi partiler açısından, siyasi iktidarı ele geçirmek yada ortak olmaktır. Demokratik toplumlarda bu amacı gerçekleştirmede, yani seçimi kazanmada, siyasi otoritenin kullandığı araçlar olarak karşımıza ekonomi politikaları, dolayısıyla ekonomi bilimi çıkmaktadır (Yücekök, 1987, 3). Özellikle politik ekonomi literatürü, ekonomik performanstaki devresel dalgalanmaların nedeni olarak politik olayların doğrudan bir bağlantısının olduğunu belirtmektedir. Bu tür bir iç olayın en belirgin örneği, cari hükümetin politikalarını onaylama veya reddetmeyi seçmek için bir fırsat olarak görülebilen seçimlerdir (Spanakos, 2001). Her siyasi partinin iktidarı ele geçirmek için yaptığı mücadele sırasında ortaya koyduğu programlar arasında en önemlilerinden birisinin, izleyeceği ekonomi politikası olması, bu iki toplum biliminin birbirleriyle ne kadar ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Öztekin, 2000, 8).

İktisat – siyaset ilişkisi özellikle, kamu sektörünün başlıca işlevlerinden olan bölüşüm işlevi durumunda daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Kamu politikalarının oluşturulmasında, bölüşüm meseleleri anlaşmazlıkların odak noktasını oluşturmaktadır. Özellikle vergi ve transfer politikalarının belirlenmesinde anahtar rolü üstlenirler. Bu politikaların belirlenmesi sürecinde iktisat; etkinlik bağlamında pozitif, eşitlik bağlamında ise normatif iktisat yaklaşımlarından hareket edebilmektedir. Normatif yaklaşım kapsamında özellikle, eşitlik gibi değer yargılarının söz konusu olduğu subjektif hükümler noktasında siyaset ve dolayısıyla politikacılar ilişkiye girebilmektedirler ve durumdan oy amaçlı çıkar sağlayabilecek hareket alanlarına yönelebilmektedirler. Çünkü normatif yaklaşımda değer hükümleri ve ideolojik tercihler önemli unsurlardır ve politikacılar bu unsurlardan politik kazanç sağlayabilmektedirler (Akalin, 2000, 10 – 11).

1.1.1. Gelişim Süreci

Siyaset ve iktisat arasında ilişki kurulmasında, tarihsel analiz olarak geçirilen aşamalar, ilişkinin boyutlarını yansıtmaları açısından belirtilmesi gereken bir süreçtir. Bu bağlamda, siyaset – iktisat ilişkisinin yeni bir olgu olmadığını görmekteyiz.

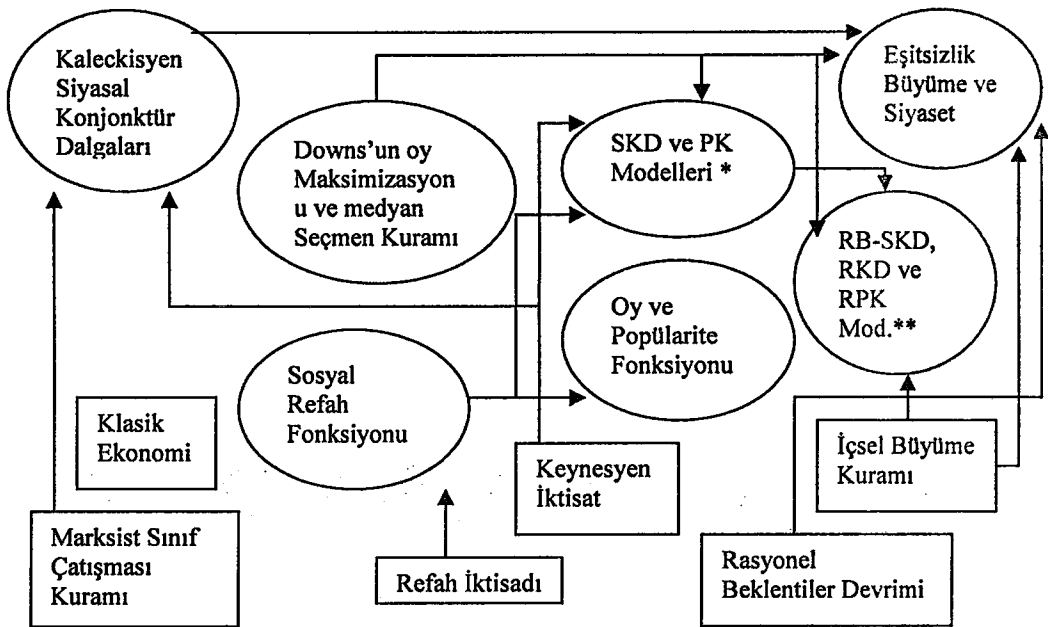
Tarihi sürece baktığımızda, ekonomi politik veya siyasal iktisat kavramlarının Klasik ve Marksist iktisatçılar için kullanıla geldiğini görmekteyiz. Neo Klasik iktisat ile birlikte siyaset ve iktisat kavramları birbirinden ayrılmış, iktisat kavramı, devletin ve siyasal otoritelerin her türlü müdahalesinden bağımsız işleyen bir piyasalar sisteminin işleyişine dayandırılarak, siyasetten bağımsız olarak kullanılmaya başlanmıştır (Eren ve Bildirici, 2001, 28).

Kavramların içeriğinde değişme olmakla birlikte Keynes ile birlikte iktisat ve politika kavramları yeniden birlikte görülmeye başlanmıştır. Siyasetin iktisada müdahalesi, siyasetin iktisada istikrar getirmesi anlamında siyaset – iktisat ilişkisi vardır. Yani, istikrarın bozulması durumunda devlet, istikrar için ekonomiye müdahale edebilecektir. Keynes sonrasında da aynı şekilde ekonomi politikayı belirlemiş ve etkilemiştir (Eren ve Bildirici, 2001, 28).

Politika – ekonomi ilişkisi içerisinde bir diğer oluşum, politik konjonktür dalgaları, refah iktisadı, sosyal seçim kuramı ve kamu tercihi analizi çerçevesinde olmuştur.

Politika – ekonomi ilişkisinde Downs (1957)'un ortaya attığı oy maksimizasyonu ve medyan seçmen teorisi önemli bir aşama sağlamıştır. Downs (1957), siyasi partilerin iktidara gelme ve iktidardaki partilerin yeniden seçilebilme uğraşlarını, maksimizasyon yaklaşımı çerçevesinde ortaya koymuştur. Downs(1957, 31-35)'a göre, seçmenlerin oylama kararlarında etkili olan davranış, partinin iktidarı süresince izlediği politikaların seçmenin faydası üzerinde yarattığı sonuçların ne olduğuna bağlıdır. Seçmenler, gelecekte elde etmeyi umdukları faydayı maksimize etmek isterler. Partilerin izlediği en temel politikalardan birisi de insanların yaşamlarını doğrudan etkileyen ekonomi politikalarıdır. Böylece seçmen oyları en fazla etkilenmiş olacaktır. Buradan hareketle, hükümetlerin iktidarda kalabilmelerinde büyük rolü olan ekonomi politikaları üzerindeki etkilerini ortadan kaldırma girişimi, siyasi partilerin var olma amaçları ile çeliştiği söylenebilir (Telatar, 2001, 58-59).

Downs'dan hareketle bugüne kadar çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür: oy maksimizasyonu, medyan seçmen teorisi, partilerin popülerite fonksiyonları, seçmen davranışının ekonomik etkileri, politik konjonktür teorileri, adaptif beklentiler, seçmenlerin miyopluğu, kısa dönem philips eğrisi, rasyonel beklentiler koşullarında eksik bilgi ve asimetrik bilgi nedeniyle oportunistik ve partizan konjonktür dalgalarının oluşması gibi (Eren ve Bildirici, 2001, 29). Demokratik sistemlerde siyaset – ekonomi ilişkisinin bu açıklamalar ışığında ortadan kaldırılamayacağı açıktır. Bu gelişim süreci aşağıdaki Şekil 1'de özetlenmiştir.

* SDK : Siyasal Konjonktür Dalgaları * PK : Partizan Kuramı

** RB – SKD : Rasyonel Beklentiler – Siyasal Konjonktür Dalgaları

RKD : Reel Konjonktür Dalgaları

RPK : Rasyonel Partizan Kuramı

Kaynak : Jan Peter, Olters, 2001.

Şekil 1: Politikanın İktisadi Kuramının Gelişimi

1.2. SEÇİM EKONOMİSİ VE POPÜLİST EKONOMİ YÖNETİMİ OLGU OLGUSU

1.2.1. Seçim Ekonomisi

Günümüzde çok partili demokrasilerde iktidar ve muhalefet partileri yeniden seçilebilmek amacıyla sürekli olarak rekabet içerisindeyler. Bu rekabet sürecinde hükümetler, seçmen desteğini sağlayabilmek için seçim dönemlerinde bir dizi ekonomi politikaları uygulama yoluna giderler. İktidarı elinde bulunduran partinin seçimi yeniden kazanmak için seçim öncesinde ekonomide yapay iyileşmeler sağlaması ve seçim sonrasında da ekonomide istikrar tedbirleri adı altında seçim öncesi uygulanan genişletici ekonomik politikaların tersine istikrar politikaları izlemesi seçim ekonomisi politikası olarak adlandırılmaktadır. Seçime giden siyasal iktidar, özellikle seçim dönemine kadar uygulanan politikalar sonucu olumsuz etkiye kalmış olan gruplara yönelik olarak ekonomiye yapay ilaveler yapıp, piyasayı canlandırarak oy potansiyelini artırmaya çalışır. Böylelikle, bu şekilde bir hareket tarzı sergileyen siyasal parti,

maliyetleri seçim sonrası döneme aktararak sağladığı kaynaklarla kendi lehine bir etki yaratma çabası içine girer (Önder, 1991, 17).

İşte, siyasal seçimlerin hazırlığı ile başlayıp, seçim sonrasında da etkileri olan bu ekonomi politikalarının ekonomik süreç üzerindeki etkilerine seçim ekonomisi yada politik açıdan optimal ekonomi politikası adı verilir (Varım, 1997, 1). Kısaca seçim ekonomisi, seçim dönemlerinde siyasal iktidarın tekrar seçilebilmek amacıyla uyguladıkları ekonomi politikalarını ifade etmektedir.

1.2.2. Popülist Ekonomi Yönetimi Kavramı ve Olgusu

Popülist ekonomi yönetimi, siyasi iktidarların ekonomi yönetimindeki inisiyatiflerini, kendi siyasi çıkarlarına yönelik olarak, muhalefete karşı belirgin bir siyasi haksız rekabet unsuru olarak kullanma ve değerlendirme eğilimlerini ifade eder (Türkkan, 1996, 172).

Popülist ekonomi yönetimi anlayışı oy maksimizasyonuna dayalı bir ekonomik hakimiyet maksimizasyonu modelidir. Popülist ekonomi yönetiminin bu oy maksimizasyonu yönü, ileride açıklanacak olan Politik Konjonktür Teorilerinin önemli bir özelliğini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Politik Konjonktür Teorilerine göre, hükümetler seçimleri kazanmayı amaçlarlar ve bu amaçlarına ulaşabilmeleri oylarını maksimize etmelerine bağlıdır (Savaş, 1998, 159). Dolayısıyla, popülist ekonomi yönetimi anlayışında devletin selektif bir müdahale anlayışı vardır. Bu anlayış çerçevesinde devlet, siyasi çıkar sağlama uğruna, asli görevlerini ihlal edebilecek ve kendisine çıkar sağlayıcı ikincil fonksiyonlara ağırlık verebilecektir (Türkkan, 1996, 173-174). Bu çerçevede popülist ekonomi yönetimi anlayışının belirgin özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Türkkan, 1996, 12-15):

- Bu anlayışa göre siyasette haksız rekabet söz konusudur.
- Popülist ekonomi yönetimi anlayışı, haksız rekabetin düzeyine göre demokrasinin siyasi ve kültürel kurallarından çeşitli ölçülerde uzaklaşma etkisi yaratabilen, siyasi rekabetin yozlaşmasına neden olan bir ekonomi yönetimi modelidir.

- Bireylerin refah fonksiyonları doğrudan veya dolaylı olarak önemli ölçüde siyasi irade tarafından belirlenmektedir.
- Popülist ekonomi yönetimi anlayışının uyumlu olduğu devlet yapısı tek yönlü esnektir. Yani, devlet yapısı, daha çok devletin görev ve müdahale alanlarının arttırılmasına yatkın ve elverişlidir. Bu anlayışta devletin kendi kendini besleyen bir süreç içerisinde sürekli büyümesi söz konusudur. Popülist ekonomi yönetiminin, devletin inisiyatif alanlarının daraltılması ve müdahale biçimlerinin değiştirilmesi konusunda çok büyük güçlüklerle karşılaşması kaçınılmazdır.

Popülist ekonomi yönetiminin her türlü ekonomik, sosyal ve siyasi ortamda varlığını ve etkinliğini sürdürmesi söz konusu değildir. Bu nedenle popülist ekonomi yönetiminin işleyişini kolaylaştıran ve zorlaştıran faktörleri şu şekilde belirtebiliriz (Türkkan, 1996, 191-194):

a) Bu faktörlerden birincisi halkın eğitim düzeyidir. Halkın eğitim düzeyi ile popülist ekonomi yönetimi anlayışının uygulanma şansı arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğu söylenebilir. ‘A priori’ olarak halkın eğitim düzeyi ne kadar düşüğe popülist ekonomi yönetiminin uygulanma şansının da o ölçüde artacağı söylenebilir. Çünkü düşük eğitim seviyesindeki kişiler genelde kısa vadeli avantajlara daha duyarlıdır.

b) İkincisi; halkın gelir düzeyidir. Benzer şekilde ‘A priori’ olarak halkın gelir düzeyi ne kadar düşüğe popülist ekonomi yönetiminin uygulanma şansı da o kadar artacaktır. Çünkü, kısa vadede bazı avantajlar sağlayarak seçmenlerin oyunu elde etmek popülist ekonomi yönetiminin temel amaçlarından birisidir. Bunun için gelir düzeyinin düşük olduğu durumlarda hükümetlerin nispeten küçük kaynak ve imkanları harekete geçirerek sonuca ulaşması mümkün olabilir. Ancak, halkın gelir düzeyi arttıkça, siyasi iktidarların verecekleri küçük avantajların veya seçim rüşvetlerinin halkı etkileme şansı düşecektir. Bu nedenle gelir düzeyi yükseldikçe, popülist politika ve yöntemlerin halka daha farklı yöntemler ve vaatler altında sunulması gerekecektir.

c) Popülist ekonomi yönetiminin işleyişini etkileyen bir diğer faktör, ekonominin dış dünya ile entegrasyon düzeyidir. ‘A priori’ olarak dış dünya ile entegrasyon, popülist politikaların hareket alanını kısıtlayıcı bir etki yaratacaktır.

Örneğin; siyasi iktidarların fiyat, ücret, vergi ve teşvik politikalarını dünya normları ile uyumlaştırması gerekliliği oluşacaktır.

d) Son olarak belirtilmesi gereken bir diğer faktör de siyasi karar mekanizmalarının yapısı ve oluşum biçimi ile ilgilidir. Yasama ve yürütme görevlerinin iç içe olması ekonomi yönetiminde popülist uygulamaları kolaylaştırıcı bir unsur oluşturmaktadır. Seçimlerde, dolayısıyla yasama meclisinde çoğunluğu elde eden siyasi partinin veya siyasi partiler koalisyonunun yasama meclisi içerisinde çıkaracağı hükümet, seçmen baskısına en üst düzeyde açık bulunmaktadır. Her şeyden önce hükümet üyeleri doğrudan seçilmiş kişiler olarak seçmen baskısına maruzdur ve yeniden seçilme kaygısı ile hareket etmek durumundadırlar. Ayrıca, yasama görevini yürüten iktidar partisi milletvekilleri de kendi seçmenlerinden gelen baskı ve istekleri hükümet üyesi arkadaşlarına iletme ve kendi seçimlerini garanti altına almak durumundadırlar. Bu koşullar altında hem hükümet içinden hem de yasama meclisinden her türlü popülist düzenlemenin geçirilmesi oldukça kolaylaşmış olmaktadır.

1.3. SEÇİM – EKONOMİ İLİŞKİSİ ÇERÇEVESİNDE KAMU TERCİHİ VE POLİTİK KONJONKTÜR TEORİLERİ

1.3.1. Kamu Tercihi Teorisi

1.3.1.1. Tanımı ve Gelişimi

Literatürde, Politikanın Ekonomik Analizi veya Yeni Politik Ekonomi olarak da nitelendirilen Kamu Tercihi Teorisi, piyasa – dışı karar almanın ekonomik çalışması olarak yada basit olarak ekonomi ilminin siyaset bilimine uygulanması olarak tanımlanabilir. Bu uygulama sürecinde, iktisat literatüründe geliştirilen araç ve metotlar kamu ekonomisinde politik, bürokratik ve siyasal süreci analiz etmede kullanılmaktadır (Mueller, 1976, 395). Kamu Tercihi Teorisini Buchanan, ‘Kamu Tercihi, kolektif yada piyasa dışı karar almada iktisatçının araç ve metotlarını bir genişletme uygulamasından ortaya çıkan bir perspektiftir’ şeklinde tanımlamaktadır. Fakat Buchanan daha sonra, perspektifin ne anlama geldiğinin açıklamasının yapılmadığı taktirde, bu tanımın yeterli olamayacağına işaret etmiştir. Buchanan’a göre bu perspektif iki ögeye sahiptir. Bunlardan en önemlisi ise, bireylerin kendi çıkarlarına fayda sağlamayı amaçladıkları ‘homo economicus’ olarak ifade edilen süreçtir (Buchanan, 1983, 7).

Ekonomi ilminde olduğu gibi, Kamu Tercihi Teorisinin de temel davranışsal önermesi (postulate), insanların bencil, rasyonel ve fayda maksimize edici olduklarıdır (Mueller, 1976, 395). Seçmenler, politikacılar veya bürokratlar olarak bireylerin kendi çıkarlarına yönelik olarak rasyonel olarak hareket ettikleri varsayımı, Kamu Tercihi Teorisini sosyal bilimlerdeki benzeri disiplinlerden ayırt eden en önemli ve belirgin özelliklerdendir (Mueller, 1986, 3). Bu durumla ilgili olarak, Leon Felkins (2001) özellikle, politikacıların kişisel çıkar amacıyla hareket ettiklerinin kabul edilmesini, Kamu Tercihi Teorisinin en önemli katkısı olarak ifade etmektedir. Bu durum Kamu Tercihini, Thomas Hobbes ve Benedict Spinozaden ve siyasal bilim içerisinde bir yere yerleştirir. Kamu Tercihi böylelikle, daha önceki siyaset üzerindeki çalışmaların çoğundan, ekonomi ilminin araçlarını kullanması suretiyle ayrılmaktadır (Mueller, 1976, 395).

Kamu Tercihi Teorisi ile ilgili ilk çalışmalar 1950'li yıllarda yapılmış fakat, ABD'de iktisatçıların dikkatini çekmesi 1970'li yıllarda olmuştur. Bu teorinin tarihsel gelişim sürecinde ele alındığında ilk olarak, 18. ve 19. yüzyıl Kıta Avrupası iktisatçılarının çalışmalarında görmek mümkündür. Bu iktisatçılar içerisinde en çok dikkati çeken çalışmalar; Sax, Mazzola, Panteloni, De Marco ve özellikle Wicksell'in çalışmalarıdır (Buchanan, 1975, 383).

Kamu Tercihi Yaklaşımı 1948 yılında Duncan Black'in piyasa – dışı karar alma süreci ile ilgili çalışması ile şekillenmiş, daha sonra Arrow 'Social Choice and Individual Values' (Sosyal Tercih ve Bireysel Değerler) adlı çalışmasıyla kollektif karar alma sürecinde bireysel değerlerin öneminin olmadığını ispatlamaya çalışmıştır. Daha sonra Anthony Downs, 1957 yılında 'An Economic Theory of Democracy' (Demokrasinin Ekonomi Teorisi) ve Mancur Olson 1965 yılında 'The Logic of Collective Action' (Kollektif Faaliyetin Mantığı) isimli önemli çalışmalarını yayınlamışlardır. Diğer taraftan, Kamu Tercihi Teorisinin şekillenmesinde büyük paya sahip bir diğer çalışma ise 1962 yılında Buchanan ve G. Tullock tarafından ortaya konulan 'The Calculus of Consent' (Oybirliğinin Hesabı) adlı çalışmadır (Aktan, 1994, 132).

1.3.1.2. Teorinin Varsayımları

Kamu Tercihi Kuramı, iktisat teorisi tarafından geliştirilmiş yöntemleri siyasal sürece ve kamu sektörüne uygularken belirli varsayımlardan hareket etmektedir. Bu varsayımlar 3 alt başlıkta özetlenebilir.

1.3.1.2.1. Metodolojik Bireysellik İlkesi

Metodolojik bireysellik Buchanan'ın yaklaşımlarının ana noktasını oluşturmaktadır. Bu varsayıma göre, bütün ekonomik ve sosyal kararların verilmesinde birey tercihleri önemli rol oynamaktadır.

Buchanan'a göre, ekonomistler birimleri değerlendirirken, seçerken ve işlerken basit olarak bireylerle başlarlar. Sürecin olası karmaşıklığına yada sonuçların ortaya çıkmasındaki kurumsal yapıya önem vermeksizin, bireysel tercihler her türlü kurumsal etkinin dışında ele alınmaktadır. Politik süreçte ise, yapılan tercihler açısından kurumsal yapının etkisi ihmal edilemez. Bu nedenle ekonomistlerin görevi, sonunda karmaşık bir sonuç modeli (kalıbı)'ne dönüştürülen bu incelenmemiş tercihler vasıtasıyla sürecin anlaşılmasına bir açıklama getirmektir (Buchanan, 1987, 244).

Buchanan'a göre, Kamu Tercihi Teorisi ilk önce fayda maksimizasyonu peşinde koşan bireyleri analiz etmeye çalışacaktır. Bu analizde bireyin bir aziz veya günahkar olması önem taşımamaktadır. Önemli olan, bir süreç içerisinde bireylerin tercihlerini ortaya koyarak örneğin, elmalar ve portakallar arasında bir mübadele gerçekleştirmesidir (Buchanan, 1987, 244).

1.3.1.2.2. Rasyonalite ve Maximand İlkesi

Kamu Tercihi Teorisinin ikinci varsayımı, 'homo economicus' (özel çıkar maksimizasyonu) olarak adlandırılan bireye ait davranış biçimidir. Buchanan'a göre bireyler faydalarını maksimize edecek tercihlerde bulunurlar. Homo economicus ilkesine göre bireyler karşılaştıkları sınırlamalara karşı, kendi kişisel çıkarlarını maksimize etmeye çalışan kişiler olarak modelleştirilmektedir. Bu davranışsal önerme (postulate), doğal olarak, ekonomi teorisinin entellektüel mirasının bir parçasını oluşturmaktadır ve bu davranışsal önerme aslında iktisatçılara daha çok hizmet etmektedir. Bu model Klasik İktisatçıların veri kanunlar ve kurumlar çerçevesinde,

kendi kişisel çıkarları peşinde koşan bireylerin toplum çıkarlarına da hizmet ettikleri yönündeki büyük keşiflerinin orijinal katkıları sayesinde oluşturulmuştur. Bu nedenle, 18. yüzyıl başlarından beri ekonomistler ve ekonomi, muhtelif şekillerde piyasaya iştirak eden kişilerin davranışlarını analiz etmek için 'homo economicus' önermesine güvenmişler ve bu yolla, piyasa kuruluşlarının çalışmalarını analiz etme şansına da sahip olmuşlardır (Buchanan, 1983, 12).

Kısacası, homo economicus (özel çıkar maksimizasyonu) ilkesi Kamu Tercihi Teorisi içinde geçerlidir. Bu ilkeye göre, politikacı tekrar seçilmek için oy maksimizasyonu, seçmen vereceği oy karşılığında elde edeceği kamusal mal ve hizmetlerin maksimizasyonu, bürokratlar bütçe, çıkar ve baskı grupları ise rant maksimizasyonu peşinden koşarlar (Aktan, 1994, 133-134).

1.3.1.2.3. Politik Mübadele (Catallaxy) İlkesi

Buchanan, politikayı bir mübadele olarak ele almış ve bu amaçla 'catallaxy' kavramını Kamu Tercihi Teorisinin açıklanması için bir temel kabul etmiştir. Buna göre, piyasalar mübadele kurumlarıdır ve kişiler bir şeyi başka bir şeyle mübadele etmek için piyasaya girerler. Bu mübadelenin politikaya kavramsal uzantısı, politik mübadele olarak geçmektedir (Buchanan, 1987, 246).

Buchanan'a göre, iktisat biliminin temelini gönüllü mübadeleler oluşturmaktadır ve bu nedenle, iktisatçıların mübadeleden daha çok kıtlık ve maksimizasyon üzerinde durmalarını eleştirmiştir. Catallatics yaklaşımla ekonomistlerin politikaya ve politik işlemlere mübadele paradigması açısından bakabilecekleri belirtilmiştir (Buchanan, 1983, 8-9).

Buchanan'a göre siyaset, bireyler arasındaki kompleks bir mübadele yapısıdır. Bu mübadele yapısı içerisinde kişiler basit piyasa yapısı yolu ile etkin olarak sağlayamadıkları ve özel olarak tanımladıkları amaçlarını toplu olarak güvence altına almaya çalışırlar. Bireysel çıkarın olmadığı noktada hiçbir çıkar da yoktur. Piyasada bireyler elmaları portakalla değiştirirken, politikada ise bireyler tüm kolektif ihtiyaçlarını tatmine yarayacak hizmetler (yerel yangın koruma hizmetinden yargıç hizmetine kadar) ile bunların maliyetlerine yapacakları katkı payları arasında mübadelede bulunurlar (Buchanan, 1987, 246).

Buchanan'a göre eğer 'catallaxy' yaklaşımı dikkatli bir şekilde ele alınırsa, sonuç olarak basit ve karmaşık mübadelenin sonuçları gündeme gelecektir. Basit mübadelede iki mal iki kişi arasında mübadele edilecektir; karmaşık mübadelede ise, iki malın iki kişi arasında değiş - tokuş edilmesini aşan bir sözleşme sürecini içerir. Karmaşık mübadelede kişiler arası gönüllü sözleşmeler söz konusudur (Buchanan, 1983, 8).

İktisat biliminin ne olması gerektiğine ilişkin bakış açısındaki bu kayma, bir disiplin olarak iktisat ve politika arasındaki doğal farkı ve etkileşimi gösterir. İktisat ve politika, yada piyasalar ve hükümetler, özel sektör ve kamu sektörü arasında sınırları çizilen kesin hatlar yoktur. Politik mübadele ile artık iktisatçılar birey davranışları ile ilgili araştırmalarını piyasa ile sınırlandırmak zorunda değildirler. Catallaktik yaklaşımın doğal bir uzantısı olarak, ekonomistler politikalara ve politik sürece mübadele paradigması ile yaklaşabilirler.

Buchanan'a göre, kollektif hareketler, temel birim olarak, bireysel karar alıcı bireyler ile modellendiği sürece ve bu tür kollektif hareketler temel olarak, ilgili kişiler topluluğunun tüm üyeleri arasındaki karmaşık bir mübadelenin yansıması olarak izah edildiği sürece bu tür davranış, hareket yada tercih, 'catallaxy' kapsamı altına kolaylıkla alınabilecektir (Buchanan, 1983, 9).

Politik mübadele sürecinde ele alınan temel konular; oylama kuralları teorisi, seçim ve parti rekabeti ile bürokrasi teorileridir. Çalışma açısından, oylama kuralları teorisinden çok, diğer iki teori önem taşıdığından, aşağıda bu teoriler üzerinde durulacaktır.

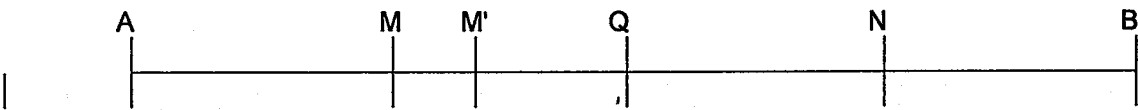
1.3.1.2.3.1. Seçim ve Parti Rekabeti Teorileri (Siyasal Rekabet)

Bu teori, politik mübadele sürecinin arz tarafını oluşturmaktadır. Buna göre; firmaların piyasada tüketiciler için aralarında yapmış oldukları rekabetle, politikacıların politik arenada oy için yaptıkları rekabet birbirine benzemektedir. Ancak bu benzerlik, piyasadaki satıcıların eksik rekabet altında rekabet etmeleri şeklindedir. Belirli varsayımlar altında, üreticilerin tüketicilerin tercihleri doğrultusunda arz etmek için birbirleriyle rekabetlerinde olduğu gibi, politikacılar da seçmenlerin çıkarları doğrultusunda hareket edip, onların oylarını almak için birbirleriyle rekabet etmektedirler (Musgrave ve Musgrave, 1989, 96).

Politik bilimler literatüründe daha rekabetçi partilerin, çoğunluğun isteklerini sağlayan politik sisteme karşı daha sorumlu oldukları genellikle iddia edilmektedir. Bu kısımda bu amaçla, bu iddiaya kısmen de olsa destek veren, Harold Hotelling'in ortaya koyduğu 'The Theory of Spatial Competition' (Uzayzal Rekabet Modeli)'ni Stigler'in politik ifadelerle yeniden ifade ettiği şekliyle incelenmeye çalışılacaktır¹.

Stigler, çok basit bir model kullanarak (müşterilerin yol boyunca düzenli bir şekilde dağıldığı), Harold Hotelling (1941)'in geliştirdiği analizi politik ifadelerle kısaca yeniden ifade etmiştir. Bunu yaparken, seçmenlerin (yada alıcıların), A'dan B'ye uzanan Şekil 2'deki gibi bir tercihler cetveli (bir yol) boyunca düzenli bir şekilde dağıldığını farz etmiştir. A noktası refah üzerinde milli gelirin bir yüzdesi olarak sıfır harcamayı, B noktası ulusal gelirin %8'ini oluşturan bir harcamayı göstermektedir. İki partili bir sistemde, ticari firmaların meşgul olabileceği türden tuzaklar, her partinin ayrı ayrı programları (refah üzerine %2 ve %6 harcamaya) daha kabul olunabilir bulan seçmenlerin yarısının oyunu alabileceği M ve N noktalarında yer almasını gerektirecektir.

Geçerli olan asıl kural, M ve N arasında rasgele dalgalanacağıdır. Geleneksel parti rekabetinin uç noktası olan bu durum ekonomistler tarafından sıfır rekabet olarak adlandırılır. Çünkü, bir partinin diğer partiden seçmenleri kendi tarafına çekme yönünde bir girişimi yoktur. Eğer M partisi, programını M' nı sunmak için arttırsaydı (refah harcamaları olarak milli gelirin %2.4'ü diyelim), birkaç seçmeni Q (doğrunun orta noktasını göstermektedir)'nun sağ tarafına çekecekti. N partisi, programını %5.6'yı sunarak azaltmak suretiyle karşılık verebilirdi ve rekabet süreci her iki parti de Q'ya ulaşınca kadar devam edecekti. Bu paradoksu Hotelling, yapmış olduğu analizde belirtmiştir. Oylar tekrar eşit bir şekilde bölüşülecek ve partiler rasgele bir sıra(düzen) içinde küçük çoğunluklar (oy çoğunlukları) elde edeceklerdir.

Şekil 2: Parti Rekabeti

¹ Bu kısım Stigler (1971, 91-106)'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Doğal olarak, bu model oldukça basittir. Eğer partiler A ve B'den öteye hareket etmek suretiyle, bu noktalarda yurttaşların oy vermekten kaçınmalarına yol açmış olsalardı, bu durum partilerin Q'daki ortak bir programa yaklaşımlarını vazgeçirecekti.

1.3.1.2.3.2. Bürokrasi Teorisi

Seçmenler parlamento üyelerini seçmekte, yasama organı tüketici veya seçmenlerin kamusal mallara olan taleplerini saptamaktadır. Bu amaçla hazırlanan bütçe, toplumun veya seçmenlerin kamusal mallara olan talebini göstermektedir. İktidarın görevi ise halkın, yasama organı tarafından tercih edilen tercihlerine uygun olarak hazırlanan bütçe politikalarını uygulamaktır. Toplumun ortak ihtiyaçlarını karşılayacak çeşitli bütçe politikaları devletin idari üniteleri veya büroları tarafından ortaya konulur (Bağdigen, 1998, 3). Bir başka deyişle, yönetimin fiili işlemi olan politikanın yürütülmesi bürokrasideki makamları dolduran kişilere kalmaktadır. Bu kişilerin nasıl davrandıkları, kendi çıkarları ve seçmen çıkarlarının nasıl uzlaştırılabileceği türünden sorular, bu teori çerçevesinde incelenmektedir.

1.3.2. Politik Konjonktür Teorileri

1.3.2.1. Kavram ve Özellikleri

Son yıllarda ekonomik dalgalanmaların gerisinde yatan nedenin politik faaliyetler olduğuna yönelik açıklamalar politik iktisatçılardan gelmiştir (Savaş, 1998, 158). Bu çerçevede Politik konjonktür dalgalanmaları, iktidardaki politikacıların yeniden seçilme şanslarını çoğaltmak için çeşitli para ve maliye politikalarıyla ekonomiyi yönlendirme hareketi sonucu ortaya çıkmaktadır (Tollison ve Ekelund, 1986, 733). Politik Konjonktür Teorilerine göre, yeniden seçilme amacı güden politikacılar ekonomiyi yönlendirmekte, hatta seçimden hemen önce, iktisadi genişleme yaratmak amacıyla makro ekonomik politikaları manipüle etmektedirler (Mızrak ve Eroğlu, 1997, 41). Bu süreçte politikacılar yeniden seçilme olasılıklarını arttırmaya yönelik olarak, seçim gününe kadar vergileri azaltma, kamu harcamalarını ve özellikle transfer harcamalarını artırma ve para arzını artırma gibi genişletici politikalar uygularlar (Rogoff, 1990, 21). Bu tür genişletici politikaların işsizliğin azalması, faizlerin düşmesi v.b. gibi önemli politik sonuçları vardır. Seçimden hemen sonra ise politikacılar, seçim öncesi politikaların yol açtığı yüksek enflasyonu sınırlayabilmek amacıyla vergileri ve para arzını arttırıp, harcamalarda ise kısıntı yapma yoluna giderler. Bu politik

hareketlerin sonucunda da tabii olarak konjonktür dalgalanmaları oluşur (Tollison ve Ekelund, 1986, 733).

Politik Konjonktür Teorilerine göre, seçmenin ekonomik koşulları değerlendirirken unutkan ve miyop olduğu ve ekonomik sonuçların oylama davranışına yansıdığı genellikle kabul edilir (Rogoff, 1990, 21). Ayrıca politikacılar, toplumun refahına bakmaksızın sadece seçimleri kazanmakla ilgilirlirler, böylece seçim öncesi enflasyon pahasına, seçim öncesi ekonomiyi uyarırlar (Ito, 1989, 1).

Politik Konjonktür Dalgalanmaları ile ilgili modellerin genellikle üç temel özelliği üzerinde durulur (Savaş, 1998, 159). Bunlar:

- a) Hükümetlerin amacı seçimleri kazanmaktır ve bunun içinde alacakları oyları arttırmaya çalışırlar.
- b) Seçmenler, ekonomik tercihlerini oylarıyla belirtirler.
- c) Hükümetler, yeniden seçilmeyi sağlamak için ekonomide ayarlama yapabilirler.

Ayrıca, politik konjonktür dalgalanmaları modellerinin seçim ekonomisi sonuçları ile ilgili olarak üç temel saptaması vardır (Oktar, 1996, 6):

- a) Seçimden önceki aylarda oluşan ekonomik hareketlilik, seçim sonucunu belirleyebilir.
- b) İktidar partilerini seçmen, refah düzeyi arttığında ödüllendirirken, durgunluk durumunda cezalandırır.
- c) Seçim öncesi aylarda ekonomik büyümede oluşacak kısa dönemli ani yükselmeler, iktidar partilerine kazanç sağlar.

1.3.2.2. Politik Konjonktür Teorileri ve Gelişimi

Politik konjonktür dalgalanmaları teorisinin oluşumunda ilk katkısı Michael Kalecki yapmıştır. Analizlerini Marksist Teori çerçevesinde yapan ve konuyu bir güç

mücadelesi olarak ele alan Kalecki'ye göre, iş alemi ile hükümet arasında sürekli bir çarpışma vardır. Bunun nedeni, hükümetin kamu harcamalarını arttırmak istemesi, iş adamlarının ise ekonomik, sosyal, siyasi, kişisel v.b. nedenlerle güç kaybetme endişelerinden kaynaklanmaktadır (Feiwel, 1974, 24-25).

Kalecki tarafından ilk taslağı oluşturulan seçim konjonktür dalgası ilişkisi 1970'li yıllarda adaptif beklentiler çerçevesinde oportunistik ve partizan politik konjonktür analizlerinin geliştirilmesinin temelini oluşturmuştur. Bu çerçevede ilk dalga, William Nordhaus (1975)' un oy maksimize edici hükümetlerin, seçim devreleri ile aynı zamana rastlayan bir boom devresi (piyasada canlılık yaratma) yaratacakları yönündeki modeli ve Hibbs (1977)'in, farklı siyasi partilerin ekonomik tercihler konusunda farklı tercihlere sahip oldukları ve bütün önemli olanın, hükümetin ideolojik inancı olduğunu belirten modeli ile ortaya çıkmıştır (Nowaihi ve Garratt, 1998).

Politik devrelerle ilgili ikinci dalga, 1980'li yıllarda rasyonel beklentilerin adaptif beklentilerin yerini almasıyla, rasyonel beklentiler çerçevesinde politik konjonktür dalgalanmaları yaklaşımlarındaki hızlı gelişme ile olmuştur. (Eren ve Bildirici, 1999, 28). Özellikle Alesina (1987), partizan modelin rasyonel beklentiler versiyonunu ilk geliştirenlerden birisi olmuştur. Rasyonel modellerle ilgili olarak özellikle; Cukierman-Meltzer (1986), Rogoff ve Sibert (1988), Rogoff (1990) ve Persson ve Tabellini (1990) katkıları büyük olmuştur.

Kısacası; politik konjonktür teorileri literatüründe genellikle iki tür dalgalanmadan söz edilmektedir: Bunlardan birincisi, Oportunistik Politik Konjonktür Teorileri, ikincisi ise, Partizan Politik Konjonktür Teorileri'dir. Bu modellerde kendi içerisinde geleneksel ve rasyonel ayrım çerçevesinde gelişmiştir. Politik Konjonktür Teorileri'nin gelişimini göstermesi açısından, bu modeller ve temsilcileri Tablo 1'de özetlenmiştir (Alesina, Roubini ve Cohen, 1997).

Tablo 1 : Politik Konjonktür Teorileri ve Gelişim Çizgisi

	Oportunistik	Partizan
Sömürülebilir Phillips Eğrisine Dayandırılan Geleneksel Modeller	Nordhaus (1975) Lindbeck (1976) MacRae (1977)	Hibbs (1977)
Rasyonel Modeller	Cukierman-Meltzer (1986), Rogoff ve Sibert 1988), Rogoff (1990), Persson ve Tabellini (1990)	Alesina (1987)

1.3.2.2.1. Oportunistik Politik Konjonktür Teorileri

1.3.2.2.1.1. Geleneksel ve Rasyonel Oportunistik Politik Konjonktür Teorileri

Oportunistik Politik Konjonktür Teorilerinde, adaptif beklentiler temelinde öne çıkan çalışmalar Nordhaus (1975), MacRae (1977) ve Tufte (1978)'e aittir (Ito, 1989, 2). Adaptif beklentiler ve sömürülebilir Philips eğrisi varsayımlarına dayandırılan bu modeller; rasyonel olmayan seçmen davranışı, rasyonel olmayan beklentiler ve seçmenlerin yanlış bilgilendirilmesi gibi ön koşullar üzerinde geliştirilmiştir (Alesina, 1987, 652). Bu ön koşullar üzerinde geliştirilen Nordhaus (1975) ve MacRae (1977) çalışmaları ilk olmaları ve katkıları dolayısıyla önem taşımaktadır.

Politikacıların politikalarında iktidarı elde etmeye çalıştıkları ve böylelikle dogmatik olmaktan ziyade oportunistik oldukları fikri Nordhaus (1975)'in Politik Konjonktür Teorileri Modeli' tarafından kabul edilmiş ve biçimlendirilmiştir. Nordhaus, siyasal ve ekonomik dalgalanmaların üst üste gelmesiyle açık ve gözlenebilir bir dalgalanmanın oluşacağını belirtmiştir. İdeolojiye aldırmayan rasyonel politikacıların, bir seçim yılındaki desteğini optimize edici benzer politikalar izleyeceğini tartışmıştır. Bu teorinin temelini oluşturan temel varsayımlar şunlardır (Spanakos, 2001):

- Mali ve parasal uyarıcılar, bir enflasyonist maliyet pahasına, yüksek düzeyde büyüme ve istihdama yol açar.

- Bu tür genişlemenin ilk faydalarının hissedildiği zaman ile maliyetlerinin hissedildiği zaman arasında bir boşluk (gap) vardır.

- Seçmen hafızası kısadır ve hükümet, göreve gelmesinin ilk başlarında meydana gelen bir daralma için, seçim öncesi veya bir seçim yılı esnasındaki bir daralmaya göre daha az cezalandırılacaktır. Yani; seçmenler yakın geçmişe önem vermektedirler.

- Seçmenler, bir seçim yılındaki genişleyici politikaların gelecekteki sonuçlarının farkında değildirler.

- Seçmenler, yüksek büyüme ve istihdam düzeyleri ile düşük enflasyon düzeyleri sağlayan politikacıları ödüllendirirler.

- Seçmenler homojendirler veya benzer tercihlere sahiptirler.

- Politikacılar rasyoneldirler ve bir seçim yılı esnasındaki oylarını maksimize edici bir strateji izleyeceklerdir.

- Yeniden seçilme, bütün politikacılar için somut bir amaçtır.

- Her seçimde sadece iki parti yarışır.

- Seçim periyodu, sabit uzunlukta ele alınır. Yani, periyodik seçimler vardır.

- Ekonomi, uzun dönemde kısa dönemden daha büyük değişim – tokuş ‘un söz konusu olduğu enflasyon ve işsizlik arasındaki Philips eğrisi ile açıklanır.

- Toplam oy fonksiyonu, bireysel oy verme fonksiyonlarının toplamıdır.

Bu temel varsayımlardan hareketle Nordhaus, rasyonel politikacıların, seçim zamanında oylarını maksimize etmek amacıyla kısa dönem Philips eğrisi sapmasından faydalanabileceklerini belirtmiştir. Kısa dönem değişim – tokuş olmadığında hükümet, uzun dönem Philips eğrisi ve toplam oy fonksiyonu arasındaki uyum ile tutarlı, sosyal olarak optimal olan enflasyon oranını izleyeceklerdir. Kısa dönem Philips eğrisi ile, oy maksimize edici hükümet davranışı, bir politik konjonktür devresinin oluşacağına işaret etmektedir (Nowaihi ve Garratt).

Bir seçim öncesinde hükümet, özel bir kısa dönem Phillips eğrisi boyunca hareket etmek suretiyle, düşük işsizlik-enflasyon değiş-tokuş'u ile toplam oylarını arttırmayı dener. Sağlanan enflasyon çok yüksek değilse, hükümetler yüksek düzeyde popülarite elde edebilirler ve böylece yeniden seçilebilme şanslarını artırırlar.

Politik olarak uygun politika sonuçları, hükümetler uzun dönem Phillips eğrisi veya enflasyon-işsizlik değiş tokuş'u boyunca hareket etmediklerinden dolayı sürdürülemez. Bundan dolayı, bir seçim sonrası hükümetler, enflasyonu azaltmak amacıyla ekonomiyi daraltmaya yönelik hareketlerde bulunurlar. Hükümet, seçim öncesi, ekonomide bir genişleme başlattığında, oluşan daha düşük enflasyon sonucu daha yüksek popülarite kazanabilir ve seçimi kazanma şansı daha yüksek olabilir. Seçim öncesi, genişleme başlatıldığında enflasyon oldukça yüksek olursa, hükümet esas olarak bireylerin refahını ve kendi popülaritesini azaltabilir. Kısacası hükümet, seçim öncesi işsizliğin azalmasını ve çıktı büyümesinin artmasını, seçim sonrasında ise işsizliğin artmasını ve çıktı büyümesinin azalmasını teşvik edecektir (Nowaihi ve Garratt).

Kısacası, Geleneksel Oportunistik Modeller'in ampirik implikasyonlarını şu şekilde belirtebiliriz (Alesina, Roubini ve Cohen, 1997):

— Seçimlerden önceki 1 yada 2 yıl içinde genişleme olur; GSMH normalin üstünde, işsizlik normalin altındadır.

— Enflasyon seçimden hemen önce artmaya başlar, seçimden sonra düşer.

— Farklı hükümetler arasındaki politikalar ve sonuçları arasında fark yoktur.

— İktidarlar, seçim yıllarında büyüme yüksek olduğunda ve işsizlik düşük olduğunda yeniden seçilir.

Geleneksel Oportunistik Politik Konjonktür Teorileri ile ilgili bir diğer çalışma MacRae (1977)'nin çalışmalarıdır. MacRae (1977), büyüme düzeyi düşük olduğunda ve işsizlik ve enflasyon yüksek olduğunda, seçmenlerin büyük olasılıkla iktidarların aleyhine oy verecekleri sonucuna ulaşmıştır. Bu alandaki diğer bir önemli çalışma da Fair (1978)'in çalışmalarıdır. Fair, 1978'deki ABD'de seçimlerle ilgili yapmış olduğu çalışmada, büyümedeki her %1'lik artış için, iktidarların toplam oylarında ilave

%1'lik bir artış bekleyebilecekleri sonucuna ulaşmıştır. Fair, ayrıca, seçmenlerin yakın geçmişe önem verdikleri (oy verme kararlarında temel olarak önceki yılı dikkate aldıkları) sonucuna ulaşmıştır (Spanakos, 2001).

Rasyonel beklentilere dayalı modellerin 1980 sonrası gösterdiği gelişmeyle birlikte, adaptif beklentilerin yerini rasyonel beklentilere dayalı modellerin aldığı görülmektedir. Bu modellerden başlıcaları; Cukierman ve Meltzer (1986), Rogoff ve Sibert (1988), Rogoff (1990), Persson ve Tabellini (1990) tarafından geliştirilmişlerdir. Bu modellerde rasyonellik kapsamında; seçmen rasyonelliği, eksik bilgi ve asimetrik bilgi önemli kavramlar olarak yer almaktadır (Ito,1989,2).

Rasyonel Oportunistik Politik Konjonktür Teorilerinin ortaya koyduğu önemli noktaları şu şekilde belirtebiliriz (Alesina, Cohen ve Roubini, 1992, 4):

a) Rasyonel Oportunistik Politik Konjonktür Teorilerinde de Geleneksel Oportunistik Politik Konjonktür teorilerinde olduğu gibi, oportunistik devrelerin devam edeceği öngörülmektedir. Ancak, Rasyonel Oportunistik Politik Konjonktür Teorileri, toplam hasıla ve işsizlikte düzenli dalgalanmalar öngörmemektedir. Çünkü, seçmenler ve ekonomik karar birimleri rasyoneldirler ve bu da politikacıların bu tür dalgalanmalar oluşturma olasılıklarını engeller. Bu nedenle, Politik Konjonktür Teorileri, makro ekonomik büyüklüklerin değil, iktisat politikalarının seçimler civarında kısa dönem manipölasyonları şeklinde belirecektir. Yani; politikacılar, seçim sonuçlarını etkileme noktasında, para basmayı veya vergi artışlarında erteleme yapmayı daha uyarıcı bulacaklardır.

b) Seçmenler, beklenen faydalarını maksimize edecek politika yapısını seçmek isterler. Bütün seçmenler aynı beklenen faydaya sahiptir.

c) Enflasyon beklentileri rasyoneldir.

d) Seçimler sonrasında daraltıcı para ve maliye politikaları uygulanır.

1.3.2.2.2. Partizan Politik Konjonktür Teorileri

1.3.2.2.2.1. Geleneksel ve Rasyonel Partizan Politik Konjonktür Teorileri

Partizan politik konjonktür modelleri, oportunistik modellerle aynı çizgiyi izlemiştir. Bu teoride de adaptif beklentiler hipotezi kabul edilmiştir.

Geleneksel partizan modelleri, Hibbs (1977) tarafından başlatılmıştır. Politikacıların oportunistik olmadıklarını fakat izlenen ekonomik politikaları kendi ideolojik tercihlerine göre oluşturduklarını öne sürmektedir (Berger ve Woitek, 1997). Geleneksel Partizan Teori, siyasal partileri sol ve sağ olarak sınıflandırır. Partizan teoriye göre; sol partiler işçilerin çıkarları ile ilgilenirken, sağ partiler girişimcilerin çıkarları ile ilgilenirler. Bu çıkarları savunmak amacıyla Partizan Teori, sol bir partinin enflasyondan daha çok işsizliğe öncelik vereceğini ve büyümeyi ve refahı genişletici para ve maliye politikalarının tercih edileceğini vurgulamaktadır. Sağ partiler ise, işsizlikten daha çok enflasyona öncelik verecektir. Para ve maliye politikası ise sol bir partinin olduğundan daha daraltıcı olarak uygulanacaktır (Hallerberg ve Souza, 2000). Bir başka ifadeyle, sol iktidar olduğunda bütçe açıklarının daha yüksek olacağını, sağ iktidar olduğunda ise, açıkların daha düşük olacağı söylenilebilir.

Seçmenlerin miyop olduğu varsayımı bu teoride gerekli değildir. Bunun tersine, seçmenlerin oy verirken partiler arasındaki farkı anlayacakları varsayılır (Imbeau ve Chenard, 2002).

Partizan Politik Konjonktür Teorileri ile ilgili bir diğer çizgiyi Rasyonel Partizan Politik Konjonktür Teorileri oluşturmaktadır. Rasyonel Partizan Politik Konjonktür Teorileri, Hibbs'in Geleneksel Partizan Politik Konjonktür Teorisine, oyun teorisinin ve rasyonel beklentiler hipotezinin uygulanması sonucu, ilk kez Alesina ile Alesina ve Sachs tarafından geliştirilmiştir (Alesina ve Roubini, 1992, 664).

Alesina'nın modeli Hibbs'in modelinden, reel değişkenlerdeki dalgalanmaların sadece her bir yönetimin döneminin ilk kısmında meydana geleceği yönüyle ayrılmaktadır. Ayrıca, Rasyonel Partizan Dalgalanmaları Teorisi, Rasyonel Oportunistik Politik Konjonktür Teorileri'nin varsayımlarının çoğunu benimsemektedir. Örneğin; genişleyici politikaların enflasyonist maliyetlerinin olduğu varsayımı, yeniden seçilme amacı varsayımı ve seçmen ve politikacıların rasyonel oldukları gibi. Bununla birlikte,

Rasyonel Partizan Politik Konjonktür Dalgaları Teorisi, ideolojinin önem taşımadığı düşüncesini savunan Oportunistik Politik Konjonktür Teorilerinin temel varsayımına karşı çıkmaktadır (Spanakos, 2001).

Politik Konjonktür Teorisinin seçmen homojenliği temel varsayımının tersine, Rasyonel Partizan Teorinin taraftarları, seçmenlerin ve seçmen tercihlerinin heterojen olduğunu ileri sürmektedirler ve böylelikle seçmenlerin kendi özel tercihlerine uyan politikacılar için oy verecekleri düşüncesini mantıklı bulmaktadırlar. Buna ek olarak seçmenler, kendi kişisel çıkarlarına ve/veya planlarına sadık siyasileri ve siyasal partileri ödüllendirecektir (Spanakos, 2001).

Rasyonel Partizan modellerin ampirik implikasyonlarını şu şekilde özetlemek mümkündür (Alesina, Roubini ve Cohen, 1997) :

— Seçimler sonrası kısa dönem partizan etkileri söz konusudur: İşsizlik, solun bir seçim başarısı sonrasındaki yaklaşık iki yıl için geçici olarak normalden daha düşük ve büyüme geçici olarak normalden daha yüksektir; sağ iktidarın bir seçim zaferi sonrasında ise tersi durumlar yaşanır.

— Sol iktidar döneminde enflasyon, sağ iktidar dönemine göre sürekli olarak daha yüksektir.

1.4. MEDYAN SEÇMEN VE MEDYAN SEÇMEN TEORİSİ

Bilindiği üzere kamu maliyesi teorisinin mikro temelleri çok karmaşık bir hale gelmiştir ve kamu sektörü yolu ile kaynak tahsis teorisi, özel sektör yoluyla kaynak tahsisini açıklayan mikro ekonomik teoriye bağlı olarak gelişmektedir. Bu literatür çerçevesinde en önemli gelişme medyan seçmen modeli olmuştur. Medyan seçmen modeli, piyasa kurumu yolu ile tüketici tercihinin ekonomik teorisine paralel olan (benzerlik gösteren) oylama kurumu yolu ile vergi mükelleflerinin tercihte bulunması sürecini açıklar ve bunu yaparken vergileme ve harcama arasında kurumsal bir bağlantı sağlar. Bu kurumsal bağın önemi, medyan seçmen modelinin kamu tercihi ve kamu maliyesindeki teorik ve ampirik çalışmalarda çok sıklıkla kullanılıyor olması gerçeği ile açıklanabilir (Holcombe, 1980, 260). Medyan seçmen teorisi, Kamu Tercihi analistleri'nin üzerinde en çok durduğu ve kullandığı modeldir. Medyan seçmen

modelleri doğrudan demokrasi altında Kamu Tercihine dayandırılmıştır (Persson, Roland ve Tabellini, 2000, 1123).

Medyan seçmen teorisi; Hotelling (1929), Smithies (1941) ve Black (1958), Downs (1957)'in önemli katkılarıyla, iki siyasal aday (parti) tarafından benimsenebilen olası politika pozisyonları setini göstermek için tek boyutlu öklidyen uzaydan yararlanılarak kurulmuştur (Rowley, 1984, 104). Bununla birlikte, 'medyan seçmen modeli' genellikle tek bir modele karşılık gelmemektedir, fakat çeşitli modellerin her hangi birinden elde edilen tek bir sonuca karşılık gelmektedir. Modellerin tamamı genel bir başlangıç noktasından başlar : Herhangi bir seçim sürecinde basit çoğunluk oylama kuralı tarafından belirlenen tek bir siyasal konu (sorun) vardır, alternatiflerin tamamı tek boyutlu bir uzay boyunca sıralanabilir ve bütün seçmenler tek zirveli tercihlere sahiptir (Holcombe, 1980, 261). Bu çerçevede, medyan seçmen teoreminde şu varsayımlardan hareket edilmektedir (Rowley, 1984, 105) :

- a) Seçimler periyodiktir.
- b) Her seçime iki aday katılmaktadır.
- c) Aday (parti)'nin kazanması için çoğunluk oyunu alması gerekmektedir.
- d) Adaylar (partiler), tek boyutlu öklidyen bir uzayda değerlendirilebileceğini varsaydıkları politikalar için, seçmenlerin tercihleri hakkında tam olarak bilgi sahibidirler.
- e) Seçmenler, aday (parti)'leri genel politikalarına göre değerlendirmektedir.
- f) Seçmen sayısı fazladır.
- g) Seçmenler, aday (parti)'lerin politika pozisyonu hakkında tam bilgi sahibidirler.
- h) Her seçmenin tercih fonksiyonu tek zirvelidir.
- h) Bütün seçmenler oy kullanmaktadır.

Bu koşullar altında, siyasal piyasa dengesi tektir ve adayların her ikisi de medyan seçmen tarafından benimsenen politika konumunu benimserler.

Medyan seçmen tarafından en çok tercih edilen alternatifin, çoğunluk kuralı ile seçilen alternatif olacağı sonucuna ulaşmada çeşitli farklı seçim süreci modelleri kullanılabilmektedir. Harold Hotelling (1929), medyan seçmen teoremini, iki partili temsili bir demokrasinin sonucu olarak ilk olarak ortaya atmıştır. Hotelling, tek bir liberal muhafazakar boyut çerçevesinde siyasal fikrini anlatmıştır. Hotelling'e göre, eğer herkes kendi çıkarına yararı olacağı konuma en yakın aday için oy verirse, bu durumda aday, medyan seçmenin optimal konumu (pozisyonu)'nu seçerek seçimi kazanır (Mueller, 1976, 408). Orijinal olarak Bowen (1943) tarafından ileri sürülen ve daha ayrıntılı bir şekilde Black (1958) tarafından açıklanan modellerde, dikkate alınan alternatifler sayısı üzerinde herhangi bir sınırlandırma olmadığında, çoğunluk kuralının medyan seçmen tarafından en çok tercih edilen öneri (teklif)'nin benimsenmesine yol açacağını ispat etmişlerdir. Bu sonuç Bowen dengesi olarak ta ifade edilebilir. Bowen tarafından geliştirilen bir başka model, bir kalem (madde) üzerindeki kamu harcamalarının düzeyi, medyan seçmen tarafından en çok tercih edilen düzeye ulaşmaya kadar seçmenlerin çoğunluğunun onayını almaya devam edecektir, şeklindedir. İlk olarak Hotelling (1929) tarafından ortaya atılan ve Downs (1957) tarafından daha ayrıntılı bir şekilde geliştirilen bir başka model, iki partili bir sistemin, adaylara medyan seçmenin tercihleri ile uyumlu programlar oluşturma yönünde bir teşvik sağlayacağı belirtilmektedir. Programı medyan seçmenin pozisyonuna en yakın olan aday, diğer adayın üstünde seçilmiş olacaktır. Böylelikle, her iki aday da programlarını medyana doğru hareket ettirme yönünde bir teşvik'e sahiptirler (Holcombe, 1980, 261-262). Kısacası, buradaki modellerle aynı sonuca ulaşan bir çok medyan seçmen modelleri olduğunu söyleyebiliriz.

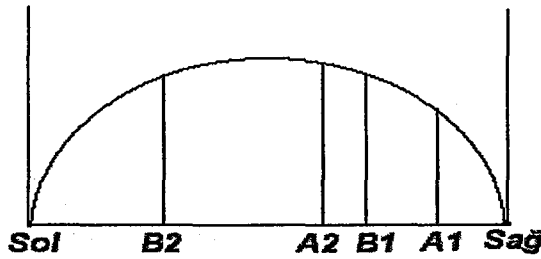
Hükümet bütçesini eyalet ve yerel düzeyde analiz ederken ekonomistler genellikle medyan seçmen modeline güvenirler. Bu yaklaşıma göre, basit çoğunluk kuralı kurumu, politikacıları kendi seçim bölgelerindeki medyan seçmenin tercihleri doğrultusunda bütçeler oluşturmaya itmektedir (Dougan ve Kenyon, 1988, 159). Bu durumun ortaya koyduğu gerçek, bir toplumda gelirin yeniden dağılımı söz konusu ve böylece de medyan seçmenin geliri artıyor ise, toplumun kamu malı talebinin artacağı yönündedir (Stiglitz, 1994, 192). Bu şekilde oy maksimizasyonu peşinden koşan politikacıların oyların çoğunluğunu elde edebilmesi için medyan seçmenin tercihlerini dikkate alması gereği, medyan seçmen teorisinin politik süreç açısından önemini

göstermektedir. Bu durumu iki partili bir sistemde aşağıdaki Şekil 3 yardımıyla şu şekilde açıklayabiliriz (Savaş, 1998, 137-140):

Şekilde gösterilen eğrinin altındaki alan oyların iki parti arasındaki dağılımını göstermektedir. Hem sol hem de sağ uçlarda seçmenlerin çok azı bulunur. Seçmenlerin çoğunluğu ortada toplanır. Gerçek dünyada toplam seçmen oylarının dağılımı bu şekildekinden farklı olabilse de, analizi etkilemeyecektir.

Şimdi, seçimi kazanmada son derece kararlı olan sol ve sağ olmak üzere iki partinin olduğunu farz edelim. Seçmen de kendi tercihlerine en yakın adaya oy verecektir. Bu durumda adaylar seçimi kazanma şansları olmayacağından uçlardaki görüşleri benimsemeyeceklerdir. Mesela sağa partinin adayı A_1 noktası ile belirlenen bir davranış sergilerse, A_1 'in sağındaki alan kadar oy alacaktır. Fakat, solcu partinin adayı B_1 konumundaysa B_1 'in solundaki alan ile B_1A_1 arasındaki oyların yaklaşık yarısını alacak ve seçimi büyük bir çoğunlukla kazanacaktır. Bu nedenle zeki bir politikacı ortaya yakın bir konumu korumaya çalışır. Böylelikle hem oylarını arttırırken hem de rakibinin çeşitli manevralarla kendi aleyhine seçmen potansiyelini genişletmesine engel olur.

Özet olarak, partiler seçimi kazanmak istiyorlarsa, seçimlerde, medyan seçmen grubu adı verilen ve oy dağılımının orta noktasında yer alan seçmenlerin tercihlerini temsil etmeye çalışırlar.

Şekil 3 : İki Partili Sistemde Oy Dağılımı ve Medyan Seçmen

2. BÖLÜM

SEÇİM EKONOMİSİNİN KAMU HARCAMASI BOYUTU VE BU SÜREÇTEKİ POLİTİK AKTÖRLER

Bu bölümde, seçim ekonomisi sürecinin daha belirgin bir nitelik alabilmesi için öncelikle, politik karar alma mekanizmasının nasıl işlediği ve bu mekanizma içinde yer alan politik aktörlerin özellikleri üzerinde durulacaktır. Ayrıca, bu mekanizma içerisinde ortaya çıkan temel iki yozlaşma üzerinde durulacaktır. Daha sonra, seçim ekonomisi sürecinde yer alan aktörlerin kamu harcamalarının artışıdaki rolleri ve birbirleriyle olan ilişkilerin bu sürece katkıları üzerinde durulacaktır.

2.1. POLİTİK KARAR ALMA MEKANİZMASI

Ekonomi genel olarak ele alındığında piyasa ve kamu ekonomisi şeklinde 2 karar ve tercih alanı ortaya çıkar. Piyasa ekonomisinde üretim ve tüketim kararları arz-talep-fiyat süreci içinde incelenirken; kamu ekonomisinde ise mal ve hizmetler toplumun geneli için üretilmektedir. Dolayısıyla, devletin hem kamusal bir güç hem de ekonomideki birimlerden biri olması nedeniyle, devletin ekonomik birim olarak gerçekleştirmeye çalıştığı amaçlar piyasa tarafından değil, devletin kamusal güç olarak gerçekleştirdiği politik tercihlerden kaynaklanmaktadır. Böylelikle, piyasa ekonomisindeki arz-talep-fiyat sürecinin yerini kamu ekonomisinde kamusal bütçeleme ve politik süreç almaktadır.

Bu çerçevede “politik karar alma mekanizması”, başlıca hedeflerin gerçekleştirilmesi için araçların seçimi ve mevcut politikaların hedeflerle uyumlaştırılması sürecinde siyasal iktidarın karşılaştığı problemler şeklinde tanımlanabilir (Barber, 1983, 59).

Siyasal sisteme gelen taleplerin kararlara dönüştürülmesi, kararların uygulanması ve hatta sisteme gelmeden önceki ilk doğuş aşaması da politik süreç içinde cereyan eder. Bu sebeple politik karar alma mekanizması, sınırları kesin olarak belli olmayan yaygın bir politik süreç içinde çalışır. Bireyler kamusal mal ve hizmetlere doğrudan bir ödemede bulunmadıkları için, bu mal ve hizmetlere olan taleplerini piyasa talebinde olduğu gibi yansıtamazlar. Bireyler, kamusal mallara olan taleplerini ancak

politik karar alma mekanizmasıyla açıklayabilirler. Şöyle ki, devlet bütçesi toplumdaki bireylerin kamusal mal talepleriyle kamusal malların maliyetine nasıl katılacaklarını gösteren bir plan olduğu için, bireylerin tercihlerini ne dereceye kadar açıklayabildikleri, bütçeleme sırasında kullanılan oylama yöntemlerine bağlı olmaktadır (Downs, 1957, 52). Demokratik toplumlarda bireyler aynı zamanda seçmen oldukları için talep ettikleri kamusal mal ve hizmetlerin miktarını siyasal yoldan yani seçim ve temsil yoluyla bildirmek zorundadırlar. Oy ve fayda maksimizasyonu ilişkilerinin çıkış noktasının temelinde bu politik süreç vardır.

2.1.1. Politik Karar Alma Mekanizmasının Tarafları

Politik karar alma mekanizması, içinde çok sayıda faktörün rol oynadığı ve oldukça karmaşık yapılı bir politika yapım süreci olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla, belirli bir politikanın gerek yapım aşaması gerekse uygulama aşaması karar alma mekanizması içinde yer alan tarafları etkiler. Çünkü, belirli bir politikanın yapımı veya uygulaması karar alma mekanizmasında yer alan tarafların çıkarları ile aynı yönde olabileceği gibi çıkarlarına ters de düşebilir. Bu sebeple bütün politik faaliyetler karar alma sürecini etkilemeye yöneliktir (Aktan ve Dileyici, 2001, 86).

Politik karar alma mekanizması içinde bir çok taraf vardır. Bunlar ; siyasal partiler, seçmenler, bürokrasi ve baskı gruplarıdır.

2.1.1.1. Siyasal Partiler

Siyasal partiler, bir program çerçevesinde siyasal kararları etkilemek ve bu amaçla siyasal iktidarı ele geçirmek üzere örgütlenmiş kuruluşlardır. İktidarı ele geçirme amacıyla olan siyasal partileri, ülke çapında örgütü bulunan ve toplumda siyasal dayanak arayan kurumlar olarak da tanımlamak mümkündür (Çam, 1987, 180).

Siyasal partilerin yapısal farklılıkları, toplumsal tabanlarının dolayısıyla da ideolojilerinin farklılığını yansıtır. Bu nedenle siyasal partiler, çeşitli toplum kesimlerinin siyasal temsilciliği işlevini de yüklenirler. Her partinin belli toplum kesimlerinin temsilciliği görevini yüklenmesi, demokrasilerde parti sayısının artmasına ve ideolojik nitelikli partilerin çoğalmasına neden olmaktadır. Bu tür uygulama ise, birinci bölümde belirtilen partizan politik konjonktür dalgalanmalarının kaynağını teşkil etmektedir. Diğer taraftan, siyasal iktidarı ele geçirme veya iktidarı elde tutma

mücadelesi, partileri bazı davranışlara itmektedir. Örneğin, iktidardaki parti yada partilerin yeniden seçilmeyi garanti altına alacak politikaları uygulamaları gibi, iktidardaki parti, sadece yandaşlarının isteklerine değil, bütün halkın isteklerine cevap verme durumundadır. Bu nedenle gelecek seçimleri düşünüp, çoğunluğun isteklerine uygun hareket etmeye çalışacaktır(Duverger, 1986, 42).

2.1.1.2. Seçmenler

Bir toplumda bireylerin kamu ekonomisi kararlarına katılmaları çeşitli şekillerde olabilir: oy vermek, parti kurmak, partiye girmek, seçimlerde aday olmak v.b. gibi. Bunun en basit şekli oy kullanmaktır. Oylama ile bireyler (seçmenler) en fazla fayda bekledikleri siyasal partiye oy verirler (Aktan ve Dileyici, 2001, 90).

Seçmenler kendilerini temsil edecek politikacıların seçimi yönünde oy kullanırken belirli bir fayda umarlar. Dolayısıyla seçmenlerin bu sürece katılmaları bir çıkara dayalıdır (Bulutoğlu, 1988, 122).

2.1.1.3. Bürokrasi

Genel anlamda bürokrasi; belirli kamusal amaçları yerine getirme konusunda görevlendirilmiş memurların oluşturduğu hiyerarşik bir organizasyon olarak tanımlanır (Etzioni ve Halevy, 1983, 85). Bir başka ifadeyle; bürokrasi, siyasal iktidarın bir tasarrufu ile yani atama yoluyla göreve getirilmiş olan devlet memurları ve idare örgütüdür.

2.1.1.3.1. Downs'a Göre Bürokrasi Anlayışı

Anthony Downs , yazdığı “Inside Bureaucracy” (1967) isimli çalışmasında kamusal tercihler kuramı açısından bürokratik davranışı incelemiştir. Bu çalışmasında Downs, bürokrasiyi, yönetimin etkinliğini sağlayan bir araç olarak ifade etmektedir.

Downs’ a göre bürokrasi şu dört özelliğe sahip bir kurum olarak tanımlanmaktadır (Quade, 1982, 149) :

- a) Büro üyeleri uzman kişilerdir. Üyeler çalışma saatlerinin çoğunu burada geçirmektedir. Büro üyelerinin gelirlerinin çoğalması organizasyondaki personel sayısına bağlıdır.

- b) Ücret, terfi ve personel alımları bir takım kuramsal esaslara dayanmaktadır.
- c) Çıktılarını piyasada doğrudan ve dolaylı pazarlayamayan bir organizasyondur.

2.1.1.3.2. Niskanen'e Göre Bürokrasi Anlayışı

Kamusal tercihler kuramı çerçevesinde kavramı ele alan Niskanen'e göre; bürokrasi kavramı, siyasi iktidarın politikalarını uygulamaya koyan ve devletin günlük hizmetlerini gören memur ve benzeri görevlilerden oluşan idari yapının genel adı olarak tanımlanmıştır (Savaş, 1989, 15). Bu yapının modern kurumun temeli olduğunu kabul etmekle beraber iyi işletilmemesinin ve işletilmesindeki aksaklıkların etkinsizliğe yol açacağını belirtmektedir.

Kamusal mal ve hizmetin arzcuları olan bürokratlar, maliyet ve üretim fonksiyonları hakkında iktidar partisinden daha çok bilgiye sahiptir. İktidar partisinden edinebildiği bilgiler ise orantısız ve çelişkilidir. Böylece, bürokrat bir bütçeyi elde ettiğinde tüketici artışı oluşabilmektedir (Brown ve Jackson, 1994, 202).

Niskanen modeli, iktidar partisinden bürokrasinin taleplerini karşılaması sırasında yetersiz bilgiye sahip olduğu için bürokratların isteklerine boyun eğdiği varsayımlarına dayanmaktadır. Ancak bu yetersiz bilgi düzeyine ve bürokratların monopol etkisine rağmen iktidar partisi bütçeleme sürecinde ortaya çıkabilecek sıkıntıları hissetmekte ve seçmenden daha fazla vergi istemenin oy olarak maliyetini de çok iyi bilmektedir. Bu sebepten iktidar partilerinin, bürokratin ödenek taleplerine direnç göstermeyeceği varsayımının yanıltıcı olduğu ifade edilmektedir (Bulutoğlu, 1988, 162).

Özetle, Niskanen'in temel modeli, bürokratların geniş bütçeden yalnızca fayda kazanma ve monopol gücü en üst düzeye çıkarma konusundaki çabalarını temel almaktadır. Bürokratların bu çabalarına bağlı olarak, büro çıktısı, pareto etkinliğini sağlayan düzeyin ötesinde oluşacaktır.

2.1.1.4. Baskı Grupları

Baskı grupları; lobi, çıkar grubu, örgütlü grup, siyasal grup, sivil toplum kuruluşları v.b. isimlerle de anılmaktadır. Ancak ortak bir çıkar etrafında toplanan bu topluluklar, aralarında bazı farklar bulunmakla birlikte kısaca baskı grubu olarak

anılmaktadır. Baskı grupları, bir takım ortak çıkarlar etrafında toplanmış olan ve işbirliği içerisinde resmi kurumlarla temasa geçerek görüş ve isteklerini bu yolla ilettikleri taktirde, daha iyi sonuç alabileceklerini düşünen örgütlü gruplardır (Levine ve Cornwell, 1972, 61). Bir başka tanımla baskı grupları, ortak çıkar ve amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla bir araya gelen ve politik süreçte yer alan örgütlü gruplar şeklinde ortaya çıkmaktadır (Olson, 1965, 15). Dolayısıyla baskı grupları, siyasal iktidar ve yönetim üzerinde çeşitli yollardan etkili olan ve örgütlenmiş çıkar gruplarından başka bir şey değildir.

Baskı grupları bir taraftan resmi kişilerle kurdukları ilişkilerle doğrudan baskı kurmaya çalışırken, diğer taraftan da topluma yönelik propaganda ile dolaylı baskı oluşturmaya çalışırlar. Bu nedenle politik karar alma mekanizmasını etkilemenin yolu her zaman toplumu etkilemekten geçmektedir. Baskı grupları toplumu etkilemeye çalışarak istekleri doğrultusunda bir kamu oyu oluştururlar ve halkı bu yönde koşullandırır. Böylece, seçim kampanyaları için etkili bir seçmen sağlayabilir ve istedikleri bir adayın seçilmesini sağlayabilirler (Levine ve Cornwell, 1972, 68). Oy'un önemli bir baskı aracı olarak kullanılması yolu ile politikacıların etkilenmesi ve harcamalarda bu ilişki çerçevesinde artışların olması hususlarına bundan sonraki kısımlarda değinilecektir.

2.2. POLİTİK KARAR ALMA MEKANİZMASINDA ORTAYA ÇIKAN YOZLAŞMALAR

Yozlaşma kavramı gerek toplum bilimlerinde gerekse siyaset bilimi literatüründe tamamen açıklığa kavuşturulmuş bir kavram değildir. Bunun nedeni belirli bir yozlaşmanın hangi değer veya kriter gereği ele alınacağı ile ilgilidir. Buna rağmen, Prof. ATEŞ yozlaşmayı şu şekilde tanımlamıştır (Ateş, 1997, 84) : “yozlaşma, bir toplumda genel düzeni sağlayan, başarısı denenmiş ve kanıtlanmış ve genel çıkarı gözetme konusunda belli bir düzeye ulaşmış kurallar zinciri ve ahlaki değerlerin; dıştan empoze edilen ve özellikle toplumsal kuralları ve ahlaki değerleri alt üst eden ve bireysel çıkarı toplum çıkarlarının önüne geçiren bir anlayışla değiştirilmesidir”.

Politik karar alma mekanizmasından çıkan kararlar tüm toplumu ilgilendirdiği için, bu süreçte başlayan bir yozlaşma da tüm topluma yayılacaktır. Özellikle kamu

ekonomisi kararlarının politik süreçte alınması yozlaşmayı bu sahaya da yayarak, kamu ekonomisinde disiplinsizliğe ve rant toplumu oluşumuna neden olacaktır.

2.2.1. Politik Yozlaşma

Günümüz demokrasilerinde politik yozlaşma, çok çeşitli biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Bunlar politik karar alma süreci ile doğrudan veya dolaylı bir şekilde ilgili olabilmektedir. Piyasalarda olduğu gibi, politik alanda da özel çıkar motifiyle hareket etmek çeşitli yozlaşmaların temel nedenidir (Savaş, 1993, 6).

Politik karar alma mekanizmasında rol alan aktörlerin (seçmenler, politikacılar, bürokratlar, baskı ve çıkar grupları) özel çıkar sağlama gayesiyle toplumda mevcut hukuki, dini, ahlaki ve kültürel normları ihlal eden davranış ve eylemlerde bulunmalarına politik yozlaşma denir (Gündüz, 1996, 41).

Politik yozlaşma, yozlaşma eylem ve etkinliğinin kendini politik alanda göstermesidir. Politik alan yozlaşmaya en elverişli alandır. Çünkü toplumda en geniş kaynak ve fırsatlara tasarruf edebilme imkanı, ancak siyasi mevkilerde bulunanlar için söz konusudur (Erdoğan, 1997, 162).

Politik yaşamdaki kısa vadeli düşünce alışkanlığı da bir yozlaşma nedeni olarak ortaya çıkmaktadır. Gerek seçmenler gerekse politikacılar, politik yaşamda daima günlük ve kısa dönemli hesaplara göre hareket etme eğilimindedir. Seçmenler çoğu defa seçim öncesinde elde ettiklerine bakarak oy kullanmaktadır. Örneğin; seçimlerden önce yapılan maaş artışları, tarım ürünleri destekleme fiyatlarının arttırılması gibi kararlar, seçmenlerin iktidardaki politikacıyı değerlendirmesinde etkili olmaktadır. Diğer taraftan politikacılar, “en iyi politikanın seçimi kazandıracak politika” olduğu şeklindeki yaklaşımı benimsemekte ve buna göre hareket etmektedir (Aktan, 1994, 46). Seçim kazandıracak politikaların önemli bir kısmı seçimler öncesinde göz boyamaya yönelik politikalar şeklindedir. Politikacıların bu tarz davranışı uzun vadede ekonomik ve siyasal denge üzerinde tahripkar etkiler meydana getirmektedir.

2.2.2. Ekonomik Yozlaşma

Ekonomik yozlaşma kavramının temelinde siyasal iktidarların ekonomi yönetimi anlayışı yatmaktadır. Bu anlayış daha çok popülist bir nitelik taşımaktadır. Siyasal

iktidarların ekonomi yönetiminde sahip oldukları inisiyatifleri kendi politik çıkarları doğrultusunda muhalefete karşı hissedilir bir haksız rekabet unsuru olarak kullanmaları popülist bir yaklaşımdır (Türkkan, 1997, 558). Siyasal iktidarların bu amaçla ekonomiye yoğun bir şekilde müdahale etmesi söz konusudur. Ancak burada devletin esas müdahale amacı ekonomiyi belli bir istikamete yöneltmek değil, kendi politik avantajlarını arttırmak yönündedir.

İkinci özellik; siyasal iktidarların politik rekabet ortamı içinde ekonomiyi siyasi bir haksız rekabet unsuru olarak kullanmalarıdır. Bu çerçevede kısa dönemde sonuçlar verebilen ve halkı memnun eden ekonomik kararlar alınır. Memur ve ücretlilerin maaş ve ücretlerinin arttırılması, büyük veya küçük yatırımların temellerinin atılması v.b. gibi bu duruma örnek verilebilir.

Üçüncü özellik olarak ise, bireylerin ya çok kısa yada çok uzun vadeli suni hedeflere endekslenmesi ve kendi zaman tercihlerini kullanamamalarıdır. Bu durum bireylerin bir karar birimi olmaktan çıkarak, devletin güdümünde hareket eden bir obje veya hesap birimi haline gelmelerine neden olmaktadır. Bahsedilen tüm bu özelliklerin sonucu olarak siyasal iktidarların ekonomi yönetimi anlayışı, hem demokrasinin hem de ekonominin yozlaşmasına neden olmaktadır (Türkkan, 1996, 123).

2.3. SEÇİM EKONOMİSİ SÜRECİNE SİYASAL EKONOMİK YAKLAŞIMLAR VE POLİTİK AKTÖRLERİN ROLLERİ

Siyasal karar alma sürecinde yer alan aktörler karar alma sürecini oldukça fazla etkilemektedir. Kamusal kaynak tahsisinde bu aktörlerin kendi çıkarlarını öne çıkararak kamusal kaynaklardan yararlanmak istemeleri, belli yozlaşmaların ortaya çıkmasına ve dolayısıyla harcamalarda popülizme dayanan artışlara yol açmaktadır.

Diğer taraftan, kamu açıklarının politik süreçte yaşanan çekişme, rekabet ve istikrarsızlıklara bağlı olarak artacağını savunan araştırmalar maliye literatürü içinde gittikçe artmaktadır. Alesina ve Tabellini bu yönde yaptıkları bir çalışmada; bir ülkedeki siyasal partilerin politik ve ideolojik kutuplaşma dereceleri arttıkça, her dönemde denk bir bütçe için optimal politikalar uygulanmaya çalışılsa bile, yine de bütçe açıklarının büyüyeceğini savunmuşlardır (Allesina ve Tabellini, 1990, 403).

2.3.1. Siyasal – Ekonomik Yaklaşımlar

Kamu harcamalarındaki artışı seçim ekonomisi ile açıklama girişimleri, bu başlık altında incelenecektir. Kamu sektöründe üretilen mal ve hizmetler için bir piyasanın var olmaması, kamu harcama kararı veren hükümetlerin gerekli mal ve hizmet miktarını belirlemelerini sağlayacak teknik bir rehberin olmaması piyasa dışı karar alma mekanizmalarının önemini arttırmaktadır. Kamu harcama kararı sonuçta politik otorite tarafından verilir. Ancak, bu kararlarda bir dizi ekonomik, politik ve ideolojik faktörlerin etkisinde kalır. Siyasal ekonomik yaklaşımların ortak özelliği, kamu harcamaları artışının incelenmesinde bireysel davranışı esas alması ve bireysel davranışın demokratik siyasal sistem içinde kamu harcamalarını nasıl etkileyeceğinin araştırılmasıdır.

Schumpeter'e göre demokrasi "bireylerin politik kararlara varmak üzere halkın oyu için rekabetçi bir mücadele sonucu karar alma iktidarını kazandıkları bir kuramsal sistemdir (Schumpeter, 1977, 213). Bu demokrasi teorisi daha sonra Downs tarafından geliştirilmiş ve siyasal ekonomik yaklaşımlarda diğerleri için hareket noktasını oluşturmuştur (Downs, 1957).

Downs'un modelinde en temel varsayımlardan biri, politik otoritenin amacının en yüksek düzeyde siyasal desteği sağlamak istemesidir. Ayrıca, politik otoritenin belli aralıklarla seçimlerin yapıldığı demokratik bir toplum yapısı içinde bulunduğu, başlıca amacının yeniden seçilmek olduğu ve siyasal iktidarı daha önce ele geçirmemiş olan partilerin başlıca amaçlarının da iktidara gelmek olduğu varsayılmaktadır.

Modelde, çoğunluk oylarını almasa bile en fazla oyu alan parti gelecek seçimlere kadar iktidarı elinde bulundurmaktadır. Demokratik sistemin ana amacı seçimlerle iktidarı belirlemektir. Bu çerçevede, partiler ve hükümetler oylarını, seçmenler de faydalarını maksimize etmeye çalışırlar. Downs, siyasal partiyi amacı siyasal iktidarı ele geçirmek olan bir ekip olarak tanımlamaktadır. Siyasal partilerin amacı toplumda etkin kaynak tahsisini sağlamak değil, yeniden seçilebilmek için alacakları oyları maksimize etmeye çalışmaktır (Downs, 1957, 178). Siyasal iktidarlar, seçimleri kazanabilmenin gerektirdiği oy oranını sağlayabilmek için, uyguladıkları politikalarla seçmen davranışı arasında nasıl bir ilişki olduğunu saptamak zorundadırlar. Buna göre de seçim öncesi veya sonrasında kamu harcamalarında değişikliklere gideceklerdir. Downs'un

veya sonrasında kamu harcamalarında değişikliklere gideceklerdir. Downs'un modelinde söz konusu ilişki seçmenin siyasal davranışının rasyonel olduğu varsayımından kaynaklanır. Her seçmen oyunu kendisine daha çok yarar sağlayacağına inandığı siyasal partiye verecektir (Downs, 1957, 36). Seçmenin tercihler arasında yapacağı seçimde davranışını siyasal iktidarın kendisine sağladığı kişisel yararlar, bunun kişisel bedelini karşılaştırması sonucunda en yüksek fayda düzeyini veren yada vermesi söz konusu olan politika belirleyecektir (Downs, 1957, 37). Söz konusu rekabetçi ortam içinde en önemli politika araçları kamu gelir ve giderleri olmaktadır. Modelin kamu harcamalarına uygulanması da çok açıktır : “modelimizde siyasal iktidar oy sayısını en yüksek düzeye çıkarmayı amaçladığı için, oy miktarını en çok arttıracak harcamayı buna karşılık bedeli açısından en az oy kaybını gerçekleştirecek finansmanı gerektirecek politikaları uygulayacaktır” (Downs, 1957, 52). Sonuç olarak, kamu harcamaları, kamu harcama kararını verenlerin oy maksimizasyonu hesapları tarafından belirlenmektedir.

2.3.1.1. Politik Konjonktür Teorisi

Downs'un oy maksimizasyon modeli kamu harcamalarının artışını açıklayan çeşitli yaklaşımlarda kullanılmıştır. Bunlar arasında Nordhous(1975) ve Lindbeck (1966) tarafından geliştirilen “politik konjonktür teorisi” oldukça önemlidir.

Lindbeck'e göre; politik otoritenin davranışını bir dizi ideolojik ve politik değerlendirmeler ile seçmen tercihlerinin oylara yansıdığı varsayımıyla siyasal popülaritesini arttırıp bir sonraki seçimde alacağı oyları en yüksek düzeye çıkarma arzusu belirler. Buraya kadar Downs'un yaptığı varsayım tutarlıdır. Ancak analiz bunun ötesine geçer ve politik otoritenin yeniden seçilebilme şansını arttırabilmek için ekonomik konjonktürü etkilemeye çalıştığını ve bu anlamda ekonomiyi manipüle ettiğini varsayar. Başka bir ifadeyle, hükümet faaliyetleri artık dışsal değildir, çünkü oy maksimizasyonu; politika amaçlarını, politika amaçlarında enflasyon işsizlik gibi karşıtlıklar olduğunda bunların bileşimini ve nihayet politika araçlarının seçimini etkiler (Brown ve Jackson, 1982, 89).

Politik konjonktürün varlığı, işsizlik gibi bir durumda, işsizlik oranının seçimlerden önce ve sonra azaltılması için kamu harcamalarının artışı sonucunu doğuracaktır. İktidarda bulunanlar yeniden seçilme şanslarını arttırabilmek için kamu harcamalarını arttıracaklar, iktidarda olmayanlar da siyasal desteklerini maksimize

edebilmek için kamu harcamalarının artışlarına yol açan harcama programları vaat edeceklerdir. Tüm bunların etkisi ise kamu harcamalarında umulmadık artışlar olacaktır (Lindbeck, 1966, 12-13).

2.3.2. Politik Aktörler ve İlişkileri

Seçmenler kişisel faydalarını maksimize edici politikalara oy verirken, politikacılar ise iktidar olmak ve yeniden seçilmek için seçmenlerden oy isterler. Böylece seçmenlerin bireysel faydalarının maksimize edilmesi amacı , seçimler vasıtasıyla oy maksimizasyonu amacına dönüşür. Politikacılar da seçmenlerin tercihlerini karşılayacak ve oy maksimizasyonu amacına hizmet edecek mal ve hizmetlerin tedarikine ilişkin politikalar ile hükümet programını uygulayıp yürütecek olan bürokratların atamasını yaparlar. Bürokratlar da daha üst görevler için yarışacaklarından dolayı politikacıların oy maksimizasyonu amacı bürokratların makam maksimizasyonu amacına, bürokratların makam maksimizasyonu amacı da politikacıların oy maksimizasyonu amacına dönüşür. Dolayısıyla, bu politik aktörlerin amaçlarının bileşimi ve ortak sonucu olan bütçe maksimizasyonu, her üç aktörün amaçlarına hizmet eder. Ancak, burada önemli olan nokta, bütçe maksimizasyonunun kamu harcamalarının ve kamu gelirlerinin maksimizasyonundan çok kamu harcamalarının arttırılması yönünde olmasıdır. Böylece, bütçe maksimizasyonu, bütçe açıkları maksimizasyonuna dönüşmektedir (Tenekecioğlu, 2001, 51).

Bu çerçeve içerisinde aşağıda politik aktörler arasındaki ilişkilerin özellikle seçim ekonomisi sürecindeki kamu harcamaları üzerindeki arttırıcı etkileri üzerinde durulacaktır.

2.3.2.1. Seçmen-Politikacı İlişkileri

Seçmenler fayda elde etme motifiyle oylamaya katılırken, politikacılar da oy maksimizasyonu amacıyla hareket ederler. Bu nedenle seçmenler çıkarlarını en iyi şekilde sağlayacak adaylara oylarını verirken, politikacılar da seçmenlerin fayda maksimizasyonunu gerçekleştirecek harcama programlarını hazırlayacaklardır (Downs, 1957, 38). Diğer bir deyişle, politikacıların ve siyasi partilerin oy maksimizasyonu amacı esas olarak seçmenlerin fayda maksimizasyonu amacının bir fonksiyonudur. Bu nedenle, politikacıların heterojen olan seçmenlerin çeşitli tercihlerini karşılamak için medyan seçmenin tercihlerini dikkate alarak, kamu harcamalarını mümkün olduğu

kadar arttırmaya ihtiyaç duyarlar. Özellikle, seçim öncesi ve sonrasında bu durumla daha sık karşılaşılır (Tenekecioğlu, 2001, 52).

Siyasi partilerin seçimler öncesinde uygulanacağını vaat ettiği politikalar, siyasi partilerin seçim kazanma amaçlarına ulaşmak için yararlandıkları araçlar konumunda olduğu için hükümetler izleyecekleri politikalara karar verirken seçmenlerin oyları aracılığıyla verecekleri tepkileri de dikkate almak durumundadırlar. Bu nedenle hükümetlerin ekonomiyi, en fazla oy kazanacak şekilde manipüle ettikleri kabul edilmektedir. Bu kapsamda, hükümetlerin seçim öncesi genişletici politikalarla ekonomiyi manipüle etme eğilimi oy maksimizasyonu sürecinin bir sonucu olmaktadır (Telatar, 2000, 138).

Özellikle, seçim öncesi vaatler yarışı bütçe üzerindeki etkisini doğrudan gösterir. Bu dönemde harcamalarda büyük artışlar olur. Örneğin; memur maaşlarına zam, tarım ürünlerindeki destekleme fiyatlarının artırılması gibi. Bu gibi personel ve transfer harcamalarındaki artış, yatırım harcamalarının payını düşürür. Nordhaus'a göre kamu harcamalarının en önemli artış nedeni seçim öncesinde uygulanan bu tür politikalardır (Dileyici ve Özkıvrak, 2001, 93).

2.3.2.2. Politikacı-Bürokrat İlişkileri

Kamu sektörü karar alma süreci içinde bürokratlar kararların alınması için gerekli bilgileri tedarik ederler ve politikacılar da kararları alırlar. Bir anlamda politikacılar bürolar ve bürokratlar tarafından üretilen kamu mal ve hizmetlerinin tek alıcısıdır. Bürokratlar da seçmenler ve politikacılar gibi, kamu çıkarlarından daha çok kendi çıkarlarını maksimize etmeye çalışmaktadırlar. Nitekim, Niskanen'e göre bürokrat, büronun bütçe büyüklüğünü maksimize etmenin yollarını araştırmaktadır (Parsons, 1997, 307).

Politikacıların, seçmenlerin tercihlerini karşılayacak bürokratları ataması, bürokratların da politikacıların oy maksimizasyonu amacına hizmet etmesini sağlayarak kamu harcamalarında etkin olmayan kaynak tahsislerinin yapılmasına yol açmaktadır.

Özellikle; Niskanen'in temel bürokrasi modeli bütçe maksimizasyonuna dayanmaktadır. Niskanen'e göre, tüm bürokratik fayda boyutları büronun toplam bütçesinin bir fonksiyonudur. Niskanen, bürokratların maliyet ve gelirler arasındaki

farkı maksimize eden çıktı düzeyinin aksine elde edilebilecek en yüksek bütçeyi sağlama mücadelelerine dikkat çekmiştir (Niskanen, 1971, 38).

2.3.2.3. Bürokrat ve Seçmen İlişkileri

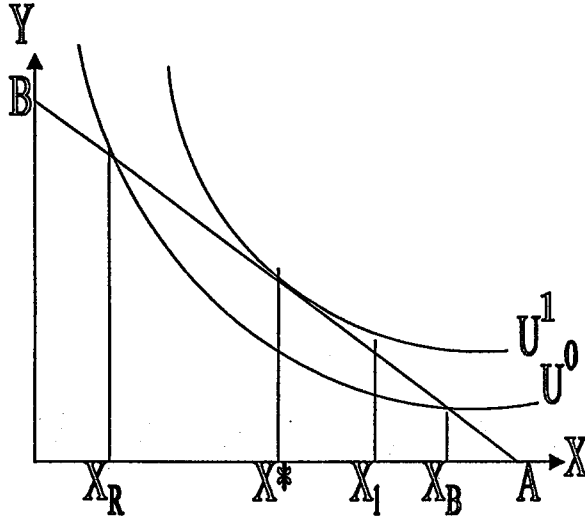
Bürokratlar ile hizmet verdiği vatandaşlar arasında büronun imkanlarının genişletilmesi konusunda açık veya kapalı bir işbirliğinin varlığı kamu harcamalarının genişlemesindeki önemli diğer bir etkidir. Büronun yaptığı iş sürecinin uzun ve masraflı olduğunu gören vatandaşlar bu aksaklığın ve gecikmenin nedeninin yetersiz kadro, elverişsiz bina ve teknik yetersizlik gibi faktörlerden kaynaklandığını düşünürler. Çünkü, şikayetçi oldukları bürokratlar, kendilerini daima bu tür imkansızlıklar arkasına saklanarak savunurlar. Söz konusu büronun hizmetlerinden yararlanan baskı grupları, büronun genişlemesi için siyasi otorite üzerine baskı uygularlar. Sonuç olarak, büronun hizmetlerini talep edenler ile bu malları hükümet adına arz edenler birleşir ve büronun hizmet üretim kapasitesini olması gerekenin üzerine çıkarırlar (Niskanen, 1971, 40).

Kamu harcamalarının artmasında bürokratların seçmen davranışlarını da belirtmek gereklidir. Çünkü, bürokratlar da seçmendirler ve belirtilen fayda fonksiyonlarını elde etmek amacı ile oyunu kullanacaktır. Kamu kesiminin büyümesi ve bürokratların gelirleri arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır (Bush ve Denzau, 1977, 96-97).

2.3.2.3.1. Romer-Rosenthal Modeli

Romer-Rosenthal, seçmen bürokratlar ilişkisine dayanan bir model geliştirmişlerdir. Bu modelde, bürokrasinin seçmenleri, belli bir kuramsal ortam içinde tercih ettikleri düzeyden daha yükseğini tercih etmeye ikna edebileceğini belirtmişlerdir (Romer ve Rosenthal, 1979, 567).

Modelin birinci varsayımı, bürokratların her bir seçim bölgesindeki seçmenleri tanıdığıdır. Model'de ; X, büro harcamalarını ve Y, özel mala ilişkin tercihleri olan her hangi bir seçmeni ifade etmektedir. Tercihler, Şekil-4'deki farksızlık eğrileriyle ifade edilmiştir. Her bir seçmenin sınırlı gelirleriyle bürokrasi harcamalarının belirli bir kısmını ödedikler varsayılmıştır. AB doğrusuyla X ve Y arasındaki değişim ifade edilmiştir.

Şekil 4 : Romer-Rosenthal Modeli

Seçmen, büro bütçesi için X^* düzeyini tercih etmektedir. Seçmen X_R 'i tercih ettiğinde, X_B ile X_R arasındaki her hangi bir X düzeyi için oy kullanacaktır.

Büro harcama düzeyinin, X_R ilk düzeyine bağlı olarak tercih edildiği modelde belirtilmiştir. Şekil-4'deki seçmen, maksimum X düzeyini elde etmek için, düşük olan X_R 'yi yükseltmek amacıyla mücadele edecektir. Bu, ortanca seçmenin özelliği olup, ortanca seçmenlerin tümü için geçerlidir. Bürokrasinin yeterli çoğunluğu sağladığı varsayımı altında, X düzeyi X_R 'den büyük olacaktır. Ancak, toplumun tüm olası X düzeylerinde seçim yapmadığı düşünülüyorsa, tercih, büro tarafından önerilen X_1 düzeyidir. Büronun önerdiği miktarın referandumda oyların çoğunluğunu sağlayamaması durumunda, X düzeyi anayasa tarafından kabul edilmiş olan X_R düzeyidir. X_1 ve X_R arasında ortanca seçmen X_1 'i tercih eder. Çünkü büro harcamalarına karşılık gelen miktar X_R , ortanca seçmenin en çok tercih ettiği X^* 'den küçük olduğu için, bürokrat ortanca seçmeni en çok tercih ettiği X_1 'in üzerinde bir bütçe harcaması miktarını, X_1 'de oy vermeye razı edebileceklerini belirtmiştir (Romer ve Rosenthal, 1979, 567). Romer-Rosenthal bu çerçevede bürokrasi ve seçmen arasındaki ilişkinin sonucuna göre dolaylı olarak kamu harcamalarının da artacağını ileri sürmüştürler.

2.3.2.4. Politikacı-Baskı ve Çıkar Grubu İlişkileri

Baskı grupları; siyasal iktidarı ele geçirmeden yasama organının kararlarını etkilemeye çalışan ve organize olmuş çıkar grubu olarak tanımlanabilir. Baskı gruplarının politik karar alma süreci içindeki önemli rolü toplumun yararı anlamında bir yararın olmadığı, sadece özel çıkarların varlığında belirlenmektedir (Buchanan ve Tullock, 1967, 252). Burada göze çarpan temel kriter, grubun iktidarla yada başka bir deyişle siyasal karar alma süreci ile karşılaştığında çıkar grubu, karşılaştıktan sonra da baskı grubu niteliği taşımasıdır (Akad, 1976, 63).

Baskı grupları siyasi otoriteden isteklerini elde edebilmek için çeşitli yöntemler kullanırlar. Bunlardan en önemli ikisi aşağıdaki gibidir (Bianchi, 1984, 3-8) :

a) Özellikle, seçimlerin yaklaştığı dönemlerde parlamento adaylarını ve parlamenterleri desteklemeyecekleri şeklinde tercih etmektedirler,

b) Baskı grupları, mali olanaklardan yararlanarak, bazı siyasi partileri seçimler sırasında desteklerler. Böylece, bazı parlamento üyelerinin baskı grubunun çıkarlarını savunması sağlanmış olur. Bu da bir şekilde harcamalar üzerinde etkisini gösterir.

Demokrasilerin temel kurumlarından olan partilerin yozlaştığı ülkelerde hemen hemen bütün ekonomik, sosyal, ticari ve ideolojik çıkar grupları devletten bazı şeylerin desteklenmesini, düzenlenmesini veya engellenmesini istemektedirler (Gündüz, 1996, 45). Örneğin; ülkemizde bir baskı grubu olarak ziraat odalarının hükümetleri destekleyerek, bazı ürünlerin destekleme alım fiyatlarını yükseltmişlerdir. Temel özelliği seçilmiş ve tekrar seçilmeye muhtaç olan siyasi iktidarlar ise çıkar gruplarından gelen çoğu defa birbirleriyle çelişen bu isteklere karşı koymamakta ve devlet müdahalesinin gerçekten gerekip gerekmediğini incelemekten ve böyle bir müdahalenin toplumsal maliyetini dikkate almadan bu istekleri karşılamaya çalışmakta ve bu durum etkisini kamu harcamaları üzerinde göstermektedir (Gündüz, 1996, 45).

Kısacası; siyasi iktidarların seçimi kazanmak endişesiyle baskı gruplarından etkilenerek yaptığı müdahalelerle ekonomi hem politize edilmiş olmakta hem de piyasanın etkinliği zayıflamaktadır.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE 1950 – 2000 DÖNEMİ GENEL SEÇİMLERİNİN KAMU HARCAMALARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. 1950 – 1960 DÖNEMİ (1950 – 1954 – 1957 SEÇİMLERİ)

3.1.1. Siyasal Gelişmeler

Türkiye'nin çok partili demokrasiye geçişi 1946 yılında başlamış ve 14 Mayıs 1950'de yapılan seçim ile Demokrat Parti oyların yaklaşık %53'ünü alarak 420 milletvekili, CHP'de oyların yaklaşık %40'ını alarak 63 milletvekilliği kazanmıştır². Böylece, Cumhuriyet Halk Partisinin (CHP) 27 yıllık tek parti iktidarı sona ermiş ve Demokrat Parti (DP) iktidara gelmiştir (Turhan, 1991, 159).

1950 – 1960 döneminde bir diğer genel seçim 2 Mayıs 1954 tarihinde yapılmıştır³. 1954 seçimlerinde CHP, oyların %35,4'ünü alarak 31 milletvekilliği kazanırken ; DP oyların %57,6'sını alarak 505 milletvekilliği kazanmıştır. Özellikle 1954 seçimlerinden sonra, Demokrat Partinin TBMM'de sahip olduğu çoğunluk, parti önderlerine bir güç duygusu vermiş ve bu duygu, partiyi, çoğunluğun baskısı yönünde bir uygulamaya yöneltmiştir. Seçimlerin hemen sonrasında ise, seçmenleri Millet Partisini desteklemekte direndikleri için, Kırşehir ili ilçe yapılarak cezalandırılmıştır. Seçim yasası, rakip partilerin haklarını kısıtlayacak şekilde değiştirilmiştir (Topuz, 1973, 183-184). Ayrıca, çok partili döneme geçilmesiyle birlikte, hukuk, yönetim, ekonomi ve askeri sistemlerin gittikçe bağımsızlaşmasına ek olarak, üniversitelerinde bağımsızlaşması, üniversiteleri siyasal sistemde önemli bir güç kaynağı haline getirmiştir (Turhan, 1991, 169). İktidar, başkaldıran bürokrasiyi ve üniversiteleri de etkisi altına almaya karar vermiştir. Bu amaçla devlet memurlarının güvenceleri kaldırılmış ve üniversite özerkliği, üniversite yönetimi Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanarak ortadan kaldırılmıştır (Topuz, 1973, 185).

Demokrat Parti'ye (DP), Meclis içinden ve dışından gelen tepkiler, iktidarın baskısını daha fazla artırmış ; siyasal partiler, basın, radyo, üniversiteler, sendikalar, yargı organları ve bürokrasi üzerindeki baskılar arttırılmıştır (Aydemir, 1969, 304).

² 1950 – 2000 milletvekili genel seçim sonuçları, EK 1'de gösterilmiştir.

³ Türkiye'de seçimler ve hükümetler EK 2'de gösterilmiştir.

Demokrat parti yönetiminin baskısını bu şekilde arttırarak, bir baskı yönetimine doğru gitmesi üzerine, bu durumu benimsemeyen bazı milletvekilleri partiden ayrılmış ve 20 Aralık 1955 tarihinde Hürriyet Partisini kurmuşlardır. Ayrıca, partinin 4 kurucusundan biri olan Fuat Köprülü de, 6 Eylül 1957'de DP'den ayrılmıştır. Ortaya çıkan bu gelişmeler üzerine hükümet, genel seçimleri normal tarihinden bir yıl önceye almıştır (Kongar, 2000, 153-154).

Bu gelişmeler ortamında, 1950-1960 döneminin son seçimi olan 1957 seçimleri yapılmıştır. 27 Ekim 1957 tarihinde yapılan seçimi, tekrar Demokrat Parti kazanmıştır. Bu seçimde DP oyların %47,9'unu alarak 424 milletvekili; CHP ise oyların %41'ini alarak 178 milletvekili çıkarmıştır. Fakat oyların bu şekilde dağılımı, Demokrat Parti önderleri tarafından yenilgi olarak değerlendirilmiştir. Çünkü oy oranı artık %50'nin altına düşmüştür (Turhan, 1991, 171).

Seçimlerden sonra ülkenin genel siyasi havası ve hükümet ile rakip partiler arasındaki ilişkiler gittikçe kötüleşmiştir. Seçimlerde hile yapıldığına ilişkin çok ciddi suçlamalarda bulunulmuştur. Hükümet, eleştirileri ortadan kaldırmaya yönelik olarak 28 Nisan 1960'ta, Meclis'te bir tahkikat komisyonu kurmuştur. Bu komisyon; savcılar, sivil ve asker yargıçların tüm yetkilerine sahip, kararları kesin ve başvurucağı üst makamın olmadığı bir komisyon olmuştur. Komisyona pek çok olağanüstü yetkiler de verilmiştir. Uygulama, ülke genelinde gösterilere ve siyasal tedirginliğe yol açmış ve sıkıyönetim ilan edilmiştir. Kamu oyu bu gelişmeler üzerine askeri darbe bekler duruma gelmiş ve silahlı kuvvetler 27 Mayıs 1960 sabahı yönetime el koymuştur (Kongar, 2000, 154-155).

3.1.2. Ekonomideki Gelişmeler

1950 yılı siyasal değişme ile birlikte iktisat politikasında, iktisadi konulara yaklaşım konularında da bazı değişmeler meydana getirmiştir. Bu kapsamda DP'nin iktidarda bulunduğu 1950-1960 döneminin ekonomik özelliklerini ve gelişmelerini şu şekilde açıklayabiliriz:

1950'lerin Demokrat Parti yönetimi, programında, devletin ekonomideki ağırlığını daraltacağını, iktisadi kalkınmayı özel kesimi geliştirerek sağlayacağını, kamu ekonomik kuruluşlarını özel kesime satacağını ilan etmiştir. Bu çerçevede, ithalat daha 1950'de %60-65 oranında liberalize edilmiş, fiyat kontrolleri kaldırılmıştır. Banka kredi

faizleri düşürülerek özel kesimin daha fazla kredi kullanması istenmiştir. Dönemin ilk yıllarında KİT aracılığı ile yeni sınai yatırımlar yapılmamıştır. Yabancı sermayenin teşviki amacıyla, 1951 ve 1954'de Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu 2 defa değiştirilmiştir. Ayrıca 1954 yılında çıkarılan Petrol Kanunu ile yabancı sermayenin petrol aramaları teşvik edilmek istenmiştir. Ayrıca özel sanayinin kurulması ve gelişmesini teşvik amacıyla Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kurulmuştur (Şahin, 1997, 91). Fakat, devletin ekonomideki payının küçültülmesi hedeflenmiş olmasına rağmen, 1950-1960 döneminde, devletin ekonomideki payının küçültülmesi sağlanamamıştır. Tam tersine, DP iktidarı döneminde bir çok yeni kamu ekonomik girişimleri oluşturulduğu gibi, bir çoğu da önceden kurulanlardan ayrılarak bağımsız İ.D.T' ye dönüştürülmüştür. 1950 yılında, Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü, "Makine Kimya Endüstrisi Kurumu"na, 1951 yılında Deniz İşletmeciliği, "Denizcilik Bankası Türk Anonim Şirketi"ne dönüştürülmüştür. Ayrıca, 1952 yılında "Et ve Balık Kurumu", 1953 yılında "Türkiye Çimento Sanayi Anonim Şirketi", 1954 yılında "Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı", "Devlet Malzeme Ofisi", 1955 yılında "Kağıt Sanayi", "Demir Çelik İşletmeleri", v.b. kurulmuştur. Tüm bu oluşumlar özel kesime öncelik veren bir siyasal partinin döneminde gerçekleştirilen kamu bankalarıdır (Keser, 1993, 111-112).

1950-1960 döneminde gerek tarımda gerekse sanayileşmede önemli gelişmeler sağlanmıştır. Bu dönemde özellikle karayolları yapımı gibi büyük kamu yatırımlarına ağırlık verilmiş, tarıma, karayolu alt yapısına ve haberleşmeye önceki dönemlere göre daha fazla kaynak ayrılmıştır. Yatırımların dağılımında, özellikle yer seçiminde politik tercihler rol oynamıştır. KİT'in yönetiminde ve KİT ürünlerinin fiyatlandırılmasında politik ve keyfi yaklaşımlar olağan hale gelmiştir. KİT'ler ilgili bakanlık tarafından yönetilen keyfi istihdam depoları haline dönüştürülmüştür (Şahin, 1997, 92-93).

Bu dönemde ekonomiyi etkileyen bir diğer gelişme ise, tarımda traktörün kullanılmaya başlanmasıdır. Önceki dönemlerde ihmal edilen tarım sektörü bu dönemde Marshall yardımı ile sağlanan tarımsal araçların ve traktörün girmesiyle önemli bir dönüşüm sürecine girmiştir (Şahin, 1997, 92). Tarımda yaygınlık kazanan makineleşme, ekili alanların ve üretimin artmasını sağlamış, Ziraat Bankası kredileri önemli ölçüde arttırılmıştır. Tarımla ilgili vergilerin düşük olması ve destekleme alımlarının yanı sıra, hava koşullarının da olumlu etkisi ile üretim patlaması yaşanmıştır. Doğa koşullarına bağlı tarımsal üretimin 1954 yılında çok olumsuz etkilenmesi tarımsal üretimi düşürmüştür.

ve bu durum diğer sektörleri de olumsuz etkilemiştir. Sonuçta tarıma verilen önem nispi olarak azalırken, ülke kalkınmasında sanayi ön plana çıkmıştır (Keser, 1993, 110).

1953 yılı ortalarına gelindiğinde, 1950'deki ekonomiyi liberalize etme ve dış ticaretteki liberalizasyona rağmen beklenen kadar yabancı kaynak girişinin olmaması, altın ve döviz rezervlerini kısa sürede bitirmiştir. Ülke ekonomisindeki döviz darboğazı sonucu, dış ticaret yeniden kontrol altına alınmış ve 1956 yılında Milli Korunma Kanunu yeniden yürürlüğe konmuştur. Bu durumun fiyatlar üzerinde suni bir baskı oluşturması enflasyonu körüklemiştir. Türkiye'ye kredi açan uluslar arası mali kuruluşlar, 1956'dan sonra Türkiye'nin bir istikrar politikası uygulamasını, parasını devalüe etmesini istemişlerdir. Hükümetin ilk başta buna yanaşmaması üzerine krediler daraltılarak bir istikrar programı uygulamaya mecbur etmişlerdir (Şahin, 1997, 93-94). Gittikçe artan ekonomik sorunları çözmek amacıyla 1958 yılında Ekonomik İstikrar Tedbirleri ilan edilmiş ve 1958 yılı ortalarında TL devalüe edilmiştir. İstikrar programı çerçevesindeki çeşitli uygulamalarla ekonomi rayına oturtulmaya çalışılmış fakat yapısal önlemler alınmadığı için sorunlar çözülememiştir (Kongar, 2000, 359).

3.1.3. Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi

Siyasi iktidarların genellikle seçim dönemlerinde kamu harcamalarını arttırarak siyasi rant sağlama girişimlerini görebilmenin çeşitli yollarından birisi de bütçe başlangıç ödenekleri ve kesin harcamalardaki bir önceki yıla göre oluşan değişimlerin incelenmesidir. Böyle bir yöntemin seçilmiş olmasının nedeni, çoğunluk hükümetlerinde ek bütçe çıkarmanın kolay olması nedeniyle, bütçe kanunu ile verilen ödeneğin bitmiş olmasının herhangi bir harcamanın yapılmasını engellememesi ve sonuç olarak, gerçekleşen bütçe harcamalarının genellikle başlangıç ödeneklerinden çok daha yüksek olmasıdır (Atiyas ve Sayın, 1997, 26). Bu nedenle aşağıda, hükümetlerin başlangıç ödeneği ve kesin harcamalarının bir önceki yıla göre göstermiş olduğu değişiklikler, her bir seçim yılı ile ilişkilendirilerek incelenecektir. Bu amaçla, konsolide bütçe başlangıç ve kesin harcamalarından borç ödemeleri çıkartılmış ve 1948=100 bazlı DİE'nin TEFE verilerine göre deflate edilerek, harcamalar yeniden düzenlenmiştir. Böylelikle, borç ödemelerinin konsolide bütçe harcamalarındaki etkisi ve kamu harcamalarını etkileyen fiyat artışlarının etkisi giderilmeye çalışılmıştır.

Ülkemizde tek parti iktidarının söz konusu olduğu 1950-1960 döneminde; 1950,1954 ve 1957 yıllarında olmak üzere üç genel seçim gerçekleştirilmiştir. Bilindiği gibi, Türkiye’de 1950 genel seçimleri öncesinde iktidarda CHP vardı. Bu nedenle 1950 genel seçimleri sırasında uygulanan oy maksimizasyonu çabaları CHP iktidarına aittir. Buna karşın, 1954 ve 1957 seçim dönemlerindeki oy maksimizasyonu çabaları, 1950-1960 yıllarında iktidarda kalan DP iktidarına aittir (Ataç, Ataç ve Moğol, 2001, 43).

Konsolide bütçe harcamaları seçim ekonomisi kapsamında değerlendirilirken göz önüne alınması gereken önemli bir nokta da, mali yılın yani bütçe döneminin başlangıç ayı ile seçimin yapıldığı ay arasındaki ilişkidir. 1950-1960 dönemi için mali yıl mart ayında başlamaktadır. 1950 ve 1954 seçimleri mayıs ayında, 1957 seçimi ise ekim ayında yapılmıştır. Buradan hareketle; 1950 ve 1954 seçimlerinde mali yıl başlangıç ayı ile seçim ayı arasında 2 ay gibi çok kısa bir süre olduğu görülmektedir. Bu nedenle, hükümetin politik amaçlı hareket edip etmediğinin tespit edilebilmesi için seçim öncesi yıl önem kazanmaktadır. 1950-1960 döneminin son seçimi olan 1957 seçimi ise ekim ayında yapılırken, mali yıl başlangıcı yine mart ayıdır. Aradaki bu 7 aylık süre, seçim ekonomisi uygulanması açısından yeterli bir süre olarak değerlendirilebilir. Fakat, siyasi gelişmeler başlığı altında önceki bölümde belirtildiği gibi, 1957 seçimleri erken seçim olma özelliğini taşımaktadır. Çünkü seçimin 1958 yılında yapılması gerekirken, normal tarihinden 1 yıl öne alınarak yapılmıştır (Ataç, Ataç ve Moğol, 2001, 44). Burada önemli olan, erken seçim kararının hangi ayda verildiğidir. Bu dönemde erken seçim olgusu, 1957 yılının mayıs ayında gündeme gelmiş ve bundan yaklaşık 5 ay sonra ekim ayında seçimler gerçekleşmiştir. Buna göre, hükümetin seçimden bir yıl öncesinin bütçesi olan 1956 yılı bütçesini seçimleri düşünerek hazırlaması pek olası gözükmemektedir. Yani; erken seçim kararı 1957 mali yılı başladıktan sonra verilmiştir. Buna göre 1957 yılı konsolide bütçesi ile erken seçimi ilişkilendirmek ve analizi bu kapsamda yapmak daha isabetli olacaktır (Varım, 1997, 35). Aşağıdaki tablo incelenirken, yukarıda belirtilen durumların göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Tablo 2: Borç Ödemeleri Hariç Konsolide Bütçe Başlangıç ve Kesin Harcamaları ile Konsolide Bütçe Harcamaları / GSMH Oranı (1950-1960)* (Milyon TL)

Yıllar	Başlangıç Harcaması	% Değişim	Kesin Harcama	% Değişim	KBH/GSMH %
14.05.1950,S	1.835.979.381,44	19,79	1.891.649.484,54	4,65	20,18
1951	1.882.718.446,60	2,55	1.875.825.242,72	-0,84	17,69
1952	1.901.153.846,15	0,98	2.423.557.692,31	29,2	19,72
1953	2.238.878.504,67	17,76	2.279.439.252,34	-5,95	16,48
02.05.1954,S	1.897.796.610,17	-15,23	2.190.677.966,10	-3,89	17,13
1955	2.295.275.590,55	20,94	2.602.125.984,25	18,78	18,06
1956	2.223.310.810,81	-3,14	2.403.581.081,08	-7,63	16,83
27.10.1957,S	2.268.285.714,29	2,02	2.401.371.428,57	-0,09	14,93
1958	2.200.445.544,55	-2,99	2.509.603.960,40	4,51	15,01
1959	2.479.669.421,49	12,69	2.816.446.280,99	12,23	16,14
1960	2.886.535.433,07	16,41	2.946.062.992,13	4,6	16,69

Kaynak: Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü,
Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995), Sayı: 1995/5, Sayfa: 38-79.

*Veriler, DİE 1948=100 bazlı TEFE'ye göre deflate edilmiştir.

İlk olarak, 1950 genel seçimleri için tablo incelendiğinde, hem konsolide bütçe başlangıç ödeneklerinde hem de kesin harcamalarda sırasıyla, %19,79 ve %4,65 gibi bir artış görülmektedir. Fakat, daha öncede belirtildiği gibi, seçim tarihi ile mali yıl başlangıç tarihi arasındaki sürenin kısa olması nedeniyle, bu artışı oy maksimizasyonunun ağırlık kazanması olarak yorumlamak hatalı olabilir. Bu nedenle seçimden bir yıl öncesi olan 1949 yılı ağırlık kazanmaktadır. Tablo 2’de belirtilmemekle beraber, 1949 yılında konsolide bütçe giderlerinde bir önceki yıla göre reel bazda %10,44 gibi yüksek bir artış görülmektedir. Bu durum, bu yılda iktidarda bulunan CHP’nin, konsolide bütçe giderlerinden oy maksimizasyonunu sağlamaya yönelik yararlandığı şeklinde değerlendirilebilir. Bir başka ifadeyle, 1949 yılı bütçesi seçim ekonomisine yönelik olarak hazırlanmıştır şeklinde düşünülebilir. 1950 seçimleri ile ilgili olarak, dikkate alınması gereken bir diğer önemli nokta, seçimden bir sonraki yılında dikkate alınması gereğidir. Çünkü; birinci bölümde geleneksel oportunistik politik konjonktür teorileri konusunda belirtildiği üzere; hükümetlerin seçim öncesinde genişletici para ve maliye politikaları izleyerek ekonomiyi manipüle etme güdülerini, seçimden sonra yerini daraltıcı politikalara bırakmaktadır. Böylelikle seçim öncesi izlenen politikaların seçim sonrası oluşan maliyeti giderilmeye çalışılmaktadır. Bu kapsamda 1951 yılı konsolide bütçe giderleri incelendiğinde, 1950 yılındaki %4,65’lik yükselişin yerini %0,84’lük bir düşüşe bıraktığını görmekteyiz. Bu durum, geleneksel

oportunistik politik konjonktür teorisinin seçim ekonomisine yönelik görüşleriyle tutarlılık göstermektedir.

1950-1960 döneminin ikinci seçimi olan 1954 seçimleri için tablo incelendiğinde; konsolide bütçe giderlerinde bir önceki yıla oranla, hem başlangıç ödeneği hem de kesin harcama rakamı olarak bir azalmanın olduğu gözlenmektedir. 1953 yılında, konsolide bütçe giderleri %5,95'lik bir azalış göstermektedir. Bu durum 1954 seçimlerinde konsolide bütçe giderleri itibariyle seçim ekonomisine başvurulmadığı şeklinde değerlendirilebilir. Seçimden bir yıl sonrasına baktığımızda, konsolide bütçe giderlerinde %18,78 gibi yüksek bir oranda artış gözükmektedir. Bu artışı, 13 Kasım 1955 yılında yapılan yerel seçimlere bağlamak olasıdır. Ayrıca bu artış, Menderes hükümetinin vaatlerini yerine getirmeye çalıştığı yönünde de değerlendirilebilir.

1950-1960 döneminin son seçimi olan 1957 seçimleri için Tablo 2'ye baktığımızda; konsolide bütçe giderleri bu yılda yaklaşık %0,09'luk bir azalış göstermiştir. Bu durum konsolide bütçe giderlerinin seçim ekonomisi kapsamında bu yıl için kullanılmadığını göstermektedir. Bunun nedeni olarak, 1957 seçimlerinin normal süresinden bir yıl öne alınması gösterilebilir. Böylece, konsolide bütçe erken seçim gündemde olmadan hazırlandığı için, oy maksimizasyonu amaçlı olarak arttırılamamış olabilir. Fakat dikkat edilmesi gereken bir nokta da, 1957 yılındaki bu %0,09'luk azalışın, 1956 yılında oluşan %7,63'lük azalışa göre giderlerdeki azalma oranının yavaşlamış olmasıdır. Bu azalış oranındaki yavaşlama, erken seçim kararının verildiği ay ile seçimin yapıldığı ay arasındaki sürede, hükümetin seçmen tercihlerini etkileme girişimi olarak değerlendirilebilir.

1950-1960 dönemi için konsolide bütçe harcamalarını bu şekilde analiz ettikten sonra, bir diğer değerlendirmeyi ekonomik ayrıma göre konsolide bütçe harcamalarını inceleyerek yapabiliriz. Bütçe harcamalarının ekonomik ayrıma göre değerlendirilmesi, uygulanan genel ekonomik ve sosyal politikaların sonuçlarının görülüp izlenmesine olanak tanınması açısından önemlidir. Bu tür bir sınıflandırma ile, harcamaların ne ölçüde maaş ve ücretlere, yatırımlara ve borç faiz ödemeleri ile diğer transfer ödemelerine ayrıldığı daha net olarak izlenebilir (Öner, 1993, 243). Bu amaçla, ağırlıklı önemi dolayısıyla ekonomik ayrıma göre konsolide bütçe harcamaları personel, yatırım,

ve transfer harcamaları olarak aşağıdaki tablo çerçevesinde, her bir seçim yılı dikkate alınarak incelenmektedir.

Tablo 3: Ekonomik Ayrıma göre Konsolide bütçe Harcamalarının Gelişimi (1950-1960)* (Milyon TL)

Yıllar	Personel Giderleri	% Değişim	Yatırım Giderleri	% Değişim	**Transfer Giderleri	% Değişim
14.05.1950,S	905.154.639,18	14,07	279.381.443,30	18,33	282.474.226,80	9,74
1951	865.048.543,69	-4,43	342.718.446,60	22,67	270.873.786,41	-4,11
1952	856.730.769,23	-0,96	398.076.923,08	16,15	265.384.615,38	-2,03
1953	883.177.570,09	3,09	522.429.906,54	31,24	346.728.971,96	30,65
02.05.1954,S	800.000.000	-9,41	478.813.559,32	-8,35	242.372.881,36	-30,1
1955	1.014.173.228,35	26,77	661.417.322,83	38,14	285.039.370,08	17,6
1956	1.030.405.405,41	1,6	605.405.405,41	-8,47	281.081.081,08	-1,39
27.10.1957,S	954.285.714,29	-7,39	684.000.000	12,98	302.285.714,29	7,54
1958	861.386.138,61	-9,73	685.148.514,85	0,17	333.168.316,83	10,22
1959	1.033.884.297,52	20,03	770.661.157,02	12,48	311.983.471,07	-6,36
1960	1.081.889.763,78	4,64	1.012.598.425,20	31,39	418.503.937,01	34,14

Kaynak: Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995), Sayı: 1995/5, Sayfa: 79.

* Veriler,DİE 1948=100 bazlı TEFE'ye göre deflete edilmiştir.

** Toplam Transfer giderlerinden Borç ödemeleri çıkartılmıştır.

Tablo 3 incelendiğinde; dönemin ilk seçimi olan 1950 seçiminde personel, yatırım ve transfer harcamalarının her üçünde de artış görülmekle beraber, özellikle personel ve yatırım harcamalarında önemli artışlar gözlenmektedir. Fakat bu artışları seçim ekonomisine yönelik artışlar olarak değerlendirmek, seçim tarihi ile mali yıl başlangıç ayı arasındaki 2 aylık süre nedeniyle zor gözükmemektedir. Bu itibarla, seçimden önceki yıl olan 1949 yılı önemli hale gelmektedir. Bu yılda, personel giderleri ve yatırım giderlerinde sırasıyla %6,8 ve %34,7 gibi önemli oranda artış görülürken,transfer harcamalarında %2,14'lük hafif bir artış gözükmemektedir. Buna göre özellikle personel ve yatırım harcamalarının politik amaçlarla yönlendirilmiş olduğu sonucuna ulaşılabilir. Ayrıca seçimden sonraki yıl olan 1951 yılında personel ve yatırım harcamalarında düşüşün görülmesi de bu görüşü desteklemektedir. Çünkü, siyasi iktidarlar genellikle seçim sonrasında istikrar tedbirleri altında, seçim öncesi dönemlere karşı politikalar izlerler.

Dönemin bir diğer seçimi olan 1954 seçimine baktığımızda; personel, yatırım ve transfer harcamalarında önemli oranda düşüşler görmekteyiz. Fakat, daha önceden de belirtildiği gibi, 2 aylık gibi kısa bir süre seçim ekonomisine yönelik konsolide bütçe

giderlerinin kullanılması için yeterli bir süre değildir. Bu nedenle 1953 yılına baktığımızda, personel giderlerinde %3,08; yatırım giderlerinde %31,2; transfer giderlerinde ise %30,7 gibi reel bazda önemli sayılabilecek oranda artışlar görülmektedir. Bu şekildeki artış, seçimden önceki yılın bütçesinin popülist amaçlarla kullanılmış olabileceğinin önemli bir ipucunu vermektedir. Ayrıca, seçim sonrası yıl olan 1955'te her üç harcama kaleminde de artışların görülmesi, seçim vaatlerinin yerine getirilmesi olarak yorumlanabilir. Her üç kaleminde de seçim öncesi artışın seçim sonrası yerini azalışa bırakması, seçim öncesi siyasi rant sağlama çabalarının yoğunlaştığını, seçim sonrası ise bu harcamaların unutulmuş olması kaynakların seçime yönelik kullanıldığının açık bir göstergesidir.

Bu dönemin son seçimi olan 1957 seçim yılında, yatırım harcamalarında %12,9'luk ve transfer harcamalarında %7,5'lik bir artış görülürken, personel harcamalarında %7,4'lük bir azalış görülmektedir. Personel harcamalarında %7,4'lük düşüş, 1957 seçimlerinin erken seçim olma niteliinden kaynaklanmış olabilir. Transfer harcamalarındaki bu artış ise, erken seçim kararının verildiği ay ile seçimin yapıldığı ay arasındaki 5 aylık sürede seçmenlerin miyopluğundan yararlanmak için en uygun harcama kalemi olarak değerlendirilmiş olabilir. Yatırım harcamalarından bu dönemde politik amaçlı yararlanılmadığı yönünde bir değerlendirme de yapılabilir.

3.1.4. Tarımsal Destekleme Alım Fiyatlarındaki Gelişmeler

Tarımsal politika aracı olarak Türkiye'de en yaygın şekilde kullanılan yöntem olan tarımsal destekleme alımları, her zaman politika tartışmalarının merkezinde olmuş ve diğer araçlar arasında görece önemin ötesinde bir yer edinmiştir (Çakmak, Kasnakoglu ve Akder, 1999, 53). Genel politika anlamında tarımsal destekleme fiyat politikasının amacı, tarımsal üretimi belli alanlarda arttırmak olduğu halde, daha çok oy amaçlı kullanıldığı yönünde yaygın görüşlerin olduğunu görmekteyiz. Bu nedenle, Türkiye'de belli tarımsal ürünlerin desteklenmesi yerine, tarım sektöründeki buğday, tütün, pamuk, çay, fındık, ayçiçeği üreticisi seçmenlerin desteklendiği görülmektedir. Ayrıca, uygulamada, seçmenin oyunu alabilmek için tarımsal destekleme konusu olan ürün sayısının her yıl arttığı göze çarpmaktadır (Şener, 2001, 1985). Bu kapsamda Türkiye'de 1932'de buğday ile başlayan tarım destek alımları 1960'lara kadar 8-10 tahıl, haşhaş, tütün ve şekerpancarı ile sınırlı iken, 1960'ların sonunda sayıları 17'yi bulmuştur. 1970'lerde artış devam etmiş ve sayı 22'ye ulaşmıştır. 1981'de kapsanan

ürün sayısı azalmaya başlamış ve 1990'da sadece 10 ürün kalmıştır. 1991'de yeniden artmış ve 1992'de azami rakam olan 26 ürüne ulaşmıştır. 1994'ten beri destekleme alımları azalma göstermekle birlikte, devam eden bir uygulamadır (Çakmak, Kasnakoğlu ve Akder, 1999, 53).

Bu bölümde, Türkiye için 1950-1960 dönemine ait bazı tarımsal ürünlere yönelik (buğday, tütün, Şekerpancarı) destekleme fiyatlarının seçim dönemleriyle ilişkisinin bulunup bulunmadığı incelenecektir. Bu inceleme yapılırken; buğday, tütün ve şekerpancarı destekleme alım fiyatlarında oluşan değişimler reel açıdan incelenecektir. Bu amaçla, bu ürünlerin fiyatları DİE'nin 1948=100 bazlı TEFE'ye göre deflete edilmiştir.

Tarımsal destekleme alım fiyatlarının seçim ekonomisine yönelik politik amaçlı kullanılıp kullanılmadığını incelerken, seçimin yapıldığı ay ile destekleme fiyatlarının açıklandığı ay arasındaki ilişkinin belirlenmesi önem taşımaktadır. Çünkü, destekleme fiyatının açıklanma tarihi seçim tarihinden önce olduğu zamanlarda hükümetler, yüksek oranlı fiyat artışlarına gidebilmektedirler. Bu kapsamda; buğday ve şekerpancarı fiyatları Haziran ayında açıklanırken, tütün fiyatları Ocak-Şubat aylarında açıklanmaktadır (Varım, 1997, 39). Aşağıdaki Tablo 4 değerlendirilirken bu durumun tespiti, değerlendirmede açıklık sağlayacaktır.

Tablo 4: Tarımsal Destekleme Alım Fiyatlarının Gelişimi (1950-1960)* (TL/KG)

Yıllar	Nominal Buğday Fiyatı	Reel Buğday Fiyatı	% Değişim	Nominal Tütün Fiyatı	Reel Tütün Fiyatı	% Değişim	Nominal Pancar Fiyatı	Reel Pancar Fiyatı	% Değişim
14.05.1950,S	0,22	0,23		1,27	1,31		0,085	0,087	
1951	0,22	0,21	-5,83	1,9	1,84	40,89	0,055	0,053	-39,06
1952	0,3	0,29	35,05	2,23	2,14	16,24	0,057	0,055	2,64
1953	0,3	0,28	-2,8	2,23	2,08	-2,8	0,058	0,054	-1,1
02.05.1954,S	0,3	0,25	-9,32	2,58	2,19	4,91	0,059	0,05	-7,76
1955	0,3	0,24	-7,09	2,53	1,99	-8,89	0,077	0,06	21,26
1956	0,3	0,2	-14,19	2,77	1,87	-6,05	0,094	0,064	4,76
27.10.1957,S	0,4	0,23	12,76	3,14	1,79	-4,13	0,11	0,063	-1,03
1958	0,4	0,2	-13,37	4,54	2,25	25,26	0,13	0,064	2,39
1959	0,5	0,21	4,34	4,85	2	-10,83	0,15	0,062	-3,69
1960	0,5	0,2	-4,72	4,14	1,63	-18,67	0,15	0,059	-4,72

Kaynak : DİE Tarımsal Göstergeler (1923-1998), Sayfa: 476-479.

*Veriler, DİE 1948=100 bazlı TEFE'ye göre deflate edilmiştir.

Tablo 4'e göre buğday destekleme alım fiyatlarını 1950-1960 dönemi açısından inceleyecek olursak; tabloda belirtilmemekle birlikte, 1950 seçimlerinde nominal buğday fiyatları değişmemekte, reel buğday fiyatları ise yaklaşık %11,34'lük artış göstermektedir. Bu reel artışın oy amaçlı bir artış yönünde olup olmadığı hakkında yargıya varabilmek için, yukarıda belirtildiği gibi, destekleme fiyatının açıklandığı ay ile seçimin yapıldığı ay arasındaki ilişkiye bakmamız gerekecektir. 1950 seçimleri Mayıs ayında yapılırken; buğday fiyatları ise haziran ayında açıklanmaktadır. Bu nedenle bu reel artışı seçim ekonomisine yönelik bir nedenden kaynaklanan artış olarak değerlendirmek güçtür.

Dönemin bir diğer seçimi olan 1954 seçimleri açısından buğday alım fiyatlarına yaklaşıldığında; tabloya göre nominal buğday fiyatlarında değişme olmamakla birlikte, reel buğday fiyatlarında yaklaşık %9,32'lik bir azalış söz konusudur. 1954 seçimleri de 1950 seçimleri gibi Mayıs ayında yapılmıştır. Yani, buğday fiyatları seçimlerden sonra açıklanmıştır. Bu nedenle, buğday fiyatlarında bir artışın görülmemesinde, seçimlerin buğday fiyatlarının açıklanmasından önce yapılmasından kaynaklandığı yönünde bir sonuca ulaşılabilir.

Dönemin son seçimi olan 1957 seçimleri Ekim ayında yapılmıştır. Fakat, siyasal gelişmeler kısmında da belirtildiği gibi, bu seçim bir erken seçimdir ve seçimin gündeme gelmesi Mayıs ayında olmuştur. Yani, bir tür seçim öncesi fiyat açıklanması söz konusudur. Bu saptamadan hareketle Tablo 4'ü incelediğimizde, buğday fiyatlarında nominal ve reel olarak bir artış görülmektedir. 1957 yılındaki buğday alım fiyatlarındaki reel %12,76'lık artış, seçimin ülke gündemine girmiş olmasından kaynaklanmış olabilir.

1950-1960 dönemi açısından tütün destekleme alım fiyatlarını seçim dönemleri itibariyle tablo kapsamında incelediğimizde ilk olarak, 1950 seçimlerinde nominal ve reel olarak yüksek bir oranda düşüş görülmektedir. 1950 seçimleri Mayıs ayında yapıldığından ve tütün fiyatları da Ocak-Şubat aylarında açıklandığından, tütün fiyatlarında bir artışın olmasının beklenmesi, seçim ekonomisinin uygulandığının bir göstergesi olabilirdi. Fakat, tütün fiyatlarının seçimden yaklaşık 5 ay önce açıklanmasına rağmen, beklenilenin tersine büyük bir düşüş olmuştur. Bu nedenle seçim ekonomisi uygulandığı yönünde bir değerlendirme, tütün fiyatları açısından hatalı olur.

1954 seçimlerinde tütün alım fiyatlarında reel olarak yaklaşık %4,91 bir artış görülmektedir. Fiyatların bu şekilde gösterdiği yükselişi, seçim öncesi tütün üreticilerinin oy amaçlı desteklenmesine yönelik bir politika olarak değerlendirmek olasıdır.

Son olarak 1957 seçimleri açısından tütün fiyatlarını incelediğimizde, nominal olarak bir artışın olduğu, reel olarak ise %4,13'lük bir azalışın olduğunu görmekteyiz. Tütün fiyatlarındaki nominal artışı, 1957 seçimlerinin erken seçim özelliği dolayısıyla, seçim ekonomisine yönelik değerlendirmek yanıltıcı olacaktır. Çünkü tütün fiyatlarının açıklandığı Ocak-Şubat aylarında, erken seçim kararı verilmemiştir. Seçim kararı Mayıs ayında verilmiştir.

Son olarak şeker pancarı fiyatları açısından 1950-1960 dönemi seçimlerini seçim ekonomisi kapsamında değerlendirecek olursak; 1950 seçimlerinde şeker pancarı fiyatlarında bir önceki yıla göre %50,22 gibi reel bazda yüksek bir artış görülmektedir. Fakat bu artışın seçim ekonomisi kapsamında değerlendirilmesi pancar fiyatlarının seçimlerden sonra yani Haziran ayında açıklanmasından dolayı güçtür.

1954 seçimleri açısından tablo incelendiğinde; pancar fiyatlarında nominal bir artış gözükmeyle birlikte reel olarak %7,76'lık bir düşüş görülmektedir. Aynı şekilde 1954 seçimlerinde de fiyatların seçimden önce açıklanması nedeniyle, nominal olarak düşük olan bu artışı seçim ekonomisi ile ilişkilendirmek zordur. Eğer nominal olarak böyle bir ilişki olmuş olsaydı bile, reel olarak düşüşün olması seçim ekonomisi yönünde değerlendirmelerde pek isabetli olmayacaktı.

Son seçim olan 1957 seçimleri açısından baktığımızda, 1954 seçimlerine benzer şekilde nominal olarak bir artış, reel olarak ise %1,03'lük hafif bir düşüş söz konusudur. Burada, seçim kararının Mayıs ayında verilmiş olması ve bu karardan sonra pancar fiyatlarının açıklanıyor olmasına rağmen fiyatlarda reel olarak bir önceki yılın çok gerisinde kalınması, seçim ekonomisine yönelik bir uygulamanın olmadığı yönünde değerlendirilebilir.

3.2. 1961-1980 DÖNEMİ (1961-1965-1969-1973-1977 SEÇİMLERİ)

3.2.1. Siyasal Gelişmeler

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi sonrası 15 Ekim 1961 tarihinde yapılan ilk seçimlerde; CHP 173, AP 158, YTP 65, CKMP 54 milletvekilliği kazanmıştır. Bu sonuçlar tek bir partiye iktidar şansı vermemiş ve Türkiye'nin koalisyon hükümetleriyle yönetilmesinin başlangıcı olmuştur (Alkan, 1998, 56). 26 Ekim'de yeni meclisin Cemal Gürsel'i Cumhurbaşkanı seçmesinden sonra Cemal Gürsel, seçimleri kazanan CHP'nin genel başkanı İsmet İnönü'yu hükümeti kurmakla görevlendirmiş ve CHP ile AP koalisyonu 20 Kasım'da kurulmuştur (Kongar, 2000, 162). Fakat, iki parti arasındaki temel ayrılıkların hükümetin devamına engel olması kısa bir süre sonra, 30 Mayıs 1962'de, İnönü istifa etmiş ve ortaklık bozulmuştur (Öztekin, 2000, 407).

25 Haziran 1962 tarihinde, CHP, YTP ve CKMP arasında İnönü'nün başkanlığında ikinci koalisyon kurulmuştur. Fakat, bu hükümet de diğerine göre biraz daha uzun olmakla birlikte, YTP ve CKMP ile CHP arasındaki yaklaşım farklılıkları nedeniyle etkinliğini yitirmiş ve İsmet İnönü kabinesi 2 Aralık 1963'te görevden ayrılmıştır (Kongar, 2000, 163).

İkinci koalisyon denemesinden sonra, 25 Aralık 1963'te İnönü'nün başkanlığında 3. koalisyon kurulmuş fakat artık bu hükümet YTP'nin dışardan desteklediği CHP ve Bağımsızlardan oluşan bir azınlık hükümeti olmuştur. Bu arada, AP kongresinde Süleyman Demirel genel başkan seçilmiştir. AP'nin yoğun çabasıyla, hükümetin 1965 yılı bütçesi mecliste reddedilmiş ve İnönü 12 Şubat 1965'te Başbakanlıktan istifa etmiş ve hükümet düşmüştür (Öztekin, 2000, 408). Yeni hükümet AP listesinden bağımsız olarak seçilen Senatör Suat Hayri Ürgüplü tarafından koalisyon hükümeti olarak kurulmuş ve TBMM, 10 Ekim 1965'te genel seçimlerin yapılmasına karar vermiştir (Öztekin, 2000, 408).

1960-1980 döneminin ikinci seçimleri 10 Ekim 1965'te yapılmış ve AP çoğunluğu sağlamıştır. Seçimler sonucunda AP 240, CHP 134, CKMP 11, MP 3, TİP 15, YTP 19 milletvekilliği kazanmıştır. Demirel 27 Ekim 1965'te hükümeti tek başına kurmuş ve ülkeyi 1969 genel seçimlerine taşımıştır (Alkan, 1998, 56-57).

1969 genel seçimleri 12 Ekim 1969'da yapılmış ve AP bir kez daha tek başına iktidara gelecek şekilde oyların %47'sini alarak 256 milletvekilliği kazanmıştır (Alkan, 1998, 57).

12 Mart 1971 askeri müdahalesi ile Süleyman Demirel başkanlığındaki AP hükümeti görevi bırakmış ve CHP milletvekili Nihat Erim 19 Mart 1971'de yeni kabineyi kurmakla görevlendirilmiş ve Nihat Erim Başkanlığındaki teknokratlar hükümeti 26 Mart 1971'de kurulmuştur. Hükümetin güvenoyu almasından kısa bir süre sonra 1.Erim Hükümeti yıkılmış ve kendisine tekrar görev verilen Erim, 2. Hükümeti'ni 11 Aralık 1971'de kurmuş ve bu hükümet de 17 Nisan 1972'ye kadar görev yapabilmıştır. Daha sonra, 12 Mart Muhtırasından sonraki dönemin 3. kabinesi Ferit Melen tarafından kurulmuş ve bu kabinenin görevden ayrılmasından sonra Cumhurbaşkanı, Naim Talu'yu kabineyi kurmakla görevlendirmiş ve 15 Nisan 1973'te TALU Hükümeti kurulmuştur (Kongar, 2000, 175-179).

1971-1973 dönemindeki partiler üstü hükümetler 1973 genel seçileri sonrasında yerini koalisyon hükümetlerine bırakmıştır. Bu seçimde CHP 185, AP 149, MSP 48, MHP 3, CGP 13, DP 45, TBP 1 ve Bağımsızlar 6 milletvekilliği çıkarmış ve seçimler sonrasında 26 Ocak 1974'te CHP-MSP koalisyonu kurulmuş bu da kısa sürerek 17 Kasım 1974'te sona ermiştir (Alkan, 1998, 58). Sonrasında Cumhurbaşkanı, Sadı İrmak'ı Başbakan olarak atamış ve meclis'ten güvenöyü alamamasına rağmen hükümet, başka alternatif olmadığından uzun süre iktidarda kalmıştır. Ardından, sağ partiler birleşerek 31 Mart 1975'te AP, MSP, CGP, MHP ve Bağımsızlar arasında kurulan "Milliyetçi Cephe Hükümeti" kurulmuştur (Kongar, 2000, 184).

Dönemin son seçimleri 5 Haziran 1977'de yapılmış ve CHP 213, AP 189, MSP 24, MHP 16, CGP 3, DP 1, Bağımsızlar 4 milletvekili çıkarırken, hiçbir parti tek başına yeterli çoğunluğu sağlayamamıştır (Alkan, 1998, 58). Hükümeti kurma görevi verilen CHP, 21 Haziran 1977'de bir Azınlık Hükümet'i kurmuş, Cumhurbaşkanı hükümet listesini onaylamış fakat Meclis'te güven oylamasını kaybetmiştir. Bunun sonucunda, 2. büyük parti olarak AP, MSP ve MHP ile birlikte "İkinci Milliyetçi Cephe" hükümetini kurmuş, 21 Temmuz 1977'de göreve başlamıştır (Alkan, 1998,58). Daha sonra, artan şiddet ve çöken ekonominin damgasını vurduğu karışıklık dönemi, AP'den ayrılan milletvekillerinin güven oylamasındaki olumsuz oyu ile 2.MC hükümetini sona erdirmiştir. Ardından 5 Ocak 1978'de 3.Ecevit Hükümeti kurulmuş, toplumsal kaos ve

CHP'nin 14 Ekim 1979 ara seçimlerindeki yenilgisinin ardından Ecevit Hükümeti sona ermiş ve 12 Kasım 1979'da 6.Demirel Azınlık Hükümeti kurulmuştur. Fakat, ülkedeki toplumsal kaos, terör, ekonomik ve siyasi istikrarsızlık ve Cumhurbaşkanının seçilememesi, sonuçta 12 Eylül 1980'de 3. askeri müdahaleye yol açmıştır (Öztekin, 2000, 412-413).

3.2.2. Ekonomideki Gelişmeler

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi sonrasında, ekonominin bir plan çerçevesinde işlemesine yönelik olarak yeni bir dönem başlamış ve planlama bir kurum olarak Anayasa'ya girmiştir. Bu çerçevede ayrıca 1961 Anayasasında kamu ve özel kesimin yan yana, birbirini tamamlayacak şekilde yer aldığı bir karma ekonomik sistemin ilkelerinin ekonomide geçerli olacağı hükme bağlanmış, 1961 yılında çıkarılan bir kanunla DPT kurulmuş ve kalkınma planlarının hazırlanması ve yürütülmesi görevleri verilmiştir (Şahin, 1997, 117). Böylece yeni kurulan DPT tarafından 1963-1967 yıllarını içeren Birinci 5 yıllık kalkınma planı uygulamaya konmuştur (Kongar, 2000, 363).

1960-1980 döneminde 1963-1967, 1968-1972, 1973-1977, 1979-1983 beş yıllık kalkınma planları hazırlanmıştır. 1980 öncesi uygulanan kalkınma planlarında; milli gelirin yüksek ve istikrarlı büyümesi, ithal ikameci sanayileşme, ödemeler bilançosu sorunlarının çözülmesi, ek istihdam olanaklarının yaratılması, sosyal adaletin ve gelir dağılımında eşitliğin sağlanması ortak amaç olarak benimsenmiştir. Özellikle 1. Plan döneminde, plan hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik hükümete daha aktif rol verilmiş ve bu çerçevede ekonomiye doğrudan müdahaleler ve kamu yatırımları araç olarak kullanılmıştır. İkinci plan döneminde ise piyasa mekanizması daha etkin olmuş ve fiyat teşviklerinin kullanımı düşüncesi geçerli olmuştur (Şahin, 1997, 119-121).

1963-1970 döneminde ekonomide yüksek büyüme ve fiyat istikrarı bir arada yaşanmış, 1970'den sonra ise ekonominin fiyat istikrarı bozulmuş, dış ticaret açıkları daha çok artmış ve bir döviz darboğazı yaşanmış, bunun sonucunda Ağustos 1970'de TL'nin devalüe edildiği bir ekonomik önlemler paketi uygulamaya konmuştur. Tüm bu sorunların nedeni olarak özellikle kamu harcamaları artışından kaynaklanan para arzı artışı, 1970'deki devalüasyon, tarım ürünleri taban fiyatlarının arttırılması, memur maaşlarının artışı, Kıbrıs Barış Harekatı'nın maliyetleri en önemli etkenler olmuştur (Şahin, 1997, 146-147). Devalüasyon sonrasında dış ödemelerde geçici bir rahatlama

olmuş fakat OPEC'in 1973 yılında petrol ihraç fiyatlarını 4 katına çıkarması ve bu artışa aralıklarla devam etmesi, Türkiye'nin önce dış ödemelerinde sonrada ekonominin genelinde tahribata yol açarak hem ülkenin iç ekonomik dengesini bozmuş hem de uluslar arası ekonomik ilişkilerde sorunlara yol açmıştır (Kılıçbay, 1992, 153). 1977'de ödemeler bilançosu açığı önemli boyutta artmış ve bu durum daha fazla dış borçlanma yapılmasına yol açmıştır. Dış borçların özellikle kısa vadeli oluşu, bunları uzun vadeye dönüştürmek için hükümetlerin IMF ile ilişkileri yoğunlaşmış ve 1978'de IMF ile Stand-by imzalanarak 520 milyon dolarlık kısa vadeli borç ertelenmiştir. 1979 yılında tekrar bir devalüasyon olmuş ancak sorunlara çözüm getirememiştir (Şahin, 1997, 151-152).

3.2.3. Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi

Konsolide bütçe harcamalarının seçim ekonomisine yönelik ne oranda kullanıldığını değerlendirmeden önce, 1950-1960 dönemi için yaptığımız analize benzer şekilde, mali yıl başlangıç tarihi ile seçimin yapıldığı ay arasındaki ilişkinin açıklanması gerekmektedir.

1950-1960 dönemindeki gibi, 1961-1980 döneminde de mali yıl Mart ayında başlamaktadır. Bu dönemde 1961, 1965, 1969, 1973, 1977 genel milletvekilliği seçimleri yapılmış ve 1977 seçimleri hariç, bu dönemde seçimler Ekim ayında gerçekleştirilmiştir. 1977 seçimleri ise Haziran ayında yapılmıştır. Buradan hareketle, 1977 seçimleri hariç, mali yıl başlangıç ve seçim tarihleri arasında 7 aylık bir sürenin bulunması nedeniyle, bu süre içerisinde seçim ekonomisine yönelik olarak konsolide bütçenin kullanılabilmesi olanak dahilindedir. 1977 seçimi ise, Haziran ayında yapılmış ve bir erken seçim niteliği taşımaktadır. 1977 seçimleri normal olarak 1977 yılının sonlarına doğru yapılması gerekirken, seçim ayı öne alınarak Haziran ayında yapılmıştır. Bu nedenle, 1977 seçimleri değerlendirilirken, mali yıl ile seçim tarihi arasındaki 3 aylık süre seçim ekonomisinin uygulanmasına yönelik yetersiz gözüktükse bile, hükümetin 1977 yılı bütçesini hazırlarken 1977 yılında yapılacak seçimi dikkate alması olanak dahilindedir (Ataç, Ataç ve Moğol, 2001, 43-48). Bu itibarla, aşağıdaki faiz hariç konsolide bütçe harcamalarının seyrini gösteren Tablo 5'i incelerken, belirtilen bu durumların dikkate alınması analizi daha anlamlı kılacaktır.

Tablo 5: Borç Ödemeleri Hariç Konsolide Bütçe Başlangıç ve Kesin Harcamaları ile Konsolide Bütçe Harcamaları / GSMH Oranı (1961-1980)* (Milyar TL)

Yıllar	Başlangıç Harcaması	% Değişim	Kesin Harcama	% Değişim	KBH/GSMH %
15.10.1961,S	9.501.538.461,54	29,6	12.610.769.230,77	68,53	23,95
1962	10.392.187.500,00	9,37	9.630.000.000,00	-23,64	16,92
1963	11.764.500.000,00	12,34	11.552.700.000,00	19,97	18,63
1964	12.869.306.930,69	10,23	13.148.514.851,49	13,81	20,06
10.10.1965,S	12.948.623.853,21	0,62	13.154.770.642,20	0,05	20,10
1966	14.269.565.217,39	10,2	14.761.652.173,91	12,22	19,94
1967	14.849.105.691,06	4,06	16.284.634.146,34	10,32	21,24
1968	16.465.433.070,87	10,89	17.002.362.204,72	4,41	14,19
12.10.1969,S	17.895.401.459,85	8,68	17.928.613.138,69	5,45	14,57
1970	18.578.904.109,59	3,82	21.876.780.821,92	22,02	16,70
1971	23.643.835.616,44	27,26	26.702.781.065,09	22,06	18,80
1972	23.449.447.236,18	-0,82	24.657.788.944,72	-7,66	17,31
14.10.1973,S	23.602.166.666,67	0,65	25.792.291.666,67	4,6	16,92
1974	24.642.275.641,03	4,41	24.380.416.666,67	-5,47	15,30
1975	30.741.924.198,25	24,75	34.216.967.930,03	40,35	17,42
1976	37.793.828.715,37	22,94	39.888.564.231,74	16,58	18,7
05.06.1977,S	44.868.333.333,33	18,72	49.574.451.219,51	24,28	22,46
1978	34.535.099.866,84	-23,03	47.211.078.561,92	-4,77	21,97
1979	31.599.260.763,61	-8,5	49.976.271.324,13	5,86	22,01
1980	28.970.615.444,92	-8,32	43.769.388.475,11	-12,42	21,64

Kaynak: Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü,

Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995), Sayı: 1995/5, Sayfa: 79-80.

*Veriler, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı 1963=100 bazlı TEFE'ye göre deflate edilmiştir.

Dönemin ilk seçimi olan 1961 seçimleri açısından tablo incelendiğinde; konsolide bütçe başlangıç harcamalarında %29,6'lık, kesin harcamalarda %68,6'lık büyük bir artış görülmektedir. Fakat bu artış seçim ekonomisine yönelik bir artış olarak hemen kabul edilebilir bir oran olmasına rağmen, realiteye baktığımızda durumun sanıldığı gibi olmadığını görmekteyiz. Çünkü, 1961 seçimleri öncesinde 27 Mayıs 1960 tarihinde Cemal Gürsel başkanlığında Milli Birlik Komitesi (MBK) yönetime el koymuş ve 15 Ekim 1961 seçimlerine kadar iktidarı elinde bulundurmuştur (Öztekin, 2000, 405). Bu nedenle konsolide bütçe harcamalarındaki bu yüksek oranlı artışı seçim ekonomisi uygulamasına bağlamak olanak dahilinde değildir. Bu artışı, Milli Birlik Hükümeti'nin halk oylamasında halkın desteğini daha çok sağlamak ve birey tercihlerini etkilemeye çalışmasına bağlayabiliriz.

1961 seçimleri sonrasına baktığımızda, 1962 yılında %23,7'lik bir düşüş ve 1963 yılında ise %20'lik bir artış görülmektedir. Normal şartlarda, seçim öncesi hükümet eğer vaatlerini yerine getirmek düşüncesinde ise seçim sonrasında harcamalarda bir artışın olması beklenir. Eğer vaatlerin unutulması söz konusu ise harcamalarda seçim öncesi yapılan harcamaların etkisini gidermeye yönelik azalış görülür. Bu kapsamda 1961 seçimleri sonrasında konsolide bütçe harcamalarındaki düşüşü, 20 Kasım 1961'de kurulan CHP-AP koalisyonunun vaatlerini yerine getirme amacını taşımadığını söyleyebiliriz. Çünkü bu hükümet 25 Haziran 1962'de görevden ayrılmıştır. 1963 yılında ise 25 Haziran 1962'den 25 Aralık 1963'e kadar CHP, YTP, CKMP ve Bağımsızlardan oluşan koalisyon hükümetinin hem yapmış olduğu vaatlerini yerine getirmek hem de popüleritesini arttırmaya yönelik olarak, konsolide bütçe harcamalarının %19'luk artışında rolü olmuş olabilir. Ayrıca bu artışta 17 Kasım 1963 yerel seçimlerinin etkisini de göz ardı etmemek gerekir.

Dönemin ikinci seçimi 10 Ekim 1965'te yapılmıştır. Bu yılda, konsolide bütçe harcamalarında %0,04 gibi çok düşük bir artış olduğu ve 1964 yılındaki %13,81'lik artışa göre artış hızında yavaşlama olduğu göze çarpmaktadır. Mali yıl ile seçim tarihi arasındaki 7 aylık gibi uygun bir süreye rağmen konsolide bütçe giderlerinde önemli bir artış görülmemesi, 1965 seçimlerinde seçim ekonomisi politikasına konsolide bütçe harcamaları itibariyle başvurulmadığı yönünde değerlendirilebilir. Fakat, seçim sonrasında konsolide bütçe harcamalarındaki %12,2'lik artışı, AP'nin vaatlerini yerine getirme girişimi olarak değerlendirmek olasıdır.

1969 seçimleri açısından tabloya baktığımızda, konsolide bütçe harcamalarında %5,44'lük bir artış görülmektedir. Bu artışta, 1965 seçimlerinde iktidar olan AP'nin politik amaçlı olarak bütçe giderlerinden yararlanmış olma olasılığı vardır. Fakat asıl dikkati çeken, seçim sonrası yıl olan 1970'deki %22'lik artıştır. Bu artış, 1969 seçimlerinde başarı sağlayan AP'nin seçim öncesi yapmış olduğu vaatleri yerine getirme çabalarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Konsolide bütçe harcamalarındaki gelişme 1973 seçimleri dikkate alınarak incelendiğinde, %4,6'lık bir artış görülmektedir. Fakat bu artışın seçim ekonomisine yönelik olup olmadığına karar verebilmemizde, bu yıldaki hükümetin niteliği belirleyici olmaktadır. Çünkü, siyasal gelişmeler kısmında da belirtildiği gibi, 12 Mart 1971 Muhtıra'sından sonra partiler üstü nitelik taşıyan hükümetler kurulmuştur. I. ve II. Erim

hükümetlerinden sonra dönemin 3. kabinesi Ferit Melen tarafından kurulmuş ve dolayısıyla 1973 seçimleri öncesi bütçe AP, CHP ve MGP den oluşan Melen Hükümeti tarafından hazırlanmıştır. Seçim yılında ise görev alan hükümet, Talu'nun başkanlığındaki AP, CGP hükümetidir. Bu itibarla, 1973 seçimlerindeki düşük de olsa %4,6'lık artışta, hükümetin niteliği büyük rol oynamıştır. Seçim sonrası yıl olan 1974 için Tablo 4 incelendiğinde %5,4'lük azalışın görülmesinde, bu dönemde hükümet olan CHP-MSP koalisyonunun iktidar döneminin kısa olmuş olması etkili olmuş olabilir. 1975 yılı ise %40,3 gibi büyük bir artış sergilemektedir. Konsolide bütçe giderlerindeki bu yöndeki artış AP, CGP, MSP ve MHP'den oluşan Milliyetçi Cephe Hükümeti'nin vaatlerini yerine getirme çabalarına ve bu yılda yapılan senato seçimlerine bağlanabilir.

Dönemin son seçimleri olan 1977 seçimleri için tablo incelendiğinde, konsolide bütçe harcamalarında %24,3'lük gibi büyük bir artış görülmektedir. Daha önceden de belirtildiği gibi bu seçimlerin erken seçim niteliği taşımasına rağmen bu şekilde bir artışın görülmesi, 1977 bütçesi hazırlanırken seçimlerin göz önünde bulundurulmuş olma olasılığını kuvvetlendirdiği için seçim ekonomisine yönelik bir uygulama olarak değerlendirilebilir. Bu uygulamaya, II. Milliyetçi Cephe Hükümeti'nin 1977 seçimlerinde politik amaçlı olarak yararlanması girişimi neden olmuştur denilebilir. Seçim sonrası 1978 ve 1979 yıllarında, konsolide bütçe giderlerinde sırasıyla %-4,8'lik azalış ve 5,86'luk bir artış görülmektedir. Bu yıllarda, siyasal gelişmeler kısmında da belirtildiği gibi çeşitli koalisyon hükümetleri kurulmuş ve bu yıllarda 1979 yerel seçimleri hariç genel seçimlerin de olmayışının etkisiyle 1978 ve 1980 de azalış, 1979 da ise küçük bir artış görülmektedir.

Konsolide bütçe harcamalarını seçim yılları itibariyle bu şekilde değerlendirdikten sonra bir diğer değerlendirmeyi 1950-1960 dönemi için yapıldığı gibi, ekonomik ayrıma göre yapabiliriz. Bu amaçla personel, yatırım ve transfer harcamaları aşağıdaki Tablo 6'ya göre 1961-1980 dönemi genel seçimleri için değerlendirilmiştir.

Tablo 6: Ekonomik Ayrıma Göre Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi (1961-1980)* (Milyar TL)

Yıllar	Personel Giderleri	% Değişim	Yatırım Giderleri	% Değişim	**Transfer Giderleri	% Değişim
15.10.1961,S	4.032.967.032,97	46,76	2.824.175.824,18	9,8	1.246.153.846,15	17,23
1962	4.220.833.333,33	4,66	3.177.083.333,33	12,5	1.570.833.333,33	26,05
1963	4.617.000.000,00	9,39	3.473.000.000,00	9,31	1.966.000.000,00	25,16
1964	5.054.455.445,54	9,47	3.527.722.772,28	1,58	2.083.168.316,83	5,96
10.10.1965,S	5.140.366.972,48	1,7	3.682.568.807,34	4,39	1.900.000.000,00	-8,8
1966	5.593.913.043,48	8,82	4.228.695.652,17	14,83	2.117.391.304,35	11,44
1967	5.717.886.178,86	2,22	4.269.105.691,06	0,96	2.181.300.813,00	3,02
1968	6.159.842.519,69	7,73	4.862.992.125,98	13,91	2.645.669.291,34	21,29
12.10.1969,S	5.980.291.970,80	-2,91	5.064.963.503,65	4,15	3.774.452.554,74	42,67
1970	7.648.630.136,99	27,9	4.787.671.232,88	-5,47	3.519.178.082,19	-6,76
1971	9.119.526.627,22	19,23	4.684.023.668,64	-2,16	3.894.674.556,21	10,67
1972	9.826.633.165,83	7,75	4.751.256.281,41	1,44	5.433.165.829,15	39,5
14.10.1973,S	8.061.666.666,67	-17,96	6.407.500.000,00	34,86	5.352.500.000,00	-1,48
1974	7.513.141.025,64	-6,8	6.663.782.051,28	4	5.840.705.128,21	9,12
1975	12.536.443.148,69	66,86	6.413.994.169,10	13,75	10.204.081.632,65	74,71
1976	14.357.682.619,65	14,53	10.327.455.919,40	36,24	12.594.458.438,29	23,43
05.06.1977,S	15.447.154.471,54	7,59	13.211.382.113,82	27,92	17.073.170.731,71	35,56
1978	15.978.695.073,24	3,44	10.386.151.797,60	-21,38	17.443.408.788,28	2,17
1979	16.328.188.464,66	2,19	9.585.702.680,75	-7,71	20.227.457.351,75	15,96
1980	13.759.310.074,48	-15,73	8.624.068.992,55	-10,03	16.973.735.789,89	-16,09

Kaynak: Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü,

Bütçe Gider ve Gelir gerçekleştirmeleri (1924-1995), Sayı: 1995/5, Sayfa: 79-80.

*Veriler, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı 1963=100 bazlı TEFİ'e göre deflete edilmiştir.

**Toplam transfer giderlerinden borç ödemeleri çıkartılmıştır.

Tablo'ya göre dönemin ilk genel seçimi olan 1961 genel seçimlerinde personel, yatırım ve transfer harcamalarının her üçünde de bir önceki yıla göre yüksek oranlı artışlar görülmekle birlikte, özellikle personel harcamalarındaki %46,8 ve transfer harcamalarındaki %17,2'lik yüksek oranlı artışlar, seçim ekonomisinin yoğun bir uygulamasının yapılmış olabileceğinin en belirgin yansıması olarak gözlenmektedir. Tablo 5'e bakılarak, dönemin siyasal gelişmeleri dikkate alınmadan bu şekilde yapılan analiz, seçim ekonomisinin uygulandığını ortaya koysa da, aslında durumun böyle olmadığı dönemin özelliğinden elde edilmektedir. Çünkü, 1961 yılındaki seçimlere, siyasal gelişmeler kısmında da belirtildiği gibi, MBK yönetiminin iktidarı döneminde gidilmiştir. Bu nedenle bu yüksek oranlı artışları seçim ekonomisi kapsamında değerlendirmek hatalı olacaktır. Ayrıca, seçim sonrası yıl olan 1962'de personel harcamalarındaki artış oranında %46,8'den %4,7'ye düşüş olmuş; yatırım harcamalarında %9,8'den %12,5'a, transfer harcamalarında %17,2'den %26'ya

yükselişin olağan bir hükümetin seçim sonrası uygulamalarını yansıtmaması da bu dönemin olağanüstü niteliği ile açıklanabilir. Seçim sonrası bir diğer yıl olan 1963'te ise personel ve transfer harcamalarındaki artışlar dikkat çekicidir. Personel harcamaları 1963'te, bir önceki yıla göre %9,4'lük artış göstermekle beraber, artış hızı yükselmiştir.

Aynı şekilde transfer harcamalarında da %25,2 gibi yüksek oranlı artışlar görülmektedir. Ayrıca, yatırım harcamalarında %9,3'lük artış görülmekle birlikte artış hızı yavaşlamıştır. Personel, transfer ve yatırım harcamalarındaki bu artışları, 25 Haziran 1962'den 25 Aralık 1963'e kadar CHP, YTP, CKMP ve Bağımsızlardan oluşan koalisyon hükümetinin seçim öncesi vaatlerini yerine getirme ve popülaritesini arttırma kapsamında değerlendirilebileceği gibi 17 Kasım 1963 yerel seçimlerine bağlamak da olasıdır.

Dönemin ikinci seçimi olan 1965 seçimleri Tablo 6 çerçevesinde değerlendirildiğinde, personel harcamalarında %1,7; yatırım harcamalarında 4,4 artış görülürken; transfer harcamalarında %8,8'lik bir azalış görülmektedir. Bu veriler dikkate alındığında; özellikle transfer ve personel harcamalarının seçim ekonomisine yönelik oy amaçlı kullanılmış olma olasılığı oldukça zayıf görülmektedir. Sadece yatırım harcamalarındaki %4,4'lük düşük de olsa artış, seçim döneminde geçici istihdam olanaklarının yaratılmış olabileceği yönünde değerlendirilebilir. Seçim sonrası yılda ise personel, yatırım ve transfer harcamalarında sırasıyla %8,8 ; %14,8 ve %11,4 gibi yüksek sayılabilecek orandaki artışlar, AP'nin vaatlerini yerine getirmesine yönelik girişimlerinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Ekonomik ayırma göre konsolide bütçe harcamalarındaki gelişmeye 1969 seçimleri açısından bakıldığında; personel harcamalarında %2,9'luk bir azalış görülürken, yatırım harcamalarında %4,2'lik, transfer harcamalarında ise %42,7'lik bir artış görülmektedir. Buradan hareketle; özellikle transfer harcamalarından politik amaçlı olarak yararlanıldığı sonucuna varılabilir. Ayrıca yatırım harcamalarından da kısmen de olsa geçici istihdam olanağına yönelik olarak yararlanılmış olunabilir. Fakat; bu yılda, personel harcamalarındaki azalış, bu harcama kaleminden seçim ekonomisine yönelik yararlanılmadığı sonucunu vermektedir. Seçim sonrası yılda ise, transfer harcamalarında %6,8 ve yatırım harcamalarında %5,5'lik azalışın görülmesine karşılık personel harcamalarında %27,9'luk artış görülmektedir. Personel harcamalarındaki bu

ani artışı, AP'nin seçim öncesindeki maaş ve ücret artışlarına yönelik vaatlerini yerine getirmesine bağlanabilir.

Dönemin bir diğer seçimi olan 1973 seçimleri için Tablo 6 incelendiğinde; personel harcamalarında %18'lik, transfer harcamalarında %1,5'lik azalış görülürken; yatırım harcamalarında %34,9'luk bir artış görülmektedir. Bu şekildeki bir tablo seçim ekonomisi uygulamasının tersi bir görüntü vermektedir. Personel ve transfer harcama kalemleri gibi kısa sürede oy amacına yönelik etkili sonuçları olan kalemlerde düşüşler yaşanmış, yatırım harcamaları ise artmıştır. Bu görüntünün nedeni olarak, 1973 seçimleri öncesinde ülkenin partiler üstü hükümetler tarafından yönetilmelerinin ağırlıklı etkisinin olduğu söylenebilir. Seçim sonrası yıl olan 1974'e baktığımızda, personel harcamalarında %6,8'lik azalış; yatırım ve transfer harcamalarında sırasıyla %4 ve %9,1'lik artışlar görülmektedir. Bu verilerden hareketle, düşük de olsa seçim ekonomine yönelik bir uygulama olduğu anlaşılabilmekle beraber, oranların abartılı olmamasında, bu dönemdeki CHP-MSP koalisyonunun iktidar süresinin kısa olması da etkili olmuş olabilir. 1975 yılı ise oldukça ilginç sonuçlar vermektedir. 1975'te personel ve transfer harcamalarında sırasıyla %66,9 ve %74,7 artış görülürken; yatırım harcamalarında ise %3,7'lik bir azalış görülmektedir. Bu durum AP, CGP, MSP ve MHP'den oluşan I. Milliyetçi Cephe Hükümetinin vaatlerini yerine getirmesinin ve bu yıldaki senato seçimlerinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Dönemin son seçimi olan 1977 yılı itibarıyla tablo incelendiğinde; personel harcamalarında %7,6; yatırım harcamalarında %27,9 ve transfer harcamalarında ise %35,6'lık artışların görülmesi, bu yılın tam bir seçim ekonomisine yönelik uygulamaların olduğu yıl yönünde değerlendirilebilir. Ayrıca seçim öncesi yılda da artışların görülmesi ve seçim sonrası yılda ise bu artışların yerini azalışa bırakması bu tespitimizi destekler niteliktedir. Personel harcamalarındaki bu artış, kısa dönemde seçmeni etkilemede önemli sonuçlar verebilecek kamu kesiminde çalışan memur ve ücretlilerin maaş ve ücretlerinin arttırılması yönteminin uygulandığının göstergesi olarak yorumlanabilir. Benzer şekilde, transfer harcamalarında ise, özellikle tarımsal ürün fiyatlarının ve KİT'lere transferlerin arttırılmasının rol oynamış olabileceği söylenebilir. Aynı şekilde, yatırım harcamalarında da kısa dönemli istihdam olanaklarının yaratılması girişiminin uygulandığını söyleyebiliriz.

3.2.4. Tarımsal Destekleme Alım Fiyatlarındaki Gelişmeler

Türkiye için 1950-1960 dönemi için tarımsal ürünlere yönelik destekleme alım fiyatları için yaptığımız değerlendirmeyi bu kısımda pamuk ve fındık ürünleri de eklenerek, 1961-1980 dönemi için yapılacaktır. Bu değerlendirmeyi yapmadan önce, daha önce de yapıldığı gibi seçimin yapıldığı ay ile destekleme alım fiyatlarının açıklandığı ay arasındaki ilişkinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda olmak üzere; buğday ve şeker pancarı fiyatlarının Haziran, tütün fiyatlarının Ocak-Şubat, pamuk ve fındık fiyatlarının ise Ağustos ve Eylül aylarında açıklandığı bilinmektedir. Destekleme alım fiyatlarının seçim ekonomisine yönelik kullanılıp kullanılmadığını değerlendirmede bu durumun dikkate alınması analizi anlamlı kılacaktır. Bu çerçevede 1961-1980 dönemi aşağıdaki Tablo 7 kapsamında değerlendirilecektir.

Tablo 7: Tarımsal Destekleme Alım Fiyatlarının Gelişimi (1961-1980)* (TL/KG)

Yıllar	Nominal Buğday Fiyatı	Reel Buğday Fiyatı	% Değişim	Nominal Tütün Fiyatı	Reel Tütün Fiyatı	% Değişim	Nominal Pancar Fiyatı	Reel Pancar Fiyatı	% Değişim
15.10.1961,S	0,63	0,69	38,46	7,46	8,2	98,01	0,13	0,14	-4,76
1962	0,73	0,76	9,84	11,77	12,3	49,56	0,13	0,14	-5,21
1963	0,75	0,75	-1,37	9,08	9,08	-25,94	0,13	0,13	-4
1964	0,75	0,74	-0,99	8,06	7,98	-12,11	0,14	0,14	6,63
10.10.1965,S	0,78	0,72	-3,63	8,89	8,16	2,2	0,14	0,13	-7,34
1966	0,78	0,68	-5,22	8,21	7,14	-12,47	0,15	0,13	1,55
1967	0,78	0,63	-6,5	8,04	6,54	-8,44	0,15	0,12	-6,5
1968	0,78	0,61	-3,15	8,55	6,73	2,99	0,15	0,12	-3,15
12.10.1969,S	0,8	0,58	-4,92	8,86	6,47	-3,94	0,15	0,11	-7,3
1970	0,85	0,58	-0,3	8,35	5,72	-11,57	0,2	0,14	25,11
1971	0,99	0,59	0,62	9,04	5,35	-6,47	0,2	0,12	-13,61
1972	0,99	0,5	-15,08	11,68	5,87	9,73	0,2	0,1	-15,08
14.10.1973,S	1,2	0,5	0,51	13,21	5,5	-6,22	0,3	0,13	24,38
1974	2,12	0,68	35,9	23,15	7,42	34,8	0,41	0,13	5,13
1975	2,34	0,68	0,4	31,29	9,12	22,95	0,55	0,16	22,02
1976	2,58	0,65	-4,74	39,13	9,86	8,05	0,65	0,16	2,11
05.06.1977,S	2,86	0,58	-10,55	44,39	9,02	-8,46	0,68	0,14	-15,58
1978	3,2	0,43	-26,7	50,1	6,67	-26,06	0,9	0,12	-13,29
1979	5,03	0,41	-4,1	60,91	4,95	-25,83	1,42	0,12	-3,74
1980	10,23	0,4	-1,86	111,68	4,38	-11,52	3,1	0,12	5,35

Kaynak: DİE Tarımsal Göstergeler (1923-1998), Sayfa ; 476-479.

*Veriler, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı 1963=100 bazlı TEFE'ye göre deflate edilmiştir.

Tablo 7'nin Devamı

Yıllar	Nominal Pamuk Fiyatı	Reel Pamuk Fiyatı	% Değişim	Nominal Fındık Fiyatı	Reel Fındık Fiyatı	% Değişim
15.10.1961,S	—	—	—	—	—	—
1962	—	—	—	—	—	—
1963	—	—	—	—	—	—
1964	—	—	—	—	—	—
10.10.1965,S	—	—	—	5,2	4,77	—
1966	2,02	1,76	—	5	4,35	-8,86
1967	2,2	1,79	1,83	5,25	4,27	-1,83
1968	2,28	1,8	0,37	5,25	4,13	-3,15
12.10.1969,S	2,27	1,66	-7,71	5,7	4,16	0,65
1970	2,75	1,88	13,68	7,5	5,14	23,47
1971	3,29	1,95	3,35	8,5	5,03	-2,09
1972	3,75	1,88	-3,2	8,5	4,27	-15,08
14.10.1973,S	6	2,5	32,67	9,7	4,04	-5,38
1974	8	2,56	2,56	13,5	4,33	7,06
1975	8	2,33	-9,04	14	4,08	-5,67
1976	10,25	2,58	10,7	14,5	3,65	-10,52
05.06.1977,S	10,75	2,18	-15,37	16,5	3,35	-8,18
1978	13,75	1,83	-16,2	21,5	2,86	-14,64
1979	25	2,03	10,92	37,5	3,05	6,41
1980	50	1,96	-3,49	110	4,31	41,55

Kaynak: DİE Tarımsal Göstergeler (1923-1998), Sayfa : 477-480.

*Veriler, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı 1963=100 bazlı TEFE'ye göre deflate edilmiştir.

Tablo 7, ilk ürün olan buğday açısından 1961-1980 dönemi için incelenecek olursa; dönemin ilk seçimi olan 1961'de buğday alım fiyatlarının nominal ve reel olarak arttığı görülmektedir. Buğday alım fiyatlarında 1961 seçim yılında görülen bu %38,5'lik reel artışın seçim ekonomisine yönelik uygulamanın bir sonucu olup olmadığı yargısına varılabilmesinde, destekleme fiyatının açıklandığı ay ile seçimin yapıldığı ay arasındaki ilişki belirleyici olacaktır. Buradan hareketle 1961 seçimlerinin Ekim ayında yapıldığı ve buğday alım fiyatlarının Haziran ayında açıklandığı dikkate alındığında, bu artışın seçim ekonomisi görüntüsü verdiği söylenebilir. Fakat, 1961 seçimleri öncesi iktidarın partiler üstü bir nitelik taşıması bu yöndeki bir sonuca ulaşmamızın hatalı olacağını göstermektedir.

Dönemin bir diğer seçimi olan 1965 seçimleri için Tablo 6 incelendiğinde, buğday alım fiyatlarının nominal olarak 0,75'ten 0,78 TL/kg ye arttığı, reel bazda ise %3,6 düştüğü görülmektedir. Reel olarak bir artış olmaması nedeniyle bu nominal artışı

seçim ekonomisi uygulamasının net bir göstergesi olarak değerlendirmek açısından zordur.

1969 seçimleri açısından Tablo 6 incelendiğinde, 1965 seçim yılında olduğu gibi 1969 seçiminin de Ekim ayında yapılmış olması nedeniyle, destekleme alım fiyatlarının seçimlerden önce açıklanması söz konusudur. Bu seçim yılında buğday alım fiyatları nominal olarak 0,78'den 0,80'e artmış; reel olarak ise %4,9 azalış göstermiştir. Nominal olarak artışın seçmenlerin oylarını kazanmada kısmen de olsa etkili olabileceği düşüncesiyle bu artışa gidilmiş olabilirse de, reel artışın görülmemesi net bir yargıya varılmasını engellemektedir.

1973 seçimlerine bakıldığında; bu seçimlerin de Ekim ayında yapılması dolayısıyla seçim ekonomisine yönelik buğday alım fiyatlarının kullanılabilmesi olanak dahilindedir. Tablo 7'ye göre 1973 seçimlerinde nominal olarak buğday fiyatlarında 0,99'dan 1,20 TL/kg ye artış oluşurken, reel olarak da %0,05 gibi küçük de olsa bir artış görülmektedir. Fakat hem artışın etkisinin küçüklüğü hem de seçim öncesi hükümetlerin niteliği dolayısıyla bu artışın tam bir seçim ekonomisi uygulaması olduğu sonucuna ulaşamayız.

Bir diğer seçim olan 1977 seçimlerinde, nominal olarak buğday alım fiyatlarında 2,58 TL/kg den 2,86 TL/kg ye bir artış görülmekte fakat %10,6'lık bir reel düşüş vardır. Bu seçimlerin hem erken seçim niteliği taşıması hem de Haziran ayında yapılması, buğday alım fiyatlarından oy amaçlı olarak yararlanılmasını engellemiş olarak değerlendirilebilir.

İkinci ürün olarak tütün alım fiyatları Tablo 7'ye göre incelendiğinde; 1961 seçimlerinde nominal ve reel olarak artış görülmekle birlikte, özellikle reel olarak %98 gibi aşırı derecede bir artış görülmektedir. Tütün fiyatlarının Ocak-Şubat ayında açıklanması ve 1961 seçimlerinin de Ekim ayında yapılması nedeniyle, tütün alım fiyatlarının seçime yönelik kullanılması olanak dahilindedir. Fakat, 1961 öncesi hükümetin, partiler üstü nitelik taşıması nedeniyle, bu yüksek oranlı artışı seçim ekonomisi kapsamında değerlendirmek yanıltıcı olacaktır.

1965 seçim yılına gelindiğinde; tütün alım fiyatlarının nominal olarak 8,06 TL/kg den 8,89 TL/kg ye yükseldiğini, reel olarak ise %2,2'lik bir artışın olduğu

gözlennmektedir. Tütün destekleme alım fiyatlarının seçimden önce açıklanmasının söz konusu olduğu da dikkate alındığında, bu nominal artışın reel olarak ta desteklenmesi tütün fiyatlarından politik amaçlı yararlanıldığı sonucuna ulaşılabilir.

1969 seçimleri açısından Tablo 7'ye bakıldığında; 8,55 TL/kg den 8,86 TL/kg ye nominal bir yükseliş görülürken, %3,9'luk reel azalışın olması, bu seçimlerde seçim ekonomisinin uygulandığı yönünde net bir sonuca varılmasını sınırlandırmaktadır. Nominal açıdan bir destekleme söz konusu fakat bunu seçmenlerin reel açıdan fark edememesi durumunda, iktidardaki hükümetin oylarında bu nominal artış etkili olabilecektir.

1973 seçimlerine baktığımızda, seçimin Ekim ayında yapılması ve tütün alım fiyatlarının Ocak-Şubat aylarında açıklanması nedeniyle seçim ekonomisi uygulamasına yönelik alım fiyatlarının kullanılma ortamı olmasına rağmen, Tablo 7'ye göre, 11,68 TL/kg den 13,21 TL/kg ye nominal bir artış; %6,2'lik reel bir düşüş söz konusu olması, reel açıdan seçim ekonomisi uygulamasının olduğunu desteklememektedir. Ayrıca bu seçimler öncesi hükümetlerin partiler üstü niteliği ve kısa ömürlü olmaları da 1973 seçimlerinde tütün alım fiyatlarının oy amaçlı kullanılmasını engellemiş olabilir.

Dönemin son seçimi olan 1977 seçimleri açısından tütün alım fiyatları Tablo 7'ye göre incelendiğinde; aynı şekilde nominal olarak artış var fakat reel olarak %8,5'lik bir azalış söz konusudur. Fiyatların, seçim tarihi olan Haziran ayından önce açıklanmasına rağmen, tütün alım fiyatlarında bir reel düşüş olması bu yıl içerisinde tütün ürünü olarak seçim ekonomisi uygulamasına gidilmediği yönünde yorumlanabilir. Bunda ayrıca, bu seçimlerin erken seçim olma niteliği de etkili olmuş olabilir.

Üçüncü ürün olan şeker pancarı destekleme alım fiyatları için Tablo 7 incelendiğinde; 1961 yılında bir önceki yıla göre hem nominal hem de reel olarak azalış görülmektedir. Reel olarak %4,8'lik azalışın görülmesi, bu yılda seçim ekonomisine pancar fiyatları açısından başvurulmadığı yönünde değerlendirilebilir. Pancar fiyatlarının Haziran ayında açıklanması ve 1961 seçimlerinin Ekim ayında yapılması, fiyatların seçimlerden önce açıklandığını göstermesine rağmen bu şekilde bir azalış görülmesi, iktidarın partiler üstü niteliğine bağlanabilir.

1965 seçimleri açısından pancar alım fiyatları incelendiğinde; nominal olarak bir artış olmamakla birlikte reel olarak %7,3'lük azalış görülmektedir. Pancar alım

fiyatlarının da seçim tarihinden önce açıklanmasına rağmen fiyatlarda azalışın görülmesi, bu seçim yılında pancar destekleme alım fiyatlarından oy amaçlı yararlanılmadığı yönünde değerlendirilebilir.

Bir diğer seçim yılı olan 1969 yılında ise; 1965 seçimlerinde de olduğu gibi nominal olarak değişme olmamış fakat reel olarak %7,3'lük azalış görülmektedir. Pancar alım fiyatlarındaki görülen bu reel azalış, 1969 seçimleri açısından bu ürüne seçim ekonomisine yönelik başvurulmadığı şeklinde değerlendirilebilir.

1973 yılı itibariyle Tablo 7 incelendiğinde; nominal olarak 0,20 TL/kg den 0,30 TL/kg ye bir yükseliş, reel olarak da %24,4 gibi önemli bir oranda yükseliş görülmektedir. 1973 seçimlerinin, pancar alım fiyatlarının açıklandığı tarih olan Haziran ayından önce olmasının seçim ekonomisi uygulanması için gösterge olması ve nominal artışların reel olarak da desteklenmesi, 1973 seçimlerinin, pancar alım fiyatlarına yönelik olarak politik amaçlı yararlanıldığı yönünde değerlendirilebilir.

Dönemin son seçimleri olan 1977 seçimleri açısından pancar alım fiyatları Tablo 7'ye göre incelendiğinde; nominal olarak artış olmasına rağmen reel olarak %15,6'lık düşüşün olması, 1977 yılında şeker pancarı alım fiyatlarının nominal olarak kısmen kullanılmış olma olasılığını belirtmesine rağmen, reel olarak artışın desteklenmemesi, seçim ekonomisine yönelik bir uygulama yapılmadığı yönünde değerlendirilebilir.

Dördüncü ürün olarak pamuk alım fiyatları 1961-1980 dönemi için Tablo 7'ye göre incelendiğinde; pamuk fiyatlarının 1966 yılından itibaren açıklanmaya başlanması nedeniyle, pamuk alım fiyatları 1969 seçimlerinden itibaren seçim ekonomisi kapsamında değerlendirilebilmektedir. Bu çerçevede 1969 seçimleri açısından Tablo 7 incelendiğinde; nominal olarak 2,28 TL/kg den 2,27 TL/kg ye, reel olarak ise %7,7'lik bir düşüş görülmektedir. Pamuk destekleme alım fiyatlarında nominal ve reel olarak yaşanan düşüşler, bu seçim yılında pamuk fiyatlarından seçim ekonomisi doğrultusunda yararlanılmadığı yönünde değerlendirilebilir.

1973 yılında ise; pamuk alım fiyatlarının nominal olarak 3,75 TL/kg den 6,0 TL/kg ye; reel bazda ise %32,7 gibi önemli bir oranda artış görülmektedir. Pamuk fiyatlarının da seçim tarihinden önce açıklanması bu artışa uygun ortamın olduğunu göstermektedir. 1973 seçimi öncesi iktidarların partiler üstü niteliğine rağmen, diğer ara

rejim dönemlerinden farklı olarak büyük ölçüde parlamentoya dayanması ve bu dönemde AP-CGP arasında kurulan koalisyonun kendi bakanlıkları aracılığıyla bu uygulamaya gitmiş olabilirler.

Dönemin son seçimi olan 1977 yılında ise; pamuk fiyatları nominal olarak 10,25 TL/kg den 10,75 TL/kg ye artarken; reel olarak %15,4'lük azalış görülmektedir. Özellikle bu seçimlerin erken seçim niteliğinde olması ve 1977 seçimlerinin Haziran ayında yapılması ve pamuk fiyatlarının ise Ağustos-Eylül ayında açıklanması nedeniyle seçimlerden sonra pamuk fiyatları açıklandığından, 1977 seçimleri döneminde pamuk fiyatlarına seçim ekonomisine yönelik başvurulmasını engellemiştir şeklinde değerlendirilebilir.

Son bir ürün olarak Fındık destekleme alım fiyatları 1961-1980 dönemi açısından incelenirken, fındık alım fiyatlarının 1965'ten itibaren açıklanmaya başlanması nedeniyle, 1969 seçimlerinden itibaren değerlendirmeler yapılacaktır. Ayrıca bir diğer önemli nokta da fındık alım fiyatlarının Ağustos-Eylül ayında açıklanıyor olmasıdır. Bu nedenle, 1977 seçimleri hariç bu dönem seçimlerinin Ekim ayında yapılması, alım fiyatlarının seçimlerden önce açıklandığını ve seçim ekonomisi için uygun bir fırsatın olduğu dikkate alınmalıdır. Bu kapsamda 1969 seçimleri açısından Tablo 7 incelendiğinde; nominal fındık alım fiyatlarının 5,25 TL/kg den 5,70 TL/kg ye arttığı görülürken reel fındık alım fiyatlarının ise %0,6 gibi küçük de olsa bir artışın olduğu görülmektedir. Buradan hareketle; hem nominal hem de reel artışların görülmesi seçimlere bağlanabilir.

Dönemin bir diğer seçimi olan 1973 seçim yılında, nominal olarak fındık alım fiyatlarında 8,50 TL/kg den 9,70 TL/kg ye artış görülürken; reel açıdan ise %5,4'lük bir azalış görülmektedir. Bu nedenle, bu seçim yılında, fındık alım fiyatlarının politik amaçlı kullanıldığı yönünde kesin bir değerlendirme yapılması hatalı olabilir.

Dönemin son seçimi olan 1977 seçimleri fındık alım fiyatları açısından Tablo 7 kapsamında değerlendirildiğinde, nominal olarak 14,50 TL/kg den 16,50 TL/kg ye yükselişin reel açıdan desteklenmeyerek %8,2'lik düşüş görülmesi, bu seçim yılında da reel anlamda seçim ekonomisinin uygulanmadığı yönünde değerlendirilebilir.

Bu çerçevede 1961-1980 dönemi tüm bu ürünler açısından bütüncül olarak ele alındığında; buğday fiyatlarının 1961, 1965, 1969, 1973, 1977 seçim yıllarında bir

önceki yıla göre nominal olarak arttığı görülürken, bu artışlarda sadece 1961 ve 1973 seçimlerinde reel artış şeklinde gerçekleşmiştir. Tütün alım fiyatlarına gelindiğinde, dönemin 1961, 1965, 1969, 1973, 1977 seçimlerinin tümünde nominal bazda artış görülürken; 1961 ve 1965 seçimlerinde reel artış olarak gerçekleşmiştir. Pancar alım fiyatlarına bakıldığında sadece 1973 ve 1977 seçimlerinde nominal olarak artış varken; 1965 ve 1969 seçimlerinde değişme olmamıştır. Reel olarak ise 1961, 1965, 1969 ve 1977 seçimlerinde düşüş görülürken, sadece 1973 yılında artış görülmektedir. Pamuk alım fiyatlarında ise; 1973 ve 1977 yıllarında nominal artış görülürken, 1969 seçim yılında nominal olarak düşüş görülmektedir. Sadece 1973 yılında reel olarak artış görülmekte, 1969 ve 1977 seçim yılında ise reel olarak düşüş görülmektedir. Son ürün olan fındık alım fiyatlarında 1969, 1973 ve 1977 yılında nominal olarak artışlar görülürken, sadece 1969 seçim yılında reel artış olarak ortaya çıkmıştır.

Kısacası; nominal olara seçim ekonomisi kapsamında en çok buğday ve tütün ürünlerinin kullanıldığı görülmekle birlikte, bir yılda favori olan ürün bir diğer yılda ikinci planda olabilmekte ve bu çerçevede tüm ürünlerin değerlendirildiği görülmektedir. Fakat, reel artışların görüldüğü seçim yıllarının sınırlı sayıda olması, tam bir seçim ekonomisine yönelme olduğu sonucuna ulaşılmasını engellemekle birlikte, nominal olarak artışların kullanılarak seçmenlerin mali aldanma içinde olmalarından faydalanılmış olma olasılığının olması seçim ekonomisinin kullanılmış olduğu yönünde değerlendirilebilir.

3.3. 1981-1991 DÖNEMİ (1983-1987-1991 SEÇİMLERİ)

3.3.1. Siyasal Gelişmeler

Türk Silahlı Kuvvetlerinin 12 Eylül 1980'de yönetime el koymasından sonra, 21 Eylül 1980'de Bülent Ulusu başkanlığındaki bakanlar kurulunun açıklanmasının ardından yasama ve yürütme yetkisini MGK'ya veren yasanın 28 Eylül 1980'de yürürlüğe girmesi ile Ulusu Hükümeti kurulmuştur (Öztekin, 2000, 414). 12 Eylül askeri rejimi önce partilerin faaliyetlerini askıya almış, parti liderlerine siyaset yasağı getirilmiş ve darbeden yaklaşık 1 yıl sonra 16 Ekim 1981'de bütün siyasi partiler temelli kapatılmıştır (Alkan, 1998, 58).

Askeri yönetim, ülkeye yeni bir şekil verme amacıyla yeni bir Anayasa yapma hazırlıklarına başlamış, hazırlanan Anayasa 7 Kasım 1982’de halk oyuna sunulurak kabul edilmiştir (Öztekin, 2000, 415).

Anayasanın 1982 yılında kabul edilmesinden ve Kenan Evren’in Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra, 12 Eylül yönetimi artık ülkenin yeni seçimlere götürülmesine kara vermiştir. Bu kararın ardından siyasi ortam tekrar hareketlenmiş, çeşitli adlar altında 15 siyasi parti kurulmuştur. Fakat Kenan Evren ve arkadaşlarının az sayıda parti kurulması yönündeki tutumları dolayısıyla , bu 15 partiden sadece 3’ünün (MDP, Halkçı Parti ve ANAP) kuruluşu geçerli sayılmış, MGK’ya verilen veto yetkisi nedeniyle diğer partiler ya veto edilmiş yada kuruluş kararları geç onaylanarak seçimlere katılma hakkı elde edememişlerdir (Kongar, 2000, 218-219).

1983 seçimlerinin yaklaşmasıyla Kenan Evren, Askeri yönetimin halefi’nin MDP olduğunu açıklamış, seçim öncesi yapılan çeşitli konuşma ortamlarında seçmenin MDP yi desteklemesi yönünde kanalize edilmeye çalışılmıştır (Alkan, 1998, 59). Bu gelişmeler sonunda, askerlerin kurduğu MDP ve HP ile ANAP arasında 6 Kasım 1983 genel seçimleri yapılmış, ANAP %45,1 oy ve 211 milletvekili; HP %30,5 oy ve 117 milletvekili; MDP ise %23,3 oy ve 71 milletvekili çıkarmış ve Turgut Özal yönetimindeki ANAP seçimleri kazanmıştır (Kongar, 2000, 223). Böylece, seçilen milletvekillerinden oluşan TBMM ilk toplantısını yapmış ve ardından başkanlık divanının oluşmasıyla MGK dönemi sona ererek, demokratik süreç yeniden başlamıştır (Öztekin, 2000, 416).

Dönemin bir diğer seçimi olan 1987 seçimleri öncesinde hem iç hem de dış kamu oyu baskısıyla siyaset yasağı getirilen eski liderlerin bu yasağının kalkması konusu gündeme gelmiş ve bu çerçevede, siyasi yasakların kaldırılması için 6 Eylül 1987’de halk oylaması yapılmış, ANAP’ın hayır oyu yönündeki desteğine karşılık, %50,1 evet oyuyla Ecevit, Demirel, Erbakan, Türkeş gibi eski siyasetçiler tekrar siyasete dönme hakkı kazanmışlardır (Alkan, 1998,60). Yapılan halk oylamasının sonucunda, seçmenlerin yarısına yakın bir bölümünün desteğinin olduğu düşüncesiyle, Özal, erken seçim kararı almış ve 1987 erken genel seçimlerine 27 Kasım’da gidilmiştir (Kongar, 2000, 223). Bu seçimlere 7 parti katılmış, ANAP %36,3 oy 292 milletvekilliği ile Meclis’te %65 çoğunluk elde etmiş; SHP %24,8 oy; DYP %19,1 oy ile 3. olmuş;

DSP %8,5; RP %7,2; MÇP %2,9 ve İDP %0,8 oy almış ve barajı aşamamışlardır (Alkan, 1998, 60).

Dönemin bir diğer seçimi olan 1991 genel seçimleri öncesinde 1989 yerel seçimleri gerçekleşmiş ve ANAP bu seçimlerde SHP ve DYP'nin ardından 3. parti olmuştur. Daha sonra, 31 Ekim 1989 tarihinde Turgut Özal Cumhurbaşkanı seçilmiş ve 9 Kasım 1989'da Yıldırım Akbulut'u başbakan olarak görevlendirmiştir. Başbakan olarak atanmasından bir hafta sonra ANAP kongresinde genel başkanlığa seçilen Akbulut, 15 Haziran 1991'de yine kongreyle seçilen Mesut Yılmaz'ın 23 Haziran 1991'de başbakan olmasına kadar başbakanlık görevini yürütmüştür (Kongar, 2000, 224). Bu koşullar içerisinde 20 Ekim 1991 genel seçimlerine 6 parti katılmış ve 5'i barajı geçebilmiştir. Bu seçimlerde DYP %27 oyla 178 milletvekilliği ile birinci parti olurken, ANAP %24 oyla 115 milletvekilliği, SHP %20,8 oyla 88 milletvekili, RP %69 oyla 62 milletvekili, DSP %10,8 ile 7 milletvekili çıkarabilmiştir. Seçimlerden sonra DYP-SHP koalisyonu gündeme gelmiş ve 21 Kasım 1991'de Demirel'in başkanlığında DYP-SHP koalisyonu kurulmuştur (Alkan, 1998, 60).

3.3.2. Ekonomideki Gelişmeler

24 Ocak 1980 istikrar tedbirlerinin uygulanması ile birlikte, Türkiye ekonomisinde 1980-82 yılları arasında büyüme hızı eksiden artıya dönerken, enflasyon hızı ise önemli oranda düşüş göstermiş yani ekonomi bu istikrar tedbirlerine olumlu tepki vermiştir. Fakat, 1980 özellikle 1983 yılından sonra ekonomide önemli değişiklikler görülmüştür (Kılıçbay, 1992, 189).

1983 yılı seçimleri sonrasında iktidara gelen ANAP, kısa sürede döviz kuru, faiz haddi, dış ticaret ve yabancı sermaye politikalarında esaslı değişikliklere gitmiş, ekonomide canlılık yaratmak ve dönüşümü hızlandırmak için genişleyici para ve maliye politikaları uygulamaya başlamıştır. 1984-1988 dönemine bakıldığında, bu dönemde ihracatın çeşitli teşviklerle desteklendiği, TL'nin dolar karşısında reel bazda %40 oranında devalüe edildiği, ihracat artış hızının yavaşladığı, ithalatın artmaya devam ettiği ve dış ticaret açığının giderek arttığı görülmektedir. 1988 yılına gelindiğinde ise, ekonominin döviz açığı büyümüş, tüm kesimler devalüasyon beklentisi içerisinde girmişlerdir. Devalüasyon beklentisi ve yüksek enflasyondan kaynaklanan reel faiz düzeyindeki düşme, para ikamesi olgusunu hızlandırmış ve tasarruflar TL'den kaçıp

döviz ve altına yönelmişler, bunun sonucunda 1988-1989 stagflasyonu yaşanmış ve bu durumdan kurtulmak için 4 Şubat 1989 kararları alınmıştır (Şahin, 1997, 189-191).

1988-1989 stagflasyonu Türkiye'yi, 1980 yılından beri başlayan ticari ve finansal serbestleşmeyi daha fazla arttırmaya yöneltmiş ve bu çerçevede 1989 yılında 32 Sayılı kara ile TL konvertibl hale getirilmiştir (Kepenek ve Yentürk, 1996, 475). 32 sayılı karar ile sermaye hareketlerinin serbest bırakılması ile kısa vadeli sermayenin ülkeye gelmesi kolaylaşmış ve bu durum Türk parasının aşırı değerlenmesine yol açmıştır. Sermaye hareketlerinin serbestleşmesinden kaynaklanan ekonomideki dengesizlikler ve Körfez Krizi üretim, yatırım ve fiyat bekleyişlerini olumsuz olarak etkilemiş ve krizin 1991 yılında savaşa dönüşmesi ile birlikte Ortadoğu pazarı daralmış, turizm faaliyetlerinde gerileme ve uluslar arası sermaye hareketlerinde yavaşlama yaşanmıştır. 1991 yılı sonunda ise, alınan erken seçim kararı ile genişleyici maliye politikasının etkisi ile kısa süreli bir canlanma yaşanmış ve seçim sonrasında KİT ürünlerine yapılan zamlarla, gecikmiş olan zamlar gerçekleştirilmiştir (Yıldırım ve Yıldırım, 2001, 13-14).

3.3.3. Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi

1950-1960, 1961-1980 dönemleri için önceki bölümlerde yapılan analizlerde olduğu gibi, 1981-1991 dönemi içinde mali yıl başlangıç tarihi ile seçimin yapıldığı ay arasındaki ilişkinin belirtilmesi suretiyle değerlendirmeye başlayacak olursak; bu dönemde yapılan 1983 ve 1987 seçimlerinin Kasım, 1991 seçimlerinin ise Ekim ayında yapıldığı görülmektedir. Mali yılın başlangıç tarihi ise 1983 yılından itibaren Ocak ayıdır. Bu itibarla, mali yıl başlangıç tarihi ile seçimlerin gerçekleştiği aylar arasında 9-10 aylık bir sürenin olması, seçim ekonomisi için yeterli bir süreyi göstermektedir. Fakat, gözden kaçırılmaması gereken önemli bir konu da, 1987 ve 1991 seçimlerinin erken seçim niteliği taşımasıdır. 1987 seçimleri normal olarak 1988 yılında yapılacak iken, dönemi iktidarı ANAP, erken seçim kararını 1987 yılının Eylül ayında almış, seçimler ise Kasım ayında yapılmıştır. Aynı şekilde, 1991 seçimleri de olağan koşullarda 1992'de yapılacak iken ANAP iktidarı erken seçim kararını Eylül ayında vermiş ve seçimler Ekim ayında gerçekleşmiştir. Bu nedenle; 1981-1991 dönemi genel seçimleri konsolide bütçe giderleri itibariyle değerlendirilirken yukarıdaki hususların dikkate alınması gerekmektedir (Ataç, Ataç ve Moğol, 2001, 49).

12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden sonra, yeniden demokrasiye geçiş sürecinde gerçekleştirilen ilk seçim olan 1983 genel seçimleri konsolide bütçe giderleri açısından aşağıdaki Tablo 8 kapsamında incelenecek olursa;

Tablo 8: Borç Ödemeleri Hariç Konsolide Bütçe Başlangıç ve Kesin Harcamaları ile Konsolide Bütçe Harcamaları / GSMH Oranı (1981-1991)* (Trilyon TL)

Yıllar	Başlangıç Harcaması	% Değişim	Kesin Harcama	% Değişim	KBH/GSMH %
1981	1.483.743.100.000,00	—	1.557.962.300.000,00	—	20,35
1982	1.352.526.141.732,28	-8,84	1.321.165.826.771,65	-15,2	16,63
06.11.1983,S	1.441.762.220.881,11	6,6	1.631.755.099.577,55	23,51	20,92
1984	1.141.710.156.563,63	-20,81	1.540.447.571.256,52	-5,6	19,30
1985	1.364.120.515.695,07	19,48	1.630.690.610.986,55	5,86	18,37
1986	1.281.226.692.623,84	-6,08	1.509.933.095.392,60	-7,41	16,24
29.11.1987,S	1.439.168.741.808,65	12,33	1.724.276.064.875,49	14,2	17,05
1988	1.548.128.394.821,38	7,57	1.603.038.314.027,06	-7,03	16,60
1989	1.416.524.829.209,48	-8,5	1.757.404.541.018,43	9,63	16,87
1990	1.869.254.438.308,44	31,96	2.015.804.036.173,60	14,7	17,21
20.10.1991	1.811.852.901.136,04	-3,07	2.542.669.270.491,03	26,14	20,87

Kaynak: Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995), Sayı: 1995/5, Sayfa: 40,80.

*Veriler, DİE 1981=100 bazlı TEFE'ye göre deflate edilmiştir.

**Toplam transfer giderlerinden borç ödemeleri çıkartılmıştır.

1983 seçim yılında konsolide bütçe başlangıç ve kesin harcama rakamlarında sırasıyla %6,6 ve %23,5'lik artışların oluşması, 1983 seçimlerinde konsolide bütçe harcamalarına seçim ekonomisine yönelik başvurulduğu yönünde değerlendirilebilir. Bununla birlikte 1983 seçimlerinin Kasım ayında gerçekleşmesi ve mali yılın Ocak ayında başlaması da seçim ekonomisine yönelmenin olması için yeterli bir sürenin olduğunun göstergesidir. Fakat, bu dönemin siyasal olaylarının açıklandığı siyasal gelişmeler kısmında da belirtildiği gibi, 1983 seçimlerine MGK tarafından atama yoluyla oluşturulan hükümetle gidilmesi, bu yılı seçim ekonomisinin uygulandığı bir yıl olarak değerlendirmede hatalı olacaktır. Bu nedenle bu artışı daha öncede belirtildiği gibi, MGK'nın çeşitli şekillerle destek verdiği MDP' nin seçimleri kazanmasına yönelik olarak değerlendirilebilir.

29 Kasım 1987 genel seçimleri doğrultusunda Tablo 8 incelendiğinde, hem başlangıç hem de kesin harcama rakamı olarak sırasıyla %12,3 ve %14,2'lik artışların olması ve mali yıl ile seçim ayı arasındaki sürenin bu artış için uygun olması, seçim ekonomisinin uygulandığı yönünde yorumlanabilmesine rağmen, 1987 seçimlerinin erken seçim niteliği taşıması bu yargıya varılmasını engellemektedir. Çünkü, dönemin

iktidarı erken seçim kararını Eylül ayında almış ve seçim Kasım ayında gerçekleşmiştir. Bu nedenle, bütçe hazırlanırken erken seçimin gündemde olmadığı kabul edildiğinde bu artışları seçim ekonomisi kapsamında değerlendirmek yanıltıcı olabilecektir. Fakat, konsolide bütçe giderlerindeki bu artışı 1987 yılında siyasal yasakların kaldırılmasına yönelik yapılan referanduma bağlamak olasıdır. Çünkü, bu yılda, siyasal yasakların kaldırılmamasını savunan ANAP ile kaldırılmasını savunan diğer partiler arasındaki rekabette, ANAP iktidarının oy sağlamak amacıyla bu artışa gitmiş olabileceği de olasılık dahilindedir.

Dönemin son seçim yılı olan 1991 yılı Tablo 8 kapsamında incelendiğinde, konsolide bütçe giderlerinde %26,1 gibi yüksek bir artışın görülmesi ve mali yılın başlangıç ayı ile seçimin yapıldığı ay'ında bu artış için uygun olması, seçim ekonomisi uygulaması yapılması için elverişlidir. Fakat 1991 seçiminin de erken seçim niteliği taşıması ve erken seçim kararının verildiği Eylül ayı ile seçimlerin gerçekleştiği Ekim ayı arasındaki kısa süre dikkate alındığında, hükümetin bütçeyi hazırlarken seçimi dikkate alması olasılığı çok zayıftır. Bununla birlikte, siyasal gelişmeler kısmında da değinildiği gibi, 1991 seçimlerinden önce 1989 yılında yapılan yerel seçimlerde ANAP iktidarı SHP ve DYP'nin ardından 3. olmuştur. Bu nedenle ANAP iktidarının yeniden seçmen desteğini sağlayabilme amacıyla 1990 yılından itibaren genişleyici politikalara 1991 seçim yılında da olmak üzere devam etmiş olması olasılığı dikkate alındığında 1991 seçimleri de seçim ekonomisinin uygulanmasının görüldüğü bir yıl özelliği taşıyacaktır.

1981-1991 dönemini konsolide bütçe giderleri itibariyle genel olarak değerlendirdikten sonra, daha önceki dönemler için yapıldığı gibi, bu dönem için de ekonomik ayrıma göre konsolide bütçe harcamalarını aşağıdaki Tablo 9'a göre değerlendirildiğinde; dönemi ilk seçimi olan 1983 yılında, personel giderlerinde bir önceki yıla göre %11,3'lük artış, yatırım giderlerinde %11,8'lik artış ve faiz hariç transfer harcamalarında %41,7'lik bir artış görülmektedir. Bu artış oranları dikkate alındığında, özellikle transfer harcamaları başta olmak üzere seçim ekonomisi uygulamasına yoğun bir şekilde başvurulduğu şeklinde değerlendirilebilir. Fakat daha önceden de belirtildiği gibi, bu şekildeki bir seçim ekonomisi uygulaması, atama yoluyla kurulmuş bir hükümete aittir ve bir siyasal partiye dayanmaktadır. Sadece MGK'nın desteklediği parti olan MDP'nin seçimleri kazanabilmesine yönelik bir seçim

ekonomisi süreci olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, seçim yılı sonrasında personel, yatırım ve transfer harcamalarındaki düşüşler, bu kapsamda bir seçim ekonomisinin uygulandığının bir göstergesidir.

Tablo 9: Ekonomik Ayrıma Göre Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi (1981-1991)* (Trilyon TL)

Yıllar	Personel Giderleri	%	Yatırım Giderleri	%	Transfer Giderleri	%
1981	404.000.000.000,00		360.000.000.000,00		596.000.000.000,00	
1982	363.779.527.559,06	-9,96	302.362.204.724,41	-16,1	477.952.755.905,51	-19,8
06.11.1983,S	404.948.702.474,35	11,32	337.960.168.980,08	11,77	677.127.338.563,67	41,67
1984	359.694.901.645,93	-11,2	321.156.162.183,86	-4,97	641.509.433.962,26	-5,26
1985	357.343.049.327,35	-0,65	332.118.834.080,72	3,41	731.502.242.152,47	14,03
1986	398.009.950.248,76	11,38	401.038.286.826,74	20,75	467.012.762.275,58	-36,2
29.11.1987,S	490.825.688.073,39	23,32	408.912.188.728,70	1,96	589.285.714.285,71	26,18
1988	491.871.897.206,27	0,21	353.450.793.341,77	-13,5	529.932.833.641,58	-10,1
1989	719.846.145.014,07	46,35	337.045.754.635,74	-4,64	466.903.955.450,94	-11,9
1990	980.875.430.858,75	36,26	366.257.736.925,98	8,67	409.695.711.797,19	-12,3
20.10.1991,S	1.156.957.093.230,68	17,95	446.859.449.816,92	22,01	674.913.153.694,49	64,74

Kaynak: Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü,

Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995), Sayı: 1995/5, Sayfa:80.

*Veriler, DİE 1981=100 bazlı TEFE'ye göre deflate edilmiştir.

**Toplam transfer giderlerinden borç ödemeleri çıkartılmıştır.

Dönemin bir diğer seçimi olan 1987 seçimleri personel, yatırım ve transfer harcamaları kapsamında değerlendirildiğinde sırasıyla %23,3; %2 ve %26 gibi artışların görülmesi bu seçim yılında özellikle personel ve transfer harcamaları itibariyle seçim ekonomisine başvurulduğu yönünde değerlendirilebilir. Daha öncede belirtildiği gibi, bu seçimin erken seçim niteliği bu tür bir yargıya varılmasını engellese de, ANAP iktidarının bu yıl içerisinde yapılan referandumda başarı sağlamak için bir fırsat olarak seçim ekonomisine yönelmesi olanak dahilindedir. 1983 seçimleri sonrasında olduğu gibi, 1987 seçimleri sonrasındaki 1988 yılında personel, yatırım ve transfer harcamalarında bir önceki yıla göre düşüşler olması, seçim öncesi yapılan politikaların seçim sonrası düzene oturtulmaya çalışılması yada vaatlerin yerine getirilmemesi açılarından seçim ekonomisi uygulamasına başvurulduğunu destekler nitelikteki sonuçlardır.

Dönemin son seçimi olan 1991 seçim yılında, bir önceki yıla göre personel harcamalarında %17, yatırım harcamalarında %22, transfer harcamalarında ise %64,7

gibi yüksek oranlı artışlar yaşanmıştır. Bu seçimlerinde erken seçim niteliği ve seçim kararı ile yapıldığı ay arasındaki sürenin kısalığı dikkate alındığında seçim ekonomisine başvurulması olasılığı zayıf görülmesine rağmen, 1989 yerel seçimlerinde ANAP'ın oy kaybını gidermeye yönelik olarak bu tarihten sonra özellikle 1990 ve 1991'de personel ve transfer harcamalarını politik amaçlı olarak kullandığı yönünde değerlendirilebilir.

3.3.4. Tarımsal Destekleme Alım Fiyatların Gelişimi

1981-1991 döneminde yapılan üç genel seçim yılında, ele alına 5 tarımsal ürün bazında destekleme alım fiyatlarından seçim ekonomisine yönelik olarak yararlanılıp yararlanılmadığını değerlendirmeden önce, 1950-1960, 1961-1980 dönemi için yapıldığı gibi, seçimin yapıldığı ay ile destekleme alım fiyatlarının açıklandığı ay arasındaki ilişkinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda olmak üzere, 1983 ve 1987 seçimleri Kasım ayında, 1991 seçimleri ise Ekim ayında gerçekleşmiştir. Buğday ve şeker pancarı alım fiyatları Haziran, tütün fiyatları Ocak-Şubat, pamuk ve fındık fiyatlarının ise Ağustos ve Eylül aylarında açıklandığı bilindiğinden, aşağıdaki Tablo 10 kapsamında yapılacak değerlendirmelerde bu ilişki belirleyici olacaktır.

Tablo 10: Tarımsal Destekleme Alım Fiyatlarının Gelişimi (1981-1991)* (TL/KG)

Yıllar	Nominal Buğday Fiyatı	Reel Buğday Fiyatı	% Değişim	Nominal Tütün Fiyatı	Reel Tütün Fiyatı	% Değişim	Nominal Pancar Fiyatı	Reel Pancar Fiyatı	% Değişim
1981	18,75	18,75	—	138,04	138,04	—	4,58	4,58	—
1982	22,95	18,07	-3,62	211,25	166,34	20,5	5,86	4,61	0,75
06.11.1983,S	29,67	17,91	-0,91	282,24	170,33	2,4	6,77	4,09	-11,45
1984	46,83	18,8	4,99	377,94	151,72	-10,93	8,96	3,6	-11,96
1985	62,48	17,51	-6,85	537,58	150,67	-0,7	13,96	3,91	8,77
1986	79,1	17,11	-2,29	722,96	156,38	3,79	17,11	3,7	-5,41
29.11.1987,S	96,8	15,86	-7,32	1433,5	234,85	50,17	22,8	3,74	0,92
1988	165,4	16,1	1,53	2904,1	282,7	20,37	45,3	4,41	18,05
1989	327,7	18,81	16,85	4714,7	270,66	-4,25	84	4,82	9,36
1990	503,4	18,66	-0,83	7707	285,65	5,53	142	5,26	9,14
20.10.1991,S	754	17,7	-5,14	10870	255,14	-10,68	218	5,12	-2,78

Kaynak: DİE Tarımsal Göstergeler (1923-1998), Sayfa : 476-479.

*Veriler, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı 1963=100 bazlı TEFİE'ye göre deflate edilmiştir.

Tablo 10'un Devamı

Yıllar	Nominal Pamuk Fiyatı	Reel Pamuk Fiyatı	% Değişim	Nominal Fındık Fiyatı	Reel Fındık Fiyatı	% Değişim
1981	63	63	—	125	125	—
1982	78	61,42	-2,51	150	118,11	-5,51
06.11.1983,S	95	57,33	-6,65	175	105,61	-10,58
1984	187	75,07	30,94	252	101,16	-4,21
1985	242	67,83	-9,65	674	188,9	86,73
1986	298	64,46	-4,96	690	149,25	-20,99
29.11.1987,S	626	102,56	59,1	1195	195,77	31,17
1988	880	85,66	-16,47	2032	197,8	1,04
1989	1639	94,09	9,84	2768	158,91	-19,66
1990	2268	84,06	-10,66	3466	128,46	-19,16
20.10.1991,S	3561	83,58	-0,57	5639	132,36	3,03

Kaynak: DİE Tarımsal Göstergeler (1923-1998), Sayfa : 478-479.

*Veriler, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı 1963=100 bazlı TEFE'ye göre deflate edilmiştir.

Dönemin ilk seçimi olan 1983 seçimleri açısından, ilk olarak buğday alım fiyatlarındaki değişim Tablo 10 çerçevesinde incelendiğinde bir önceki yıl olan 1982'de nominal olarak 22,95 TL/kg olan fiyat, seçim yılında 29,67 TL/kg ye artmıştır. Fakat, reel bazda bir önceki yıla göre %0,9'luk bir düşüş yaşanmıştır. Bu durum, nominal artışın reel olarak da desteklenmemesi açısından, buğday fiyatlarının politik amaçlı manipüle edildiği şeklinde bir yoruma varılmasını engellemektedir. Fakat, seçmenlerin mali illüzyon içerisinde olacağı düşüncesinden hareketle, nominal fiyatlara seçim ekonomisi amaçlı başvurulma olasılığı da göz ardı edilmemelidir.

1987 seçim yılında ise nominal buğday alım fiyatlarında 79,10 TL/kg den 96,80 TL/kg ye bir artış görülürken; reel fiyatlarda bir önceki yıla göre %7,3'lük bir düşüşün yaşanması seçim ekonomisine başvurulmadığı şeklinde değerlendirilebilir. Ayrıca, 1987 seçimlerinin erken seçim olması ve erken seçim kararının Eylül ayında verilmesi, buğday alım fiyatlarının ise Haziran ayında açıklanması dolayısıyla hükümetin destekleme alım fiyatlarını açıklarken seçim olgusunu dikkate alması söz konusu değildir. Bununla birlikte, dönemin hükümetinin belirtilen nedenden dolayı seçim ekonomisi uygulamasına yönelmek için koşulların oluşmaması etkili olmuş fakat verilen seçim vaatleri çerçevesinde seçim sonrası etkileri hemen hissedilmiştir. Bu çerçevede; seçim sonrası yıl olan 1988 yılında, 1987 yılındaki yıla göre %7,3'lük reel

düşüşe karşın %1,5'lik reel artış görülmesi vaatlerin yerine getirildiği ve seçim ekonomisinin uygulandığı yönünde değerlendirilebilir.

Dönemin son seçimi olan 1991 seçimlerine Tablo 10 kapsamında bakıldığında, önceki seçimlere benzer şekilde 503,4 TL/kg den 754 TL/kg ye nominal bir artış oluşurken, reel olarak %5,1'lik bir düşüş gerçekleşmiştir. Bu seçiminde erken seçim niteliği taşıması, seçim kararının Eylül ayında verilmesi ve buğday fiyatlarının ise bu aydan daha önce Haziran ayında açıklanması dolayısıyla seçim ekonomisine yönelik popülist bir uygulama olmamıştır.

İkinci ürün olarak tütün alım fiyatlarını Tablo 10'a göre incelendiğinde; 1983 seçim yılında tütün alım fiyatlarının bir önceki yıla göre hem nominal hem reel olarak artmıştır. Nominal artış 211,25 TL/kg den 282,24 TL/kg ye olurken; reel artış %2,4 olarak gerçekleşmiştir. Artışın hem nominal hem de reel olarak desteklenmesi seçim ekonomisi uygulamasının olduğu yönünde değerlendirilebilir. Fakat daha öncede belirtildiği gibi, bu artışta rol alan siyasal bir hükümetten çok, partiler üstü bir hükümet rol oynamıştır.

Dönemin bir diğer seçimi olan 1987 seçimlerinde tütün destekleme alım fiyatlarının nominal olarak 722,96 TL/kg den 1433,50 TL/kg ye arttığı; reel fiyatlarında %50,2 gibi önemli bir oranda artış göstermesi ve tütün alım fiyatlarının Ocak-Şubat aylarında açıklanırken, 1987 seçimlerinin Kasım ayında yapılması dolayısıyla seçimden önce fiyatların açıklanmış olması seçim ekonomisi uygulamasına uygun koşulların olduğunun göstergesidir ve oranlarda bu durumu desteklemektedir. Fakat burada 1987 seçimlerinin niteliği belirleyici olmaktadır. Çünkü 1987 seçimi bir erken seçimdir ve seçim kararı Eylül ayında verilmiştir. Tütün alım fiyatları ise Ocak-Şubat aylarında açıklanmaktadır. Bu durum dikkate alındığında, tütün alım fiyatlarının açıklandığı tarihte seçimin dikkate alınması zor görülmektedir. Bu nedenle tütün alım fiyatlarının 1987 seçimleri için oy maksimizasyonu amaçlı kullanıldığını söylemek yanıltıcı olacaktır. Bununla birlikte; belirtilen nedenlerle seçim ekonomisine yönelme fırsatının oluşmaması, seçim sonrasına verilen sözlerin yerine getirilip getirilmediğinin araştırılması, seçim ekonomisi uygulamasının bir işareti verebilir. Bu kapsamda, 1987 seçimleri sonrası 1988 yılına bakıldığında, tütün alım fiyatlarında %20,4'lük reel artış görülmesi, seçim öncesi verilen sözlerin yerine getirilmesi olarak yorumlanabilir.

Dönemin son seçimi olan 1991 seçimleri Tablo 10 çerçevesinde tütün alım fiyatları açısından değerlendirildiğinde; bu yılda görülen nominal artışa karşılık, reel olarak %10,7'lik bir düşüşün olması, seçim ekonomisi uygulamasının reel bazda olmadığı yönünde değerlendirilebilir. Reel olarak çiftçinin desteklenememesinde, 1987 seçimlerinde olduğu gibi, 1991 seçimlerinin de erken seçim olması ve seçim kararının verildiği Eylül ayından önce yani Ocak-Şubat aylarında tütün alım fiyatlarının açıklanıyor olması, seçim ekonomisine yönelme olmasını olanaksızlaştırmaktadır.

Üçüncü ürün olarak Ş.Pancarı alım fiyatları Tablo kapsamında incelendiğinde; ilk olarak 1983 seçim yılında nominal alım fiyatlarında 5,86 TL/kg den 6,77 TL/kg ye artış görülürken; reel olarak ise %12,0'lık bir düşüş görülmektedir. Ş.Pancarı alım fiyatlarının Haziran ayında açıklandığı ve 1983 seçimlerinin de Kasım ayına yapıldığı dikkate alındığında, reel olarak seçim ekonomisi uygulamasına pancar ürünü açısından artışa yönelmenin olmaması, pancar ürününden politik amaçlı yararlanılmadığı yönünde değerlendirilebilir.

Bir diğer seçim yılı olan 1987'de, pancar alım fiyatlarının nominal ve reel olarak arttığı görülmektedir. Nominal artış 17,11 TL/kg den 22,80 TL/kg şeklinde gerçekleşirken, reel artış %0,9 olmuştur. Küçük de olsa reel bazda gerçekleşen bu artışın seçim ekonomisinin bir göstergesi olup olmadığına karar verilebilmesinde, 1987 seçimlerinin niteliği belirleyici olmaktadır. Bu seçimlerin erken seçim olduğu ve seçim kararının Eylül ayında verildiği, pancar alım fiyatlarının ise Haziran ayında açıklandığı dikkate alındığında, seçim ekonomisi uygulamasına yönelmenin söz konusu olamayacağı şeklinde değerlendirilebilir. Fakat daha öncede vurgulandığı üzere, seçim öncesi bu uygulamaya belirtilen nedenle başvurulamaması verilen sözlerin seçim sonrasında yerine getirilmeyeceği anlamını taşımaz. Bu nedenle seçim öncesi oy amaçlı verilen sözlerin seçim sonrasındaki etkilerine bakıldığında durum daha net anlaşılacaktır. Buradan hareketle; 1988 yılında bir önceki yıla göre %18'lik artış, seçim öncesi verilen sözlerin yerine getirilmesi olarak yorumlanabilir.

Dönemin son seçim yılı olan 1991 seçimlerinde reel olarak %2,8'lik düşüş görülmektedir. Bu düşüşte, seçim kararının verildiği ay olan Eylül ayından önce pancar alım fiyatlarının açıklanması ve seçimin bu ayda gündem dışı olmasından kaynaklanmaktadır.

Dördüncü ürün olarak pamuk fiyatları 1981-1991 dönemi için değerlendirilecek olursa; 1983 seçim yılında pamuk fiyatlarında nominal olarak bir artış görülmesine rağmen reel olarak bu artışın desteklenmemesi, tam bir seçim ekonomisi görüntüsü vermekten uzaktır. Fakat, seçmenlerin mali illüzyon içerisinde olmalarından yararlanılmış olabilir.

1987 seçim yılında ise; pamuk alım fiyatlarında nominal olarak 298 TL/kg den 626,0 TL/kg ye artış görülmekte ve reel olarak da %59'luk artış gerçekleşmiştir. Bu artışın reel olarak da desteklenmesi seçim ekonomisini çağrıştırırsa da, 1987 erken seçim kararının Eylül ayında verildiği ve pamuk alım fiyatlarının ise Ağustos ayında açıklandığı dikkate alındığında, bu yönde bir yargıya varılması olası görülmemektedir.

Dönemin son seçim yılı olan 1991 seçimlerinde ise pamuk alım fiyatlarında 2268,0 TL/kg den 3561 TL/kg ye artış olurken; reel olarak %0,6'lık bir gerileme söz konusudur. Fiyatların reel olarak desteklenememesinde 1991 seçimlerinin de 1987 seçimleri gibi erken seçim olması etkili olmuş olabilir. Çünkü, pamuk alım fiyatlarının açıklandığı Ağustos ayında seçim kararı verilmemiş olduğundan, seçim ekonomisine yönelme normal olarak olmamıştır.

Son ürün olarak fındık alım fiyatlarını Tablo 10 kapsamında incelendiğinde; ilk olarak 1983 seçim yılında bir önceki yıla göre hem nominal hem de reel düşüş görülmektedir. Bu durum ve hükümetin niteliği dikkate alındığında bu yılda, fındık ürünü açısından seçim ekonomisine başvurulmadığı sonucu çıkarılabilir.

1987 seçim yılında ise, hem nominal hem de reel bazda artış görülmektedir. Reel olarak gerçekleşen artış %31,2 olmuştur. Fındık alım fiyatlarının açıklandığı Ağustos-Eylül ayında seçim kararının henüz verilmediği dikkate alındığında bu artışı da seçim ekonomisine yönelik değerlendirmek yanıltıcı olabilir.

Dönemin son seçim yılı olan 1991 seçim yılında da 1987 seçim yılında olduğu gibi, %3,0'lık reel artış görülmesine rağmen, seçim kararı verilmeden fındık alım fiyatı açıklandığından, bu artışın da seçim ekonomisine yönelik bir uygulama olarak yorumlanması söz konusu değildir.

Kısacası; 1981-1991 dönemi bu 5 ürün (buğday, tütün, şeker pancarı, pamuk, fındık) açısından genel olarak değerlendirildiğinde; 1983 yılı fındık alımı hariç, diğer

tüm seçim yıllarında nominal olarak artış görülmekte; sadece 1983, 1987 tütün alım fiyatlarında, 1987 pancar alım fiyatlarında, 1987 pamuk alım fiyatlarında, 1987 ve 1991 fındık alım fiyatlarında reel artışlar görülmüştür. 1987 ve 1991 yıllarındaki bu reel artışlarda seçim ekonomisi uygulamasına sözü edilen ürünler itibariyle başvurulmasında, destekleme fiyatlarının seçim kararının verilmesinden önce açıklanması yatmaktadır. Bununla birlikte; erken seçimlerin olduğu 1987 ve 1991 seçim yılları sonrasında özellikle buğday, tütün ve şeker pancarı fiyatlarında reel artışların olması, yeniden seçilmeye yönelik oy amaçlı vaatler olarak yorumlanabilir.

3.4. 1992-2000 DÖNEMİ (1995-1999 SEÇİMLERİ)

3.4.1. Siyasal Gelişmeler

20 Ekim 1991 genel seçimlerinden sonra DYP-SHP koalisyonunun kurulmasının ardından, 1992 yılında Anayasanın geçici maddesi yürürlükten kalkınca kapatılan partiler yeniden açılmış ve 17 Nisan 1993'te Özal'ın ölümü ile siyaset dengeleri değişmiştir (Alkan, 1998, 60). DYP genel başkanı ve Başbakan S. Demirel, Özal'ın yerine Cumhurbaşkanı seçilmiş ve Türkiye'nin 9. Cumhurbaşkanı olmuştur. Bu durum dolayısıyla boşalan DYP genel başkanlığı için yapılan olağanüstü kongrede, Tansu Çiller DYP genel başkanlığına seçilmiş ve SHP genel başkanı İnönü ile 49. Hükümetin protokolüne uygun olan yeni bir protokol daha imzalamış ve 1993'te 432 milletvekilinden 247'sinin desteği ile güvenoyu almıştır. Bu arada Çiller'in DYP genel başkanı seçilmesinden önce, Erdal İnönü SHP genel başkanlığına aday olmayacağını açıklamış ve yapılan seçimler sonucunda Murat Karayalçın SHP genel başkanı seçilmiş ve DYP-SHP koalisyonunun başbakan yardımcılığı görevine atanmıştır (Kongar, 2000, 263-264).

1994 yerel seçimleri sonrasında tabandan gelen birleşme çabaları Karayalçın ve Baykal arasında görüşmeleri başlatmış, tarafların parti liderliği konusunda anlaşmaya varamamaları sonucunda Hikmet Çetin geçici genel başkan seçilmiş ve 6 aylık Hikmet Çetin yönetiminden sonra Baykal, kurultayda genel başkanlığı kazanmıştır. Baykal, başbakan seçilmesinin ardından DYP lideri Çiller'in karşısına yeni taleplerle gelmiş ve Baykal'ın taleplerini kabul etmeyen Çiller hükümetin istifasını sunmuş ve ardından en büyük gruba sahip olması dolayısıyla hükümeti kurma görevi yine Çiller'e verilmiştir. Çiller, bu gelişme üzerine, 5 ekim 1995'te DYP'nin azınlık hükümetini kurmuştur.

Fakat bu II. Çiller Hükümeti de 30 Ekim 1995'te, DSP'nin işçilere ücret artış isteğinin kabul edilmemesi dolayısıyla DSP'nin desteğini çekmesi üzerine TBMM'den güvenoyu alamamış ve sona ermiştir. Bunun üzerine DYP, işçi ve memurlara zam yapılması ve hemen seçime gidilmesi koşullarını kabul ederek son DYP-CHP hükümetini 30 Ekim 1995'te kurmuştur (Kongar, 2000, 267). Böylece, 1995 yılının Eylül ayında erken seçim kararının alınmış olması dolayısıyla, 1994 krizi sonrasında DYP-SHP koalisyonu tarafından uygulanmasına başlanan IMF destekli istikrar programı ortadan kalkmış ve seçim ekonomisi, paketin olumlu sonuçlarını kısa sürede olumsuz bir şekilde etkilemiştir (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 2001, 4).

Erken seçim koşuluyla kurulan Çiller-Baykal koalisyonu 24 Aralık 1995'te genel seçimlere gitmiş ve seçim sonuçları hem iktidar hem de ana muhalefet partisi açısından olumsuz olmuştur (Kongar, 2000, 269). Buna göre; 1995 seçimlerinin galibi %21,4 oyla RP olmuş ve 158 milletvekili kazanmıştır. Diğer partiler ise sırasıyla ANAP %19,6 oy ve 132 milletvekili, DYP %19,2 oy 135 milletvekili, DSP %14,6 ve 76 milletvekili, CHP %10,7 ve 49 milletvekili çıkarmış, seçime katılan HADEP, İP, MHP, MP, YDH, YDP, YP gibi partiler baraja takılmıştır (Alkan, 1998, 61).

1995 seçimlerinde RP'nin birinci olmasıyla, Cumhurbaşkanı, hükümeti oluşturma görevini Erbakan'a vermiştir. Bu sırada, ANAP ve DYP arasında koalisyon kurma yönünde girişimler başlamış ve RP bir hükümet kuramayacağı gerekçesiyle görevi Cumhurbaşkanı'na iade etmiştir. Ardından, ikinci büyük partinin kim olduğu tartışmaları başlamış ve sonuçta Cumhurbaşkanı Demirel, görevi DYP liderine vermiştir. Fakat, DYP-ANAP arasındaki dönüşümlü başbakanlık konusundaki çıkan anlaşmazlık üzerine Çiller de hükümeti kuramamış ve görevi iade etmiştir. Ardından, Cumhurbaşkanı, Mesut Yılmazı hükümeti kurmakla görevlendirmiş ve sonunda dönüşümlü başbakanlık formülü ve ilk sıra Yılmaz'da olmak kaydıyla ANA-YOL adıyla anılan 53. Hükümet, DSP'nin de desteğiyle 6 Mart 1996'da kurulmuş ve 12 Mart 1996 günü hükümet Meclis'ten güven oyu almıştır (Kongar, 2000, 272-273).

Hükümetin güven oylamasında, DSP'nin çekimser kalma tutumu tartışma yaratmış ve Anayasa Mahkemesi RP'nin başvurusu üzerine ANA-YOL hükümetinin güvenoyunu iptal etmiş ve Yılmaz başkanlığındaki ANA-YOL hükümeti 6 Haziran 1996'da istifa etmiş ve yeni hükümeti kurma görevi tekrar Erbakan'a verilmiştir. Sonuçta, önce olduğu gibi, dönüşümlü başbakanlık formülü ile ilk sıra Erbakan'da

olmak üzere RP-DYP koalisyonu 28 Haziran 1996'da kurulmuş ve 8 Temmuz günü de güven oyu almıştır (Kongar, 2000, 274).

Çiller hakkındaki yolsuzluk iddiaları, RP'nin laik sistem konusundaki tutumu dolayısıyla 28 Şubat 1997'de MGK'nın bildirisi üzerine 28 Şubat olarak anılan süreç yaşanmış ve ayrıca DYP içindeki muhalefet dolayısıyla ortaklar erken seçim kararı almış ve Erbakan istifasını Cumhurbaşkanı'na vermiştir (Alkan, 1998, 61). Sonuçta, Yılmaz, Ecevit, Cindoruk ve Baykal ile anlaşmış, Ecevit ve Cindoruk'un doğrudan katılması ve Baykal'ın ise dışardan desteğiyle 30 Haziran 1997'de ANAP, DSP, DTP, BAĞIMSIZLAR arasında III. Yılmaz koalisyon hükümeti kurulmuş ve 12 Temmuz 1997'de hükümet güven oyu almıştır (Kongar, 2000, 293-294).

ANASOL-D Hükümeti sonradan gensoru ile düşürülmüş ve yeni hükümet arayışları çerçevesinde 11 Ocak 1999'da Ecevit'in azınlık hükümeti kurulmuş ve ülkeyi 18 Nisan 1999 seçimlerine götürmesi için desteklenmiştir. Bu gelişmeler ortamında, 18 Nisan 1999 seçimlerine Öcalan'ın yakalandığı ve milliyetçiliğin yükseldiği bir ortamda gidilmiş ve 1999 seçimleri sonrasında DSP %22 ile birinci parti olmuştur. Ardından MHP %18, FP %15,4, ANAP %13,2, DYP %12 civarında oy almış ve diğer partiler barajı aşamamıştır. Böylece 28 Mayıs 1999'da DSP, MHP ve ANAP arasında V. Ecevit Hükümeti kurulmuştur (Alkan, 1998, 61).

3.4.2. Ekonomideki Gelişmeler

1991 yılında gerçekleştirilen seçimler sonrasında yeni iktidar, KİT ürünlerine zam yaparak işe başlamış, ithalatta koruma oranlarında hızlı düşüşlere gidilmiş, reel ücret ve maaşlardaki artışlar ve yeni mali araçların getirdiği olanaklar ile iç talepte canlanma yaşanmıştır. Bununla birlikte, transfer ve cari harcamalardaki artışlara devam edilmesi dolayısıyla kamu açıkları artmış ve yükselen kamu açıklarına bağlı olarak artan iç faiz oranları, sıcak para girişini hızlandırmış ve Türk Lirası reel olarak aşırı değer kazanmıştır. Sonuçta yükselen kamu açıkları dış dengede de sorunlara yol açmış ve ithalattaki hızlı artış, ihracattaki düşüş nedeniyle 1994 yılında piyasalarda ciddi bir kriz doğmuştur (DPT, 1996, 4-5). Ekonomiyi bu kriz ortamından çıkarmak, kamu açıklarını azaltmak ve ekonomik istikrarı sürekli kılacak yapısal reformları başlatmak amacıyla 5 Nisan 1994'te istikrar tedbirleri uygulamaya konulmuştur. 5 Nisan 1994 kararları ile uygulamasına geçilen daraltıcı maliye politikaları, 1995 yılının ikinci yarısına kadar

sürdürülebilmiş, 1995 yılı sonunda alınan erken seçim kararı dolayısıyla yeniden genişleyici maliye politikası uygulamasına geçilmiştir. Bu çerçevede 1995 yılının ikinci yarısından itibaren kamu yatırımlarında hızlı artışlar yaşanmış ve bu durum 1997 yılına kadar devam etmiştir (Yıldırım ve Yıldırım, 2001, 14-15).

1995 seçimleri sonucunda ortaya çıkan politik istikrarsızlıklar, kamu açıklarını azaltma yönündeki girişimleri engellemiş ve kamu açıklarının borçlanma yöntemi ile finansmanına devam edilmiştir. Kamu açıklarını daraltmak amacıyla 1996 Temmuz ve Eylül aylarında kaynak paketleri açıklanmış ve bir sonuç çıkmamıştır (Yıldırım ve Yıldırım, 2001, 14-15).

1997 yılına gelindiğinde konsolide bütçe harcamalarının GSMH' ye oranı %27,7'ye çıkmış, faiz dışı harcamalarda belirgin artışlar ortaya çıkmıştır (Yıldırım ve Yıldırım, 2001, 15). Bir dizi sıkıntılı istikrar tedbirlerinden sonra, 1998 Temmuzunda hükümet, IMF'in öncülüğünde kapsamlı bir anti enflasyonist program başlatmıştır (Yeldan, 2001, 1-2). Fakat, 1999 yılı Mart ayında erken seçim kararının alınması, kamu harcamalarını artış yönünde teşvik etmiş, 1999 yılının ilk 6 ayında maliye politikasının gevşetilmesine yol açmıştır (Yıldırım ve Yıldırım, 2001, 15). Son olarak ise hükümet, Aralık 1999'da 2002'nin sonuna kadar enflasyonu tek rakamlı bir orana azaltmayı amaçlayan diğer bir anti enflasyonist programı benimsemiş ve programın başlamasından sadece 7 ay sonra Türkiye sert bir finansal krize Kasım 2000'de yakalanmış, 6 Milyar dolardan daha fazla kısa süreli sermaye yurt dışına çıkmış ve piyasalarda likidite sıkıntısı yaşanmıştır (Yeldan, 2001, 1-2).

3.4.3. Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi

1992-2000 döneminde gerçekleştirilen 1995 ve 1999 seçimlerinde seçim ekonomisi uygulamasının olup olmadığı yönündeki değerlendirmelere girmeden önce, daha önceden de yapıldığı gibi, mali yıl başlangıç tarihi ile seçimlerin yapıldığı ay arasındaki ilişkinin belirtilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda 1995 seçimlerine bakıldığında ve bu seçimin 24 Aralık 1995 tarihinde gerçekleştirildiği dikkate alındığında, mali yılın başlangıç tarihi ile seçim tarihi arasındaki yaklaşık bir yıllık sürenin olması, seçim ekonomisi uygulanması açısından yeterli bir sürenin göstergesidir. Fakat 1995 seçimlerinin erken seçim niteliği taşıması dolayısıyla bütçe harcamaları tespit edilirken seçimin ne oranda göz önünde bulundurulduğu konusundaki

belirsizlik, seçim ekonomisine başvurulma olasılığını etkilemektedir. Dönemin diğer seçimi olan 1999 seçimlerinin ise Nisan ayında gerçekleştirilmiş olması ve mali yıl başlangıç tarihi ile seçim tarihi arasındaki sürenin seçim ekonomisine başvurulması için yeterli bir süreyi ifade etmesi nedeniyle dikkate alınması gerekmektedir.

Bu şekilde durum tespiti yapıldıktan sonra, dönemin ilk seçimi olan 1995 seçimleri konsolide bütçe giderleri kapsamında aşağıdaki Tablo 11 kapsamında değerlendirilebilir.

Tablo 11: Borç Ödemeleri Hariç Konsolide Bütçe Başlangıç ve Kesin Harcamaları ile Konsolide Bütçe Harcamaları / GSMH Oranı (1992-2000)* (Trilyon TL)

		%		%	KBH/GSMH
Yıllar	Başlangıç Harcaması	Değişim	Kesin Harcama	Değişim	%
1992	15.631.436.567.164,18	—	17.266.791.044.776,12	—	20,42
1993	16.531.802.120.141,34	5,76	22.024.028.268.551,24	27,55	24,55
1994	13.892.978.195.308,12	-15,96	16.124.529.611.145,21	-26,79	23,04
24.12.1995,S	10.684.162.101.716,99	-23,10	16.250.937.760.980,65	0,78	21,95
1996	16.321.007.667.741,99	52,76	19.971.039.278.940,46	22,89	26,45
1997	17.805.274.868.934,15	9,09	25.843.074.663.884,92	29,40	27,39
1998	22.652.597.470.911,27	27,22	24.822.327.308.687,69	-3,95	29,18
18.04.1999,S	28.092.122.976.604,48	24,01	29.702.146.257.520,11	19,66	35,88
2000	29.448.300.249.946,76	4,83	29.438.982.727.894,28	-0,89	37,19

Kaynak: www.bumko.gov.tr ve www.muhasabat.gov.tr.

*Veriler, DİE Türkiye İstatistik Yıllığı 1993,1994,1995 ve www.tcmbf40.gov.tr 'den yararlanılarak, 1987=100 bazlı TEFE'ye göre deflate edilmiştir.

** Toplam transfer giderlerinden faiz ödemeleri çıkartılmıştır.

Dönemin ilk seçim yılı olan 1995 seçim yılında, konsolide bütçe kesin harcama rakamlarında %0,78 gibi küçük de olsa bir artış görülmektedir. Konsolide bütçe başlangıç harcamalarında ise %23,1'lik bir azalış görülmektedir. Başlangıç harcamalarındaki bu azalışa karşılık ,sonradan artı rakamlara ulaşılması 1995 seçiminin bir erken seçim olmasına rağmen seçim ekonomisine başvurulmuş olabileceği olasılığını vermektedir. Çünkü, 1994 kararları ile uygulanan daraltıcı maliye politikalarının etkisinin 1994 yılı başlangıç ve kesin harcama rakamlarına yansımaya ve hatta 1995 yılı başlangıç harcamalarına yansımaya rağmen, 1995 kesin harcama rakamları erken seçim kararının alınması dolayısıyla yükselişe geçmiş ve genişleyici politikanın etkisi ortaya çıkmıştır.

Seçim sonrası yıllar olan 1996 ve 1997 yıllarına bakıldığında ise hem başlangıç hem de kesin harcama rakamları olarak belirgin artışlar görülmektedir. 1996 kesin harcamalarında %22,9, 1997 kesin harcama rakamlarında ise %29,4'lük reel olarak önemli artışlar meydana gelmiştir. Seçim sonrası yıllarda meydana gelen bu artışlar, seçim öncesi vaatlerin yerine getirilmesi olarak değerlendirilebileceği gibi, siyasal gelişmeler kısmında da değinildiği gibi, 1995 seçimleri sonrasında oluşan politik istikrarsızlıklar dolayısıyla seçmen desteğini kazanmaya yönelik kısa vadeli çözümlere başvurulmasının sonuçları olarak değerlendirilebilir.

Dönemin son seçimi olan 1999 seçimleri konsolide bütçe başlangıç ve kesin harcamaları açısından Tablo 11 kapsamında değerlendirilecek olursa; bu yılda, konsolide bütçe başlangıç harcamalarında %24'lük, kesin harcama rakamlarında ise %19,7'lik artışların görülmesi, seçim ekonomisi uygulaması yapıldığı yönünde değerlendirilebilir. Ayrıca, mali yılın başlangıç tarihi ile seçimin yapıldığı ay olan Nisan ayı arasındaki süre de, seçim ekonomisi uygulaması için yeterli bir süredir. Burada önemli olan bir diğer nokta da, 1999 seçiminin de erken seçim olmasıdır. Seçimin erken seçim olması dolayısıyla, daha önceden de belirtildiği gibi, seçim kararının alınmasıyla birlikte maliye politikalarının gevşetilmesi sonucu, bu şekildeki artışlara gidilmiş olma olasılığı yüksektir. Diğer bir nokta ise, seçim ekonomisi uygulamasına giden hükümetin 1999 seçimlerini gerçekleştiren IV. Ecevit Azınlık hükümeti yerine, 1999 bütçesini hazırlayan III. Yılmaz koalisyonudur. Çünkü bu hükümet, 11 Ocak 1999'a kadar görev yapmıştır.

Seçim sonrası yıl olan 2000 yılında ise konsolide bütçe kesin harcamalarında görülen %0,9'luk düşüş, seçim öncesi popülist politikaların etkisini gidermeye yönelik harcamalardaki kısıntıya ve IMF ile yapılan stand-by anlaşmasının etkisine bağlanabilir.

1992-2000 dönemi için bir diğer değerlendirme ekonomik ayrıma göre konsolide bütçe harcamalarını inceleyerek yapılabilir. Bu açıdan konsolide bütçe harcamaları aşağıdaki Tablo 12'e göre değerlendirilecektir.

Tablo 12: Ekonomik Ayrıma Göre Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi (1992-2000)* (Trilyon TL)

Yıllar	Personel Giderleri	%	Yatırım Giderleri	%	Transfer Giderleri	%
1992	8.775.746.268.656,72	—	3.049.533.582.089,55	—	3.541.604.477.611,94	—
1993	9.982.979.976.442,87	13,76	3.390.164.899.882,21	11,17	6.534.452.296.819,79	84,51
1994	7.287.677.813.659,29	27,00	2.055.459.179.588,46	39,40	4.801.088.900.157,46	-26,53
24.12.1995,S	7.114.258.213.370,70	-2,38	1.457.797.217.150,06	29,10	5.649.864.820.869,96	17,68
1996	7.895.893.786.373,14	10,99	2.069.771.588.827,47	41,98	7.475.732.326.097,88	32,32
1997	9.281.566.611.897,33	17,55	2.865.916.610.330,36	38,47	10.493.788.082.968,83	40,37
1998	10.181.068.129.694,70	9,69	2.628.295.495.192,21	-8,29	8.549.577.082.500,47	-18,50
18.04.1999,S	11.823.364.391.659,92	16,13	2.641.857.067.836,24	0,52	11.369.550.751.882,90	32,98
2000	11.184.595.209.540,50	-5,40	2.774.202.804.335,40	5,00	11.405.768.950.559,80	0,32

Kaynak: www.muhasabat.gov.tr.

*Veriler, DİE Türkiye İstatistik Yıllığı 1993,1994,1995 ve www.tcmbf40.gov.tr'den yararlanılarak 1987=100 bazlı TEFE'ye göre deflate edilmiştir.

**Toplam transfer giderlerinden faiz ödemeleri çıkartılmıştır.

Konsolide bütçe harcamaları Tablo 12'ye göre değerlendirildiğinde; 1995 seçim yılında personel harcamalarında %2,4'lük, yatırım harcamalarında %29'luk azalış görülürken; transfer harcamalarında ise %17,7'lik reel bazda önemli bir artış görülmektedir. Bu şekildeki bir tablo, 1995 yılının sonuna doğru alınan erken seçim kararının personel ve yatırım harcamalarında önceden seçimin dikkate alınamamış olması dolayısıyla seçim ekonomisine yönelme fırsatı bulunamamış ve dönemin sonlarına doğru özellikle kısa vadeli seçmeni etkileyici olan transfer harcamalarına yönelmenin olduğu görüntüsü vermektedir. Ayrıca, seçim sonrası yıl olan 1996 yılına bakıldığında personel ve yatırım harcamalarındaki sırasıyla %11 ve %42'lik reel artışlar, 1995 seçimlerinde bu kalemlerde seçim ekonomisi uygulanma fırsatının olmadığını göstermektedir. Çünkü seçim yılı sonrasındaki bu artış, bu harcama kalemlerinde de seçim öncesi oy amaçlı vaatleri yerine getirmeye yönelik popülist politikalar olarak değerlendirilebilir.

Dönemin son seçim yılı olan 1999 seçimleri için Tablo 12 incelendiğinde; personel harcamalarında %16,1; yatırım harcamalarında %0,5 ve transfer harcamalarında %33 reel artışlar görülmektedir. Buradan hareketle; özellikle personel ve transfer harcamalarından oy amaçlı olarak yararlanıldığı sonucuna varılabilir. Ayrıca, seçim sonrası yıl olan 2000 yılında personel ve transfer harcamalarında bir önceki yıla göre reel olarak belirgin düşüşlerin görülmesi, seçim yılında uygulanmış bir seçim ekonomisinin olumsuz sonuçlarını gidermeye yönelik politikaların sayısal sonuçları olarak ifade edilebilir.

3.4.4. Tarımsal Destekleme Alım Fiyatlarının Gelişimi

1992-2000 dönemi içerisinde yapılan 1995 ve 1999 genel seçimlerinde seçim ekonomisi uygulamasının tarımsal destekleme alım fiyatları yönünden nasıl bir etkisi olduğunu aşağıdaki Tablo 13 kapsamında değerlendirirken, seçimin yapıldığı ay ile destekleme alım fiyatlarının açıklandığı ay arasındaki ilişkinin belirtilmesi önem taşımaktadır. Bu kapsamda; 1995 seçimleri Aralık, 1999 seçimleri ise Nisan ayında gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, 1995 ve 1999 seçimleri erken seçim niteliği taşıyan seçimlerdir ve 1995 erken seçim kararı Eylül, 1999 erken seçim kararı ise Mart ayında alınmıştır. Tarımsal destekleme alım fiyatlarının incelenen 5 ürün açısından açıklanma tarihlerine bakıldığında ise; buğday ve şeker pancarı alım fiyatlarının Haziran, tütün alım fiyatının Ocak-Şubat, pamuk ve fındık alım fiyatlarının ise Ağustos-Eylül aylarında açıklandığı bilinmektedir.

Tablo 13: Tarımsal Destekleme Alım Fiyatlarının Gelişimi (1992-2000)* (TL/KG)

Yıllar	Nominal Buğday Fiyatı	Reel Buğday Fiyatı	% Değişim	Nominal Tütün Fiyatı	Reel Tütün Fiyatı	% Değişim	Nominal Ş.Pancarlı Fiyatı	Reel Ş.Pancarlı Fiyatı	% Değişim
1992	1156,0	107,84	—	25715,0	2398,79	—	356,0	33,21	—
1993	1843,0	108,54	0,65	32615,0	1920,79	-19,93	556,0	32,74	-1,40
1994	3531,50	94,25	-13,16	53093,0	1416,98	-26,23	1032,0	27,54	-15,89
24.12.1995,S	7433,0	105,21	11,63	100963,0	1429,12	0,86	2750,0	38,93	41,33
1996	22093,0	179,07	70,20	188173,0	1525,12	6,72	4775,0	38,70	-0,57
1997	35141,0	157,33	-13,14	385621,0	1726,44	13,19	12128,0	54,30	40,29
1998	53564,0	140,88	-10,46	672048,0	1767,54	2,38	17709,0	46,58	-14,22
18.04.1999,S	84000,0	143,69	1,99	1400000,0	2394,80	37,49	27000,0	46,19	-0,84
2000	107100,0	120,04	-16,46	1750000,0	1961,47	-18,09	35797,0	40,12	-13,13

Kaynak: 1992-1998 arası veriler için DİE Tarımsal Göstergeler (1923-1998), Sayfa : 476-479,

1999-2000 arası veriler için www.sanayi.gov.tr.

*Veriler, DİE Türkiye İstatistik Yıllığı 1993,1994,1995 ve www.tcmbf40.gov.tr'den yararlanılarak 1987=100 bazlı TEFE'ye göre deflate edilmiştir.

Tablo 13'ün Devamı

Yıllar	Nominal Pamuk Fiyatı	Reel Pamuk Fiyatı	% Değişim	Nominal Fındık Fiyatı	Reel Fındık Fiyatı	% Değişim
1992	6029,0	562,41	—	9673,0	902,33	—
1993	9096,0	535,69	-4,75	19719,0	1161,31	28,7
1994	25427,0	678,61	26,68	56284,0	1502,15	29,35
24.12.1995,S	40440,0	572,42	-15,65	81800,0	1157,87	-22,92
1996	68142,0	552,32	-3,51	206248,0	1671,73	44,38
1997	138916,0	621,93	12,60	531435,0	2379,26	42,32
1998	180458,0	474,62	-23,69	772134,0	2030,78	-14,65
18.04.1999,S	230000,0	393,43	-17,11	1020000,0	1744,79	-14,08
2000	380000,0	425,92	8,26	1100000,0	1232,92	-29,34

Kaynak: 1992-1998 arası veriler için DİE Tarımsal Göstergeler (1923-1998), Sayfa : 477-480,

1999-2000 arası veriler için www.sanayi.gov.tr.

*Veriler, DİE Türkiye İstatistik Yıllığı 1993,1994,1995 ve www.tcmbf40.gov.tr'den yararlanılarak 1987=100 bazlı TEFE'ye göre deflate edilmiştir.

Bu şekilde tespitler yapıldıktan sonra, ilk ürün olan buğday destekleme alım fiyatlarının seçim yılları ile ilişkisinin ne yönde olduğu Tablo 13 kapsamında değerlendirilecek olursa; ilk olarak, 1995 seçimlerinde nominal buğday alım fiyatlarının

bir önceki yıldaki 3531,5 TL/kg den 7433 TL/kg ye yükseldiği görülmektedir. Aynı artış, reel olarak da gerçekleşmiş ve 1995 seçim yılında bir önceki yıla göre %11,6'lık reel artış yaşanmıştır. Ayrıca; 1995 erken genel seçimlerinin Aralık ayında yapıldığı ve erken seçim kararının Eylül ayında açıklandığı bilindiğinden ve buğday alım fiyatlarının ise seçim kararının gündemde olmadığı Haziran ayında yapıldığından, dönemin hükümeti buğday alım fiyatlarından oy amaçlı yararlanma yoluna gitme fırsatı bulamamıştır. Bununla birlikte; 1995 seçimleri sonrasında 1996 yılında nominal ve reel olarak buğday destekleme alım fiyatlarının aşırı yükselmesi (reel olarak %70,2 gibi), seçim yılında başvurulamamış bir uygulamaya, verilen vaatler çerçevesinde seçim sonrasında seçim ekonomisine yönelmenin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Dönemin son seçim yılı olan 1999 seçimlerine Tablo 13 kapsamında bakılacak olursa; buğday destekleme alım fiyatları nominal olarak 53564 TL/kg den 84000 TL/kg ye yükselirken; reel artış ise % -10,5 gibi bir rakamdan artıya geçerek %2,0 olmuştur. Buğday alım fiyatlarının Haziran ayında açıklandığı, 1999 seçimlerinin Nisan ayında yapıldığı ve erken seçim kararının ise Mart ayında alındığı dikkate alındığında, buğday alım fiyatlarının seçim kararının alınmasından sonra açıklanması nedeniyle, oy amaçlı olarak bu üründen yararlanılmış olma olasılığı yüksektir. Seçim sonrası yılda buğday alım fiyatlarının birden %16,5 gibi reel düşüş göstermesi, 1999 seçimlerinde buğday ürünü açısından seçim ekonomisine başvurulmuş olabileceğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

İkinci ürün olarak, tütün destekleme alım fiyatları Tablo 13 kapsamında değerlendirildiğinde; 1995 seçim yılında tütün destekleme alım fiyatlarında nominal ve reel olarak artışlar görülmektedir. 1995 seçim yılında tütün destekleme alım fiyatlarında %26,2'lik düşüşten %0,9'luk artışa geçilmesi 1999 seçimlerinde bu üründen oy amaçlı yararlanıldığı yönünde değerlendirilebilir.

Son seçim olan 1999 seçim yılında, tütün destekleme alım fiyatlarında bir önceki yıla göre %37,5'lik artış yaşanmıştır. Fakat tütün alım fiyatlarının açıklandığı Ocak-Şubat aylarında erken seçim kararı henüz verilmediğinden, bu reel artışı da tam olarak seçim ekonomisine yönelik bir artış olarak değerlendirmek yanıltıcı olabilir. Fakat yine de ilerideki seçimler için bir araç olarak kullanılması olanağından da yararlanılmış olabilir.

Üçüncü ürün olarak şeker pancarı destekleme alım fiyatları 1992-2000 dönemi seçimleri için Tablo 13 kapsamında değerlendirildiğinde; ilk olarak 1995 seçimlerinde, bir önceki yıla göre %41,3'lük reel bir artış yaşanmış olması bir seçim ekonomisi uygulamasını çağırırsa da, 1995 erken genel seçimlerinin Aralık ayında yapıldığı ve kararının ise Eylül ayında açıklandığı dikkate alındığında, şeker pancarı fiyatlarının açıklanmasından sonra seçimin gündeme gelmesi dolayısıyla bu reel artışı, seçim ekonomisine başvurulduğu şeklinde yorumlamak yanıltıcı olabilir.

Dönemin son seçim yılı olan 1999'da ise, şeker pancarı destekleme alım fiyatlarında %0,8'lik reel azalışın görülmesi, erken seçim gündemde olmadan bütün fiyatlarının açıklanmış olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Dördüncü ürün olarak pamuk destekleme alım fiyatları Tablo 13 çerçevesinde değerlendirildiğinde; 1995 seçim yılında nominal pamuk fiyatlarında 25427 TL/kg den 40440 TL/kg ye artış olurken, reel olarak ise %15,6'lık bir azalış gerçekleşmiştir. Pamuk destekleme alım fiyatlarının Ağustos-Eylül ayında açıklanıyor olması ve 1995 seçimlerinin Aralık ayında yapılması, seçim ekonomine yönelmek için uygun görülse de, 1995 erken seçim kararının Eylül ayında alınması dolayısıyla bu ürüne yönelik seçim ekonomisine başvurulamadığı yönünde değerlendirilebilir.

1999 seçimlerinde de aynı şekilde reel pamuk fiyatlarında %17,1'lik düşüş görülmesi, pamuk ürününden seçim ekonomisine yönelik yararlanılmadığı yönünde değerlendirilebilir. Bunda, 1999 seçimlerinin yapıldığı Nisan ayından yaklaşık 4-5 ay sonra pamuk destekleme alım fiyatlarının açıklanmış olmasının etkisi büyüktür. Seçim sonrası %8,3'lük reel artış yaşanması ise, seçim öncesi verilen vaatlerin realize edilmiş olduğu yönünde değerlendirilebilir.

Son ürün olan fındık destekleme alım fiyatları seçim ekonomisi kapsamında değerlendirildiğinde; 1995 seçim yılında Tablo 13'e göre, fındık alım fiyatlarında nominal ve reel düşüş yaşanmıştır. Reel düşüş yaklaşık olarak %23'tür. Erken seçim kararının verildiği Eylül ayı ve fındık fiyatlarının açıklandığı Ağustos-Eylül ayının seçim ekonomisi uygulamasına gidilmesi için uygun olmasına rağmen, bu şekilde düşüşün olması, fındık alım fiyatlarından seçim ekonomisine yönelik yararlanılmadığı yönünde değerlendirilebilir. Bu düşüşte, 1994 istikrar tedbirlerinin etkisinin olmuş olma olasılığı yüksektir. Çünkü, 1995 yılının ikinci yarısından itibaren alınan erken seçim

kararının etkisi ile bu tedbirler bozulmuştur. Seçim sonrası yıla baktığımızda bu durumun etkisi daha net bir şekilde görülmektedir. Çünkü, 1996 yılında destekleme alım fiyatları %44,4 gibi reel bazda çok yüksek bir artış göstermektedir.

Dönemin son seçim yılı olan 1999 yılında da aynı şekilde, %14,1'lik reel düşüş görülmektedir. Mart ayında alınan erken seçim kararına karşılık, fındık destekleme alım fiyatlarının Ağustos-Eylül ayına açıklanıyor olmasının seçime yönelik iyi bir fırsat olarak değerlendirme olanağına rağmen bu düşüşün görülmesi, bu seçim yılında fındık ürünü açısından seçim ekonomisinin uygulanmadığı şeklinde değerlendirilebilir.

4. BÖLÜM

TÜRKİYE UYGULAMASI (1950-2000)

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Politik ekonomi literatürü, iktisadın son yıllardaki en etkili sahalarından biri olarak değerlendirilmektedir. Literatürün temelinde, iktisadın tek başına iktisadi olaylar ile politika tercihleri arasındaki karmaşıklığı tam olarak açıklayamayacağı düşüncesi yatmaktadır. Bu çerçevede; siyaset bilimi kapsamındaki konuların ekonomik yöntemler yardımıyla analiz edildiği çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiş ve politik aktörler olarak ifade edilen seçmenler ile hükümetlerin belirli koşullar altında fayda maksimizasyonuna ulaşmayı amaçladıkları açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu çerçevede seçim ekonomisi olgusuna karşılık gelen Politik Konjonktür Teorileri'nin geliştirilmesi ile ekonomide gözlenen devresel dalgalanmaların, hükümetlerin seçim kazanma amaçlarına yönelik olarak izledikleri bilinçli politikaların sonucu olup olmadığı sorusuna yanıt verilmeye çalışılmıştır. Bu şekilde bir seçim ekonomisi olgusunun olup olmadığı, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde seçmenlerin en fazla duyarlı oldukları makro ekonomik göstergeler ele alınarak test edilmiştir.

Türkiye'de hükümetlerin Politik Konjonktür Teorileri'nin öngörülerine uygun biçimde seçim öncesinde genişletici makro ekonomik politikalar izleme eğilimlerine ilişkin gözlemler, teorik literatürde politik devresel dalgalanmalar kavramına karşılık gelen seçim ekonomisi olgusunun iktisadi yaşamın bir parçası olması sonucunu yaratmış ve Politik Konjonktür Teorileri (seçim ekonomisinin) olup olmadığı test edilmeye çalışılmıştır.

Bu çerçevede bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'de 1950-2000 arasında görev yapmış hükümetlerin, seçim ekonomisi uygulamasına konsolide bütçe harcamaları açısından yönelip yönelmediklerinin test edilmesidir.

4.2. METODOLOJİ VE MODEL BELİRLEME

Yapılan analiz ile ilgili olarak, denklemin parametrelerinin tahminini yapmadan ve sonuçlarını test etmeden önce analizin yöntemi üzerinde durulması ve izlenecek olan

araştırma stratejisinin belirlenmesi gerekmektedir. Analizde izlenen yöntem şöylece özetlenebilir : İlk aşamada, değişkenler arasındaki ilişki belirlenmiş yani model tanımlanmış başka bir deyişle hipotez formüle edilmiştir. Modelin bağımlı yada açıklayıcı değişkenlerinin, modelin matematiksel biçiminin (denklem sayısı, bu denklemlerin lineer ve logaritmik biçimleri v.b.) belirlenmesi bu aşamada gerçekleşmiştir.

Model belirlendikten yada hipotez formüle edildikten sonra uygun ekonometrik tekniklerle modelin parametrelerinin tahmini ikinci aşamayı oluşturmaktadır. Model bir kez tahmin edildikten sonra parametre tahminlerinin teorik olarak anlamlı ve istatistiksel olarak tahmin edici olup olmadığı araştırılmıştır.

Buna göre, önce değişkenler belirlenmiş daha sonra değişkenlerin her biri için elde edilen veriler kullanılarak yapılacak tahminde en uygun tahmin yöntemi araştırılmış ve bunun sonucunda da “Eviews – 3.0 version” paket programı kullanılarak model tahmini gerçekleştirilmiştir.

Tahmin aşamasına başlamadan önce; durağan olmayan serilerin yanlış sonuçlar verebilecekleri bilindiğinden, analize başlamadan önce, serilerin durağan olup olmadıklarını test edebilmek amacıyla Augmented-Dickey Fuller (ADF) testi yapılmıştır. ADF testi sonucunda konsolide bütçe harcama ve gelir serilerinin durağan olmadıkları görülmüş ve bu serileri durağan hale getirmek amacıyla 1. derece fark alma işlemi yapılmış ve seriler durağan hale getirilmiştir.⁴

Tahmin edilen modellerin değerlendirilmesinde ve iyi bir model seçiminde geleneksel “t” ve “F” ile otokorelasyon sınamalarında kullanılan Durbin Watson(DW) istatistiklerinden yararlanılmıştır. Açıklayıcı değişkenlerin bir bütün olarak bağımlı değişkeni açıklamakta anlamlı olup olmadıklarını sınamakta kullanılan F istatistiği ilk bakılan istatistik olmuştur. Bu sınamadan geçirilmeyen bir denklemin artık tek tek katsayılarını sınamak anlamsızdır. F sınamasından geçen denklemlerdeki her bir katsayı için t istatistiklerine bakılmıştır. DW istatistiği ise otokorelasyon sınamalarında kullanılmış ancak bağımlı değişkenin gecikmeli halinin bağımsız değişken olarak

⁴ ADF test sonuçları EK-3 ve EK-4’te verilmiştir. (Durağan hale geldikten sonraki test sonuçları)

regresyona girmesinden dolayı hata terimleri arasında otokorelasyon testi için DW testini kullanamayacağımızdan, Durbin-h istatistiğinden yararlanılmıştır.⁵

Ayrıca, R^2 'nin yüksekliği ayrı ve vazgeçilmez bir üstünlük ölçüsü olacağından R^2 ölçülmüştür.

Bu amaçla; Türkiye’de konsolide bütçe harcamasının 1950-2000 döneminde seçim ekonomisine yönelik kullanılıp kullanılmadığını, dolayısıyla konsolide bütçe harcaması seçim ilişkisini araştırırken; Mc Callum’un (1978) uyguladığı otoregressif süreç kullanılmıştır. Otoregressif sürecin kullanılmasında, cari dönemin harcamalarında o dönemin ve bir önceki yılın harcamalarının da etkili olabileceğinden hareketle gecikmeli harcamalar dikkate alınmıştır. Buna göre; tahmin edilecek model şöyle olacaktır.

$$G_t = \alpha + \sum_{i=1}^n \beta_i G_{t-i} + \delta BI_t + \eta E_t + \varepsilon_t$$

Burada; t ve i indeksleri zamanı; G_t , borç ödemeleri hariç konsolide bütçe harcamasının logaritması alınmış değerini; BI_t konsolide bütçe gelirlerini; E_t , kukla değişkeni göstermektedir. “Kukla” adı verilen bu değişkenler araştırmada seçimlerin konsolide bütçe harcamalarını etkileyip etkilemediğinin sınanmasında kullanılmıştır. Zaten; bu tez’in ana amacı da, modeldeki seçim için seçilen kukla değişkenlerin katsayısının tespit edilmesidir. Bu nedenle, politika değişkeni olan konsolide bütçe harcaması üzerinde, seçimlerin seçim yılında, seçim öncesinde ve seçim sonrasındaki etkileri E_t , E_{t-1} ve E_{t+1} olmak üzere üç alternatif türde kukla değişken kullanılarak incelendi. Burada E_t , seçim yılında 1, diğer yıllarda 0; E_{t-1} genel seçimlerden 1 yıl öncesinde 1 diğer yıllarda 0 ; ve E_{t+1} genel seçimlerden 1 yıl sonrası için 1, diğer yıllarda 0 değerini alacak şekilde oluşturuldu.

⁵ Durbin-h testinde, önemlilik düzeyi α ’nın belirlenmesi $1/2 (1-\alpha)$ yoluyla Z_0 değeri standart normal dağılım tablosundan bulunmaktadır. Daha sonra, gecikmeli değişken katsayısının tahmin edilen varyansı bulunduktan ve DW-d istatistiği yapıldıktan sonra h formülündeki yerlerine konularak h istatistiği bulunur. $|h| < Z_0$ ise otokorelasyon olmadığına; $|h| > Z_0$ ise pozitif otokorelasyona; $|h| < -Z_0$ ise negatif otokorelasyona karar verilir.

Kısacası; yukarıdaki denklemde G_t 'deki değişiklikleri G_t 'nin bir önceki yıldaki değerlerine, konsolide bütçe gelirlerine ve seçim yılı, seçim öncesi ve seçim sonrası durumlarına göre açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede regresyon analizi, 1950-2000.dönemi için Klasik En Küçük Kareler (K.E.K.K) tahmin yöntemi ile yapılmış ve yıllık veriler kullanılmıştır.

4.3. ANALİZİN VERİ KAYNAKLARI VE DEĞİŞKENLER

Bu çalışmanın veri kaynaklarının büyük çoğunluğunu Kesin Hesap Kanunları, Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924 – 1995) ve internet ortamında yayınlanan www.muhasabat.gov.tr sitesindeki verilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.⁶ 1950-2000 dönemindeki seçimlerin hangi tarihlerde gerçekleştirildiğinin tespitinde www.tbmm.gov.tr internet adresinden yararlanılmıştır.

Bu çalışmada 1950 – 2000 dönemi kapsanmış ve yıllık veriler kullanılmıştır.⁷ Analizde kullanılan değişkenler aşağıdaki gibi kullanılmıştır⁸ :

G : Borç ödemeleri hariç konsolide bütçe harcamaları : Faiz dışı harcamalar, hükümetin toplam konsolide bütçe harcamalarından faiz ödemelerinin çıkartılması yolu ile elde edilmiştir. Böylece; hükümetlerin gerçek harcaması ortaya çıkartılmaktadır.

G_{t-1} : Borç ödemeleri hariç konsolide bütçe harcamalarının 1 yıl önceki değerleri

BI : Konsolide Bütçe Gelirleri

E_t : Seçimlerin, genel seçimin yapıldığı yılda konsolide bütçe harcamaları üzerindeki etkisini gösteren kukla değişken

E_{t-1} : Seçimlerin, genel seçimden 1 yıl öncesinde konsolide bütçe harcamaları üzerindeki etkisini gösteren kukla değişken

⁶ EK-5 ve EK-6'da veri kaynakları ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

⁷ Yıllık verilerin mi yoksa 3'er aylık verilerin mi yada aylık verilerin mi daha uygun olduğu önemli bir sorundur. Hem aylık ve 3'er aylık verileri elde etmenin güçlüğü hem de kamu harcamalarına ilişkin karar alma süresi dikkate alındığında yıllık verileri kullanmanın daha doğru olacağı kararlaştırılmıştır.

⁸ Analizde kamu harcamaları ve gelirlerine ilişkin değerlerin logaritması alınmış değerleri kullanılmıştır.

Ep_t : Seçimlerin, genel seçimlerden 1 yıl sonrasında konsolide bütçe harcamaları üzerindeki etkisini gösteren kukla değişken

Ayrıca; konsolide bütçe harcama ve gelir verilerinin 1950-2000 dönemi içerisinde hangi yılda zirve ve dip yaptıklarını tespit amacıyla tanımlayıcı istatistikler (descriptive statistics) tespit edilmiştir.⁹

4.4. AMPİRİK SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Bu kısımda, genel seçimlerin konsolide bütçe harcamaları üzerinde 1950-2000 dönemindeki etkisi; kullanılan kukla değişkene bağlı olarak seçim yılı etkileri, seçim öncesi etkiler ve seçim sonrası etkiler alt başlıkları çerçevesinde analiz edilmeye çalışılacaktır.

4.4.1. Seçim Döneminde Konsolide Bütçe Harcamaları Üzerinde Seçimlerin Etkileri

Tablo-14'de konsolide bütçe harcamaları yönünden seçim yılı etkilerinin regresyon sonuçları verilmiştir.

TABLO-14: Seçim Döneminde Konsolide Bütçe Harcamaları Üzerinde Seçimlerin Etkileri

Bağımlı Değişken: G				
Yöntem: En Küçük Kareler				
Sample (adjusted): 1951-2000				
Gözlem Sayısı: 50 son noktalar uyarlandıktan sonra				
Variable	Coefficient	Std.Error	t-Statistic	Prob.
G t-1	0.097850	0.070025	1.397366	0.1690
BI	0.846105	0.067995	12.44367***	0.0000
Et	0.031849	0.012879	2.472944***	0.0172
R-Kare	0.869672	Mean dependent var		0.143120
Uyarlanmış R-Kare	0.861172	S.D.dependent var		0.099215
Prob (F-Statistic)	0.000000	Durbin-Watson stat		2,651738
F-Statistic	102.3186***	Durbin-h testi		-2.684

*** %1 önemlilik düzeyinde anlamlı

** %5 önemlilik düzeyinde anlamlı

* %10 önemlilik düzeyinde anlamlı

⁹ EK-7 ve EK-8'de tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Tablo-14'deki denklemlerin genel bir değerlendirmesini yaparsak, varılan sonuçlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir :

Yapılan işlemin anlamlı olup olmadığına karar vermek için ilk olarak R^2 'ye bakılmıştır. R^2 'nin 0.87 gibi yüksek bir değerde çıkması, değişkenin tahmin değerlerinin orijinal değerlere yakın dolayısıyla da tahmin yönteminin anlamlı olduğunu göstermektedir.

İkinci önemli husus olarak, F-istatistiğine bakıldığında denklemin 0.01 düzeyinde F sınamasında anlamlı sonuç verdiği görülmektedir. Bu nedenle, ilişkinin bütününe reddetmek için bir neden yoktur. Dolayısıyla, tahmin edilmiş regresyonun bütün olarak anlamlılığının bir ölçüsü olan F sınamasının oldukça yüksek bir düzeyde anlamlı sonuç vermiş olması, aynı zamanda R^2 'nin anlamlılığının da bir ölçüsü olmuştur.

Üçüncü olarak, t istatistiğine karşılık gelen Prob değerine (P-değeri) bakıldığında, konsolide bütçe gelirlerinin ve seçim yılını gösteren kukla değişkenin P değerlerinin %1 ve %5 önemlilik düzeylerinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Tablo'da, tezin amacını oluşturması dolayısıyla incelenmesi gereken nokta kukla değişkenin katsayısının ve P değerinin, konsolide bütçe harcamalarının seçim yıllarında seçim ekonomisine yönelik kullanılıp kullanılmadığını tespit etmektir. Bu amaçla; kukla değişken olan E_t 'nin katsayısına bakıldığında, katsayının pozitif işaretli olması ve dolayısıyla konsolide bütçe harcamalarının seçim yılında artmış olmasını göstermesi açısından önemlidir. Burada, E_t 'nin katsayısı olan η 'ye baktığımızda yaklaşık olarak %3.2 gibi bir değer aldığı görülmektedir. İlk bakışta düşük bir oranda harcama artışı şeklinde olduğu şeklinde algılansa bile, konsolide bütçe harcama verimizin borç ödemeleri haricindeki harcamaları göstermesi açısından anlamlı bir artış olarak değerlendirilebilir. Bu noktada diğer bir önemli husus da, konsolide bütçe harcamalarındaki bu artışın istatistiksel bakımdan anlamlı bir artış olup olmadığının değerlendirilmesidir. Bu çerçevede E_t 'nin t-istatistiğine Tablo-14'de bakıldığında 2.47 değerini aldığı görülmektedir. Bu durum, konsolide bütçe harcamalarının seçim yılında istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde arttığını ve dolayısıyla, seçim yılında konsolide bütçe harcamalarının politik amaçlı olarak kullanıldığını göstermektedir.

Test sonuçlarının analizi ile ilgili bir diğer önemli nokta Durbin-Watson (DW) istatistiği ile ilgilidir. Çünkü, zaman serisi verilerle analiz yapıldığında birbirini takip eden gözlem değerlerine ait hata paylarının her hangi bir şekilde birbirine bağlı olması sıkça ortaya çıkan bir durumdur. Bu durumun ortaya çıkmasına yol açan faktörlerden biri bağımlı değişkende ölçme hatasının ortaya çıkmasıdır. Bir diğer faktör, göreceli olarak önemsiz bazı açıklayıcı değişkenlerin ilişkiye dahil edilmemiş olmasıdır. Bu çerçevede Tablo-14'deki DW değerine baktığımızda %5 önemlilik düzeyinde 2.65 gibi bir değer aldığı görülmektedir. DW değerinin aldığı bu değer, otokorelasyon olmadığını bir göstergesidir. Dolayısıyla, modelde bir spesifikasyon hatası (yada hataları) olmadığını göstermesi açısından olumlu bir sonuç olarak değerlendirilir.

Modelin değerlendirilmesi ile ilgili olarak üzerinde durulması gereken bir nokta da Durbin-h testi sonucudur. Her ne kadar DW değeri analiz edilmiş olsa da, modelde, açıklanan değişkenin gecikmeli halinin açıklayıcı değişken şeklinde bulunması dolayısıyla, otokorelasyon testi için Durbin-h testinin uygulanması daha anlamlı olacaktır. Bu çerçevede, Tablo-14'deki Durbin-h değerine bakıldığında, -2.684 değerini aldığı görülmektedir. Durbin-h değerinin Z_0 'dan küçük olması beklendiğinden ve $-2.684 < 1.96$ olduğundan otokorelasyon olmadığına karar verilir. Bu durum da model ile ilgili tatminkar bir sonuçtur.

Özetle; R^2 , t oranları, F oranı, DW istatistiği ve Durbin-h testi bulgularının olumlu sonuçlar vermesi, yukarıda da belirtildiği gibi, modelimizin iyi bir model olduğu, dolayısıyla da bulguların tatmin edici olduğu söylenebilir. Bu itibarla; 1950-2000 döneminin analiz edildiği bu modelde, test sonuçları, konsolide bütçe harcamalarının seçim yıllarında artış gösterdiği ve bu harcamalardan politik amaçlı olarak yararlanıldığı yönünde sonuçlar vermektedir.

4.4.2. Seçim Öncesi Dönemdeki Konsolide Bütçe Harcamaları Üzerinde Seçim Etkileri

Tablo-15'de konsolide bütçe harcamaları yönünden seçim öncesi yılın etkilerinin regresyon sonuçları verilmiştir.

Tablo-15 : Seçim Öncesi Dönemdeki Konsolide Bütçe Harcamaları Üzerinde Seçim Etkileri

Bağımlı Değişken: G				
Yöntem: En Küçük Kareler				
Sample (adjusted): 1951-2000				
Gözlem Sayısı: 50 son noktalar uyarlandıktan sonra				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
G t-1	0.126525	0.075299	1,680303	0.0997
BI	0.792210	0.075771	10.45525***	0.0000
Et	0.033698	0.014174	-2,377431**	0.0216
R-Kare	0.868503	Mean dependent var		0.143120
Uyarlanmış R-Kare	0.859927	S.D.dependent var		0.099215
Prob (F-Statistic)	0.000000	Durbin-Watson stat		2,606493
F-Statistic	101.2727***	Durbin-h testi		-2.562

*** % 1 önemlilik düzeyinde anlamlı

** %5 önemlilik düzeyinde anlamlı

* %10 önemlilik düzeyinde anlamlı

Tablo15'in incelenmesinden şu sonuçlar çıkartılabilir: İlk olarak R^2 'ye bakılmış ve % 87 gibi yüksek bir değer çıktığı görülmüştür. R^2 'nin % 87 olması, daha önceden de belirtildiği gibi, tahmin yönteminin anlamlı ve güvenilir olduğunu göstermektedir. Ayrıca, denklem F testinden geçmiş ve anlamlı sonuç vermiştir.

Tablo-15'den de görüldüğü gibi, seçimlerin kamu harcamaları üzerindeki etkisini gösteren Et_t değişkeninin katsayısı pozitif çıkmış ve yaklaşık %3.4'lük bir artışı göstermektedir. Ayrıca, yapılan t testi sonucuna göre, Et_t değişkeni fonksiyona anlamlı olarak girmiştir. Çünkü, t istatistiği değeri, yaklaşık olarak -2.38'dir. Bu şekildeki ampirik sonuç, konsolide bütçe harcamalarının (borç ödemeleri hariç) tahmin edilen katsayısının seçimler öncesinde istatistiksel olarak anlamlı bir artış gösterdiğini (% 5 anlamlılık düzeyinde) göstermektedir.

Durbin Watson (DW) istatistiğine bakıldığında, 2.60 sonucu bulunmuştur. Bu şekildeki ampirik sonuç, DW değerinin 2 civarında çıkmış olması dolayısıyla, otokorelasyonun olmadığını göstermekte ve analizimizin desteklenmesi açısından olumlu bir sonuçtur.

Durbin-h testi sonucuna bakıldığında, h değeri -2.562 bulunmuştur ve bu değer % 5 önemlilik düzeyinde Z tablosundan bulunan 1.96 değerinden küçük olduğundan, otokorelasyon olmadığı sonucuna ulaşılır.

Kısacası; tüm bu analiz sonuçları birlikte değerlendirildiğinde; seçimlerden 1 yıl öncesinde konsolide bütçe harcamalarının siyasal rekabetçi ortamdan etkilendiği ve seçim ekonomisine yönelik olarak kullanıldığı sonucuna ulaşılabilir.

4.4.3. Seçim Sonrası Dönemdeki Konsolide Bütçe Harcamaları Üzerinde Seçim Etkileri

Tablo-16'da genel seçimden 1 yıl sonrasının 1, diğer yılların 0 olarak alındığı seçim kukla değişkeninin olduğu regresyon sonuçları görülmektedir.

Tablo-16 : Seçim Sonrası Dönemdeki Konsolide Bütçe Harcamaları Üzerinde Seçim Etkileri

Bağımlı Değişken: G				
Yöntem: En Küçük Kareler				
Sample (adjusted): 1951-2000				
Gözlem Sayısı: 50 son noktalar uyarlandıktan sonra				
Variable	Coefficient	Std.Error	t-Statistic	Prob.
G t-1	0.049429	0.070210	0.704020	0.4850
BI	0.869217	0.070662	12.30106***	0.0000
Ep t	-0.013274	0.012578	-1,05531	0.2968
R-Kare	0.855836	Mean dependent var		0.143120
Uyarlanmış R-Kare	0.846434	S.D.dependent var		0.099215
Prob (F-Statistic)	0.000000	Durbin-Watson stat		2,676867
F-Statistic	91.02698***	Durbin-h testi		-2.787

*** % 1 önemlilik düzeyinde anlamlı

** %5 önemlilik düzeyinde anlamlı

* %10 önemlilik düzeyinde anlamlı

Tablo analiz edildiğinde, aşağıdaki sonuçlar çıkarılabilir:

Her şeyden önce, R^2 'nin yaklaşık % 86 çıkması, testin güvenilirliği açısından olumlu karşılanmaktadır.

Tablodaki F istatistiği sonucuna bakıldığında %1 anlamlılık düzeyinde olumlu sonuç vermiş olması dolayısıyla, kurulan ilişkinin bütününe reddedilmesini gerektirmeyen bir sonuç çıktığından, analiz açısından olumlu bir değer taşımaktadır.

Bu tez çalışmasının ana amacını oluşturan seçim ile ilgili katsayı ve t istatistiği değerlendirilecek olursa; diğer 2 tablodan farklı olarak hem kukla değişkenin katsayısı -% 1 gibi düşük çıkmış ve t istatistiği de istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır. Özellikle katsayının eksi değer taşıması yani seçimlerden 1 yıl sonrasında konsolide bütçe harcamasında yaklaşık %1'lik düşüş olduğunu göstermesi beklenen bir sonuçtur. Birinci bölümde Geleneksel ve Oportunistik Politik Konjonktür Teorileri alt başlığı altında belirtildiği gibi, bir seçim sonrasında hükümetler seçim öncesi ve seçim yılındaki oy amaçlı politikaları ile arttırdıkları harcamalar dolayısıyla seçim sonrasında yaşanan olumsuzlukları gidermeye yönelik olarak harcamaları azaltmaya giderler. Bunun doğal sonucu olarak seçim değişkeni katsayısının eksi değerde çıkmış olması bu savı destekler niteliktedir.

Analiz sonuçlarıyla ilgili olarak diğer önemli bulgular olarak DW ve h testi sonuçlarına bakıldığında; DW değerinin 2.67 çıkmış olması otokorelasyonun olmadığını göstermesi açısından olumludur. Ayrıca, h-değerinin -2.787 çıkmış olması da otokorelasyonun olmadığını göstermesi açısından olumlu bir sonucu yansıtmaktadır.

Özetle; seçimlerden 1 yıl sonra zaten konsolide bütçe harcamalarında bir düşüş olmasının beklenmesi dolayısıyla, ortaya çıkan analiz sonucu, bu durumu destekler nitelikte çıkmıştır. Dolayısıyla; seçim ekonomisi boyutunda, madalyonun öteki yüzünü göstermesi açısından analizin olumlu sonuç verdiğini söylemek olasıdır.

SONUÇ

Bu çalışmada, Türkiye’de 1950-2000 döneminde yapılan genel milletvekilliği seçimleri sonucu tek başına yada koalisyon hükümetleri şeklinde iktidara gelen partilerce konsolide bütçe harcamalarının seçim ekonomisine yönelik olarak kullanılıp kullanılmadığı seçim yılı, seçim öncesi ve seçim sonrası durumlara bağlı olarak istatistiksel ve ekonometrik analizler yapılarak analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu çerçevede ilk olarak, çalışmanın kavramsal boyutu ilk iki bölümde verildikten sonra, üçüncü bölümde istatistiksel analiz, dördüncü ve son bölümde ise ekonometrik analiz yapılmak suretiyle tez desteklenmiştir.

İstatistiksel analizin yapıldığı üçüncü bölümde, hem içinde bulunulan siyasi ve ekonomik ortam dikkate alınarak değerlendirilmiş hem de deflate edilmiş reel değerler dikkate alınmıştır. Bu kapsamda, hem genel olarak , hem de ekonomik ayrıma göre konsolide bütçe harcamalarının incelenmesi sonucunda, özellikle transfer harcamaları ve personel harcamalarında seçim yılı, seçim öncesi ve sonrası açılarından değerlendirildiğinde, seçim ekonomisine yönelik artışların olduğu görülmüştür. Diğer bir gösterge olarak incelenen tarımsal destekleme alım fiyatlarında ise, destekleme alım fiyatlarının genel seçimler öncesi açıklandığı durumlarda, tarımsal ürün fiyatlarında yüksek oranlı artışlar olduğu gözlenmiştir. Bu çerçevede bir bütün olarak değerlendirildiğinde, konsolide bütçe harcamalarına yönelik olarak yapılan istatistiksel analiz, 1950 – 2000 döneminde seçim ekonomisi uygulamasının olduğu yönünde sonuçlar göstermiştir.

Ekonometrik analizin yapıldığı dördüncü bölümde, 1950 – 2000 dönemi için Klasik En Küçük Kareler Yöntemi kullanılarak regresyon analizi yapılmış ve elde edilen test sonuçları değerlendirilmiştir. Test sonuçları incelendiğinde, Özellikle R^2 , F, DW ve Durbin-h testi sonuçları kurulan modeli destekler nitelikte olumlu sonuçlar vermişlerdir.

Modeldeki seçimle ilgili kukla değişken katsayısının özellikle seçim yılında ve seçim öncesi dönemde düşük de olsa artış göstermiş olması ve bu artışın da istatistiksel olarak anlamlı olması (% 5 önemlilik düzeyi), konsolide bütçe harcamalarından 1950-2000 döneminde seçim ekonomisine yönelik olarak yararlanıldığı şeklinde

değerlendirilebilir. Ayrıca seçim sonrası dönemde konsolide bütçe harcamalarındaki düşüş, seçim öncesi politik amaçlı artışların olumsuz olabilecek sonuçlarının giderilmeye çalışılmasını göstermesi açısından dikkate alınması gereken bir noktadır.

Kısacası; Türkiye’de iktidarda bulunan siyasi partiler, seçimi kazanmaya yönelik olarak seçim öncesinde ekonomide yapay iyileşmeler sağlayıcı genişletici, seçim sonrasında ise çeşitli istikrar tedbirleri adı altında daraltıcı politikalar uygulamışlardır. Bu şekildeki politikaların bir sonucu olarak seçim öncesi ve seçim yıllarında konsolide bütçe harcamaları arttırılmaya, seçim sonrasında ise yavaşlatılmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak; 1950-2000 dönemi konsolide bütçe harcamalarının hükümetlerin yeniden seçilmelerini sağlamaya yönelik olarak seçim ekonomisi amaçlı olarak arttırıldığı ve kısmen de olsa bu dönem içerisinde seçim ekonomisinin uygulandığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akad, Mehmet (1976), *Baskı Gruplarının Siyasal İktidarlarla İlişkileri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2138, Fakülte Matbaası.
- Akalın, Güneri (2000), *Kamu Ekonomisi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aktan, Coşkun Can (1994), *Çağdaş Liberal Düşünce'de Politik İktisat*, Ankara: Doğu Matbaası.
- Aktan, Coşkun Can (1997), "Siyasal yozlaşmanın önlenmesine yönelik çözüm önerileri", *Yeni Türkiye*, Sayı: 14, ss. 1059-1063.
- Aktan, Coşkun Can ve Dilek Dileyici (2001), "Kamu ekonomisinde karar alma ve oylama yöntemleri", *Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Dergisi*, Sayı:1, , Yıl: 1, ss. 86-114.
- Alesina, Alberto ve Guido Tabellini (1990), "A positive theory of fiscal deficits and government debt", *Review of Economic Studies*, Sayı: 57, ss. 403-414.
- Alesina, Alberto (1987), "Macroeconomic policy in a two party system as a repeated game", *Quarterly Journal of Economics*, 102, ss.651-667.
- Alesina, A., Gerald D. Cohen and Nouriel Roubini (1992), "Macroeconomic policy and elections in OECD democracies", *Economics and Politics*, Vol: 4, No: 1, ss.1-30.
- Alesina, Alberto and Nouriel Roubini (1992), "Political cycles in OECD democracies", *Review of Economic Studies*, 59, ss. 663-668.
- Alesina, A., N. Roubini, G. Cohen (1997), "Political cycles and the macroeconomy", internet yoluyla alınan dosya, internet adresi: www.equity.stern.nyu.edu/~nroubini/book.htm.
- Alkan, Mehmet O. (1998), "Osmanlı'dan günümüze Türkiye'de seçimlerin kısa tarihi", *Görüş Dergisi*, ss. 48-61.

Ataç, E., Beyhan Ataç, Tayfun Moğol (2001), “Ülkemizde kamu harcamalarının siyasi niteliği üzerine bir inceleme”, *XVI. Türkiye Maliye Sempozyumu*, 28-31 Mayıs 2001, Antalya, ss.41-68.

Ateş, Toktamış (1997), “Siyasette yozlaşma”, *Yeni Türkiye*, Sayı: 13, ss.83-90.

Atiyas, İzak (2001), “Ekonomiyi düzlüğe çıkarmayan siyaset”, *Görüş Dergisi*, Sayı: 47, ss. 72-74.

Atiyas, İzak ve Şerif Sayın (1997), *Siyasal Sorumluluk, Yönetmel Sorumluluk ve Bütçe Sistemi*, İstanbul: Tesev Yayınları.

Aydemir, Şevket (1969), *Menderes'in Dramı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bağdigen, Muhlis (1998), “Kamu harcamalarının artmasında bürokratların rolü”, internet yoluyla alınan dosya, internet adresi:
www.server.karaelmas.edu.tr/bilim/caycuma.

Barber, Michael P. (1983), *Public Administration* (Third Edition), London: MacDonald and Evans.

Berger, Helge and Ulrich Woitek (1997), “Searching for political business cycles in Germany”, internet yoluyla alınan dosya, internet adresi:
www.Irz-muenchen.de/~ces/hb_wpso4.htm.

Bianchi, Robert (1984), *Interst Group Political Development in Turkey*, New Jersey: Princeton University Pres.

Brown, C.V. ve P.M. Jackson (1982), *Public Sector Economics*, Oxford: Martin Robertson.

Buchanan, James M. (1975), “Public finance and Public choice”, *National Tax Journal*, 28, ss.383-394.

Buchanan, James M. (1983), “The public choice perspective”, *Journal of Public Finance and Public Choice*, 1, Derl: Charles K. Rowley (England: Edward Elgar Publishing Limited), ss. 7-15.

- Buchanan, James M. (1987), "The constitution of economic policy", *American Economic Review*, Vol : 73, No : 3, ss. 243 – 250.
- Buchanan, James M. ve Gordon Tullock (1967), *The Calculus of Consent*, Michigan: Ann Arbor Paperbacks, The University of Michigan Press.
- Bulutoğlu, Kenan (1988), *Kamu Ekonomisine Giriş* (4.Baskı), İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Bush, Winson ve Arthur T. Denzau (1977), *The Voting Behaviour of Buraucrats And Public Sector Economics*, North Carolina: Duke University Press.
- Çakmakoglu, Erol H., Haluk Kasnakoğlu, Halis Akder (1999), *Tarım Politikalarında Yeni Denge Arayışları ve Türkiye*, Ankara: TÜSİAD Yayınları.
- Çam, Esat (1987), *Siyaset Bilimine Giriş*, İstanbul: Der Yayınları.
- Dileyici, Dilek ve Özlem Özkıvrak (2001), "Bütçe anlayışındaki değişim süreci: denk bütçe ilkesinin erezyonu ve açık bütçe politikası", *Kamu Tercih ve Anayasal İktisat Dergisi*, Yıl:1, Sayı:3, ss. 93-116.
- Dinler, Zeynel (1994), *Mikro Ekonomi* (10.Baskı), Bursa : Ekin Yayınları.
- Dougan, William R. and Daphne A. Kenyon (1988), "Pressure groups and public expenditures : the flypaper effect reconsidered", *Economic Inquiry*, Vol : XXVI, ss. 159-170.
- Downs, Anthony (1957), *An Economic Theory of Democracy*, New York: Harper and Row Publishers.
- Duverger, Maurice (1986), *Siyasal Rejimler* (Çev: Teoman Tunçdoğan), İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Erdoğan, Mustafa (1997). "Siyasal yozlaşma ve Türkiye örneği", *Yeni Türkiye*, Sayı: 13, ss. 160-166.

- Eren, Ercan ve Melike Bildirici (1999), "Siyasal konjonktür dalgaları ve Türkiye’de seçmen davranışı", *İşletme ve Finans*, Sayı : 163, ss. 27-39.
- Eren, Ercan ve Melike Bildirici (2001), "Türkiye’de siyasal ve iktisadi istikrarsızlık : 1980-2001", *İşletme ve Finans*, Ekim 2001, Sayı : 187, ss. 27-43.
- Etzioni, J. ve Halevy Eva (1983). *Bureaucracy and Democracy*, Routledge and Kegan Paul Publishing.
- Feiwel, G.R. (1974), "Reflection on Kalecki’s theory of Political Business Cycle", *Kyklos*, Vol : 27, ss. 21-28.
- Felkins, Leon (2001), "İntroduction to Public choice theory, İnternet yoluyla alınan dosya, internet adresi : www.magnolia.net/~leonf/sd/pub-choice.html.
- Gündüz, A.Yılmaz (1996). "Demokratik süreç içerisinde politik yozlaşma ve rant ekonomisi", *Banka ve Ekonomik Yorumlar*, Sayı:10, Yıl :33, ss.39-49.
- Hallerberg, Mark and L.V.Souza (2000), "Political business cycles of EU accession countries", İnternet yoluyla alınan dosya, internet adresi : www.tinbergen.nl/discussionpapers/0085.pdf.
- Holcombe, Randall G. (1980), "An empirical test of the median voter model", *Economic Inquiry*, XVIII, Derl : Charles K. Rowley (England : Edward Elgar Publishing Limited), ss. 260-274.
- Imbeau, Louis M. And Kina Chenard (2002), "The political economy of public deficits : a review essay", İnternet yoluyla alınan dosya, internet adresi : www.epcs2002.unipmn.it/papers/imbeau.pdf.
- Ito, Takatoshi (1989), "Endogenous election timings and political business cycles in Japan", *NBER Working Paper*, No : 3128.

Kepenek, Yakup ve Nurhan Yentürk (1996), *Türkiye Ekonomisi* (8.Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Keser, İhsan (1993), *Türkiye 'de Siyaset ve Devletçilik*, Ankara: Gündoğan Yayınları.

Kılıçbay, Ahmet (1992), *Türkiye Ekonomisi* (4.Baskı), Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Kongar, Emre (2000), 21. Yüzyılda Türkiye (27.Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Levine, Erwin L. ve Elmer E. Cornwell (1972), *An Introduction to American Government*, New York : The Macmillan Company.

Lindbeck, A. (1966), "Stabilization policy in open economics with endogenous Politicians", *American Economic Review*, Vol: 66, ss. 1-19.

Lizzeri, Alessandro and Nicola Persico (2001), "The provision of public goods under 225-240 alternative electoral incentives", *American Economic Review*, Vol : 91, No : 1, ss. 225-240.

Mızrak, N. Yıldırım ve Ömer Eroğlu (1997), "Türkiye'de ekonomik yönetimde patron kim? : ekonomi ve siyaset çekişmesi", *İşletme ve Finans*, Mart 1997, Sayı : 132, ss. 40-52.

Mueller, Dennis C. (1976), "Public choice : a survey", *The Journal Of Economic Literature*, Vol : 15, No : 2, Derl : Charles K. Rowley (England : Edward Elgar Publishing Limited), ss. 395-433.

Mueller, Dennis C. (1986), "Rational egoism versus adaptive egoism as fundamental postulate for a descriptive theory of human behaviour", *Public Choice*, 51, Derl : Dennis C. Mueller (Edward Elgar Publishing Limited), ss. 3-23.

- Musgrave, Richard A. and Peggy B. Musgrave (1989), *Public Finance In Theory and Practice* (Fifth Edition), Singapore : Mc Graw Hill Book Company.
- Niskanen, W.A. (1971), *Bureaucracy and Representative Government*, Chicago: Aldine Atherton.
- Nowaihi, Ali and Dean Garratt (1998), "The new political macroeconomics", İnternet yoluyla alınan dosya, internet adresi : www.le.ac.uk/economics/research/RePec/lec/leecon/econ98-5.pdf.
- Oktar, Suat (1996), "Seçim ekonomisi yada ekonominin politizasyonu", *Banka ve Ekonomik Yorumlar*, Ekim1996, Sayı : 3, ss. 5-13.
- Olson, Mancur (1965), *The Logic of Collective Action*, Massachusetts: Harvar University Press.
- Önder, İzzettin (1991), "Seçim arifesinde imaj yaratma çabaları", *ISO Dergisi*, Sayı : 307, ss. 17-19.
- Öner, Erdoğan (1993), "Türkiye'de bütçe harcamalarının genel bir değerlendirmesi", *IX. Türkiye Maliye Sempozyumu*, 6-8 Mayıs 1993, Altınorfoz, ss. 209-224.
- Öztekin, Ali (2000), *Siyaset Bilimine Giriş*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Parson, S. Wayne (1997), *Public Policy: An Introduction to The Theory and Practice of Policy*, Cheltenham : Edward Elgar Publishing Limited.
- Persson, T., G. Roland, G. Tabellini (2000), "Comparative politics and public finance", *Journal of Political Economy*, Vol : 108, No : 6, ss. 1121-1161.
- Quade, Edward S. (1982), *Analysis for Public Decisions (Second Edition)*, New York : Elsevier Science Publishing.

Rogoff, Kenneth (1990), "Equilibrium political budget cycles", *American Economic Review*, Vol : 80, No : 1, ss. 21-37.

Romer, Thomas ve Rosenthal Howard (1979), "Bureaucrats versus voters: on the political economy of resource allocation by direct democracy", *Quarterly Journal of Economics*, Vol:93, ss. 563-587.

Rowley, Charles K. (1984), "Relevance of the median voter theorem", *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, Vol : 140, No : 1, Derl : Charles K. Rowley (England : Edward Elgar Publishing Limited), ss. 104-126.

Rowley, Charles K. (Derl.) (1993), *Public Choice Theory*, Vol : I, England : Edward Elgar Publishing Limited.

Rowley, Charles K. (Derl.) (1993), *Public Choice Theory*, Vol : III, England : Edward Elgar Publishing Limited.

Savaş, Vural (1989). *Anayasal İktisat*, İstanbul: Beta Yayın Dağıtım A.Ş.

Savaş, Vural (1998), *Politik İktisat* (3.Baskı), İstanbul : Beta Yayınları.

Schumpeter, J.A. (1977), *Sosyalizm ve Demokrasi*, İstanbul:Varlık Yayınları.

Spanakos, Tony (2001), "Political business cycles in emerging markets : the case of Brazil", İnternet yoluyla alınan dosya, internet adresi : www.northwestern.edu/cics/lasa/PBCs-Brazil.doc.

Stigler, George J. (1971), "Economic competition and political competition", *Public Choice*, XIII, Derl : Charles K. Rowley (England : Edward Elgar Publishing Limited), ss. 91-106.

Stiglitz, Joseph E. (1994), *Economics of Public Sector* (Second Edition) (Çeviren : Ömer Faruk Batırel), New York : W.N.Norton.

Şahin, Hüseyin (1997), *Türkiye Ekonomisi* (4.Baskı), Bursa: Ezgi Kitabevi.

Şener, Orhan (2001), *Teori ve Uygulamada Kamu Ekonomisi* (7.Baskı),
İstanbul: Beta Yayınları.

Telatar, Funda (2000), "Parlamentar sistemlerde politik devresel dalgalanmalar:
teori ve Türkiye için bir uygulama", *G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı: 4,
ss.133-154.

Telatar, Funda (2001), "Politik devresel dalgalanmalar ışığında demokrasi-
siyaset-ekonomi ilişkisi: Türkiye örneği, *İşletme ve Finans*, Sayı: 187,
ss.57-66.

Tenekecioğlu, Murat (2001). "Bütçe maksimizasyonu: sebepler, sonuçlar ve
Öneriler", *Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Dergisi*, Sayı:3,
Yıl:1, ss. 48-66.

TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) (2001), *Savurganlık Ekonomisi*,
Ankara.

Tollison, Robert D. and Robert B.Ekelund (1986), *Political Business Cycles in
Economics* (Çeviren : C.C.Aktan), Boston : Little Braun Co.

Topuz, Hıfzı (1973), *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Turhan, Mehmet (1991), *Siyasal Elitler (1.Baskı)*, Ankara: Gündoğan Yayınları.

Türkkan, Erdal (1996), *Ekonomi ve Demokrasi*, Ankara : Turhan Kitapevi.

Türkkan, Erdal (1997). "Popülist ekonomi yönetimi anlayışı ve geniş anlamda
siyasi kirlenme", *Yeni Türkiye*, Sayı:13, ss.556-576.

Varım, Suphi (1997), *2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen
Sorunlarına Yaklaşımlar: Seçim Ekonomisi* (25), TÜGİAD.

Yeldan, Erinç (2001), "On the IMF directed disinflation program in Turkey",
İnternet yoluyla alınan dosya, internet adresi:
www.bagimsizsosyalbilimciler.org/yazilar/IMFcris-2001.htm.

Yıldırım, Erhan ve Refia Yıldırım (2001), “1980 sonrası uygulanan maliye politikaları ve Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri” , *XVI. Türkiye Maliye Sempozyumu*, 28-31 Mayıs 2001, Antalya, ss.7-24.

Yücekök, Ahmet, (1987), *Siyasetin Toplumsal Tabanı*, Ankara : A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

EKLER

EK – 1

Türkiye’de 1950 – 2000 Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

Partiler	1950			1954			1957		
	Alınan Oy	%	M.V. Sayısı	Alınan Oy	%	M.V. Sayısı	Alınan Oy	%	M.V. Sayısı
DP	4.241.393	52,7	420	5.151.550	57,6	505	4.372.621	47,9	424
CHP	3.176.561	39,4	63	3.161.696	35,4	31	3.753.136	41,0	178
MP	250.414	3,1	1	—	—	—	—	—	—
CMP	—	—	—	434.085	4,9	5	652.064	7	4
KP	—	—	—	57.011	0,6	—	—	—	—
HP	—	—	—	—	—	—	350.597	3,9	4
BAĞIMSIZ	383.282	4,8	3	137.318	1,5	1	4.994	0,1	—

Partiler	1961			1965			1969		
	Alınan Oy	%	M.V. Sayısı	Alınan Oy	%	M.V. Sayısı	Alınan Oy	%	M.V. Sayısı
AP	3.527.435	34,8	158	4.921.235	52,9	240	4.229.712	46,5	256
CGP	—	—	—	—	—	—	597.818	6,6	15
CHP	3.724.752	36,7	173	2.675.785	28,7	134	2.487.006	27,3	143
CKMP	1.415.390	14,0	54	208.696	2,2	11	—	—	—
MHP	—	—	—	—	—	—	275.091	3,0	1
MP	—	—	—	582.704	6,3	31	292.961	3,2	6
TBP	—	—	—	—	—	—	254.695	2,8	8
TİP	—	—	—	276.101	3,0	15	243.631	2,8	2
YTP	1.391.934	13,7	65	346.514	3,7	19	197.929	2,2	6
BAĞIMSIZ	81.732	0,8	—	296.523	3,2	—	511.023	5,6	13

EK – 1'in Devamı

Partiler	1973			1977			1983		
	Alınan		M.V.	Alınan		M.V.	Alınan		M.V.
	Oy	%	Sayısı	Oy	%	Sayısı	Oy	%	Sayısı
ANAP	—	—	—	—	—	—	7.833.148	45,1	212
AP	3.197.897	29,8	149	5.468.202	36,9	189	—	—	—
CGP	564.343	5,3	13	277.713	1,9	3	—	—	—
CHP	3.570.583	33,3	185	6.136.171	41,3	213	—	—	—
DP	1.275.502	11,9	45	274.484	1,9	1	—	—	—
HP	—	—	—	—	—	—	5.285.804	30,5	117
MHP	362.208	3,4	3	951.544	6,4	16	—	—	—
MP	62.377	0,6	—	—	—	—	—	—	—
MSP	1.265.771	11,8	48	1.269.918	8,5	24	—	—	—
MDP	—	—	—	—	—	—	4.036.970	23,3	71
TBP	121.759	1,1	1	58.540	0,4	—	—	—	—
TİP	—	—	—	20.565	0,2	—	—	—	—
Bağımsız	303.218	2,8	6	370.035	2,5	4	195.588	1,1	—

Partiler	1987			1991			1995		
	Alınan		M.V.	Alınan		M.V.	Alınan		M.V.
	Oy	%	Sayısı	Oy	%	Sayısı	Oy	%	Sayısı
ANAP	8.704.335	36,3	292	5.862.639	24,0	115	5.527.288	19,65	132
CHP	—	—	—	—	—	—	3.011.076	10,71	49
DSP	2.044.576	8,5	—	2.624.310	10,8	7	4.118.025	14,64	76
DYP	4.587.062	19,1	59	6.600.644	27	178	5.396.009	19,18	135
HADEP	—	—	—	—	—	—	1.171.623	4,17	—
IDP	196.272	0,8	—	—	—	—	—	—	—
İP	—	—	—	—	—	—	61.428	0,22	—
MP	—	—	—	—	—	—	127.630	0,45	—
MÇP	701.538	2,9	—	—	—	—	—	—	—
MHP	—	—	—	—	—	—	2.301.343	8,18	—
SHP	5.931.000	24,8	99	5.066.546	20,8	88	—	—	—
SP	—	—	—	108.374	0,4	—	—	—	—
RP	1.717.425	7,2	—	4.121.292	16,9	62	6.012.450	21,38	158
YDP	—	—	—	—	—	—	95.484	0,34	—
YDH	—	—	—	—	—	—	133.889	0,48	—
YP	—	—	—	—	—	—	36.853	0,13	—
Bağımsız	89.421	0,4	—	32.721	0,1	—	133.895	0,48	—

Partiler	1999		
	Alınan Oy	%	M.V. Sayısı
ANAP	4.122.929	13,22	86
BP	78.922	0,25	—
BBP	456.353	1,46	—
CHP	2.716.094	8,71	—
DBP	24.419	0,08	—
DEPAR	37.376	0,12	—
DP	92.093	0,3	—
DSP	6.919.670	22,19	136
DTP	179.871	0,58	—
DYP	3.745.417	12,01	85
EMEP	51.756	0,17	—
FP	4.805.381	15,41	111
HADEP	1.482.196	4,75	—
İP	57.607	0,18	—
LDP	127.174	0,41	—
MHP	5.606.583	17,98	129
MP	79.370	0,25	—
ÖDP	248.553	0,80	—
SİP	37.680	0,12	—
YDP	44.787	0,14	—
Bağımsız	270.265	0,87	3

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları

EK- 2

Türkiye'de Seçimler ve Hükümetler

1 I. İnönü Hükümeti (30.10.1923-06.03.1924)	16 I. Saka Hükümeti (10.09.1947-10.06.1948)
2 II. İnönü Hükümeti (06.03.1924-22.11.1924)	17 II. Saka Hükümeti (10.06.1948-16.01.1949)
3 Okyar Hükümeti (22.11.1924-03.03.1925)	18 Günaltay Hükümeti (16.01.1949-22.05.1950)
4 III. İnönü Hükümeti (03.03.1925-01.11.1927)	19 I. Menderes Hükümeti (22.05.1950-09.03.1951)
5 IV. İnönü Hükümeti (01.11.1927-27.09.1930)	20 II. Menderes Hükümeti (09.03.1951-17.05.1954)
6 V. İnönü Hükümeti (27.09.1930-04.05.1931)	21 III. Menderes Hükümeti (17.05.1954-09.12.1955)
7 VI. İnönü Hükümeti (04.05.1931-01.03.1935)	22 IV. Menderes Hükümeti (09.12.1955-25.11.1957)
8 VII. İnönü Hükümeti (01.03.1935-01.11.1937)	23 V. Menderes Hükümeti (25.11.1957-27.05.1960)
9 I. Bayar Hükümeti (01.11.1937-11.11.1938)	24 I. Gürsel Hükümeti (30.05.1960-05.01.1961)
10 II. Bayar Hükümeti (11.11.1938-25.01.1939)	25 II. Gürsel Hükümeti (05.01.1961-20.11.1961)
11 I. Saydam Hükümeti (25.01.1939-03.04.1939)	26 VIII. İnönü Hükümeti (20.11.1961-25.06.1962)
12 II. Saydam Hükümeti (03.04.1939-09.07.1942)	27 IX. İnönü Hükümeti (25.06.1962-25.12.1963)
13 I. Saraçoğlu Hükümeti (09.07.1942-09.03.1943)	28 X. İnönü Hükümeti (25.12.1963-20.02.1965)
14 II. Saraçoğlu Hükümeti (09.03.1943-07.08.1946)	29 Ürgüplü Hükümeti (20.02.1965-27.10.1965)
15 Peker Hükümeti (07.08.1946-10.09.1947)	30 I. Demirel Hükümeti (27.10.1965-03.11.1969)

31 II. Demirel Hükümeti (03.11.1969-06.03.1970)	45 I. Özal Hükümeti (13.12.1983-21.12.1987)
32 III. Demirel Hükümeti (06.03.1970-26.03.1971)	46 II. Özal Hükümeti (21.12.1987-09.11.1989)
33 I. Erim Hükümeti (26.03.1971-11.12.1971)	47 Akbulut Hükümeti (09.11.1989-23.06.1991)
34 II. Erim Hükümeti (11.12.1971-22.05.1972)	48 I. Yılmaz Hükümeti (23.06.1991-20.11.1991)
35 Melen Hükümeti (22.05.1972-15.04.1973)	49 VII. Demirel Hükümeti (21.11.1991-25.06.1993)
36 Talu Hükümeti (15.04.1973-26.01.1974)	50 I. Çiller Hükümeti (25.06.1993-05.10.1995)
37 I. Ecevit Hükümeti (26.01.1974-17.11.1974)	51 II. Çiller Hükümeti (05.10.1995-30.10.1995)
38 Irmak Hükümeti (17.11.1974-31.03.1975)	52 III. Çiller Hükümeti (30.10.1995-06.03.1996)
39 IV. Demirel Hükümeti (31.03.1975-21.06.1977)	53 II. Yılmaz Hükümeti (06.03.1996-28.06.1996)
40 II. Ecevit Hükümeti (21.06.1977-21.07.1977)	54 Erbakan Hükümeti (28.06.1996-30.06.1997)
41 V. Demirel Hükümeti (21.07.1977-05.01.1978)	55 III. Yılmaz Hükümeti (30.06.1997-11.01.1999)
42 III. Ecevit Hükümeti (05.01.1978-12.11.1979)	56 IV. Ecevit Hükümeti (11.01.1999-28.05.1999)
43 VI. Demirel Hükümeti (12.11.1979-12.09.1980)	57 V. Ecevit Hükümeti (28.05.1999-)
44 Ulusu Hükümeti (20.09.1980-13.12.1983)	

EK – 3

**Borç Ödemeleri Hariç Konsolide Bütçe Harcamaları İçin ADF Test
Sonuçları**

		1 % Critical Value*	-3,5653	
ADF Test Statistic	-3,663323	5 % Critical Value	-2,9202	
		10 % Critical Value	-2,5977	
* MacKinnon critical values for rejection of hypothesis of a unit root.				
Variable	Coefficient	Std.Error	t- statistic	Prob.
G(-1)	-0,408941	0,111631	-3,666623	0,0006
c	0,060975	0,019172	3,180364	0,0026

EK-4

Konsolide Bütçe Gelirleri İçin ADF Test Sonuçları

		1 % Critical Value*	-3,5653	
ADF Test Statistic	-4,004553	5 % Critical Value	-2,9202	
		10 % Critical Value	-2,5977	
* MacKinnon critical values for rejection of hypothesis of a unit root.				
Variable	Coefficient	Std.Error	t- statistic	Prob.
BI (-1)	-0,469702	0,117292	-4,004557	0,0002
c	0,072509	0,020537	3,530687	0,0009

EK-5**Borç Ödemeleri Hariç Konsolide Bütçe Harcamaları (1950 – 2000)**

Yıllar	Harcama Tutarları
1950, S	1.834.900.000
1951	1.932.100.000
1952	2.520.500.000
1953	2.439.000.000
1954, S	2.585.000.000
1955	3.304.700.000
1956	3.557.300.000
1957, S	4.202.400.000
1958	5.069.400.000
1959	6.815.800.000
1960	7.483.000.000
1961, S	11.475.800.000
1962	9.244.800.000
1963	11.552.700.000
1964	13.280.000.000
1965, S	14.338.700.000
1966	16.975.900.000
1967	20.030.100.000
1968	21.593.000.000
1969, S	24.562.200.000
1970	31.940.100.000
1971	45.127.700.000
1972	49.069.000.000
1973, S	61.901.500.000
1974	76.066.900.000
1975	117.364.200.000
1976	158.357.600.000
1977, S	243.906.300.000
1978	354.555.200.000
1979	615.207.900.000
1980	1.116.557.100.000
1981	1.557.962.300.000

EK -5'in Devamı

Yıllar	Harcama Tutarları
1982	1.677.880.600.000
1983, S	2.703.818.200.000
1984	3.837.254.900.000
1985	5.818.304.100.000
1986	6.980.420.700.000
1987, S	10.524.981.100.000
1988	16.468.012.600.000
1989	30.612.229.700.000
1990	54.388.408.700.000
1991, S	108.327.881.600.000
1992	185.000.000.100.000
1993	373.968.000.000.000
1994	604.170.000.000.000
1995, S	1.148.080.000.000.000
1996	2.463.907.000.000.000
1997	5.772.335.000.000.000
1998	9.437.846.000.000.000
1999, S	17.363.845.000.000.000
2000	26.265.166.000.000.000

EK-6**Konsolide Bütçe Gelirleri (1950 – 2000)**

Yıllar	Gelir Tutarları
1950	1.419.500.000
1951	1.646.000.000
1952	2.235.800.000
1953	2.272.100.000
1954	2.390.800.000
1955	3.148.400.000
1956	3.304.800.000
1957	3.996.600.000
1958	4.822.100.000
1959	6.385.800.000
1960	6.933.300.000
1961	10.933.800.000
1962	9.017.800.000
1963	11.730.700.000
1964	12.920.200.000
1965	13.587.900.000
1966	16.557.500.000
1967	20.386.700.000
1968	20.630.200.000
1969	23.560.900.000
1970	33.120.300.000
1971	40.632.800.000
1972	50.952.200.000
1973	61.433.700.000
1974	73.575.700.000
1975	112.828.000.000
1976	150.716.000.000
1977	196.172.000.000
1978	323.605.000.000
1979	545.193.000.000
1980	942.641.000.000
1981	1.443.427.000.000

EK- 6'nın Devamı

Yıllar	Gelir Tutarları
1982	1.515.800.000.000
1983	2.512.420.000.000
1984	3.057.566.000.000
1985	5.733.405.000.000
1986	6.629.710.000.000
1987	9.894.322.000.000
1988	16.813.258.000.000
1989	31.369.000.000.000
1990	56.685.000.000.000
1991	99.085.000.000.000
1992	178.070.000.000.000
1993	357.333.000.000.000
1994	751.615.000.000.000
1995	1.409.250.000.000.000
1996	2.727.958.000.000.000
1997	5.815.099.000.000.000
1998	11.811.065.000.000.000
1999	18.933.065.000.000.000
2000	33.440.143.000.000.000

EK - 7**Borç Ödemeleri Hariç Konsolide Bütçe Harcamalarının
Tanımlayıcı İstatistikleri**

Mean	0.139784
Median	0.130000
Maximum	0.370000
Minimum	-0,094000
Stand.Deviation	0.101066

EK – 8**Konsolide Bütçe Gelirlerinin Tanımlayıcı İstatistikleri**

Mean	0.143373
Median	0.122000
Maximum	0.329000
Minimum	-0,084000
Stand.Deviation	0.104452

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı – Soyadı : Alpaslan YAŞAR
Doğum Yılı : 02.07.1976
Doğum Yeri : Diyarbakır
Medeni Durumu : Bekar
E-Adres : alpaslany2001@yahoo.com

ÖĞRENİM DURUMU

2001 – 2004 : Yüksek Lisans – Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
 Maliye Ana Bilim Dalı
1995 – 1999 : Lisans – Çukurova Üniversitesi, İ.İ.B.F., Maliye Bölümü
1990 – 1993 : Lise – Atatürk Lisesi, Adana
1987 – 1990 : Ortaokul – Yavuzlar Ortaokulu, Adana
1982 – 1987 : İlkokul – Yavuzlar İlkokulu , Adana

İŞ DURUMU

2002 – 2003 : T.C. Mersin Defterdarlığı Bozyazı Malmüdürlüğü'nde Veznedar,
2003 – 2004 : T.C. Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü Ankara Gelirler
 Bölge Müdürlüğü'nde Vergi Denetmen Yardımcısı
2004 - :Adana Gelirler Bölge Müdürlüğü'nde Vergi Denetmen Yardımcısı